

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HARDSYSSELS AARBOG

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR RINGKØBING AMT

51. BIND

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN

1957

Samfundets styrelse:

Kammerherre, dr. *A. V. Karberg*, Ringkøbing, formand.

Museumsforstander *H. P. Hansen*, Herning, næstformand.

Maler *Th. K. Hansen*, Hoven, æresmedlem.

Lærer *J. Søndergaard Jacobsen*, Nr. Nissum, medlem af redaktionsudvalget.

Lærer *E. Jespersen*, Vinding, Sørvad, sekretær og formand for redaktionsudvalget.

Lærer *Alfred Kaae*, Kronhede, Ulfborg, medlem af redaktionsudvalget.

Bogtrykker *Gadgaard Nielsen*, Lemvig.

Gårdejer *Kristian Raunkjær*, Lyhne, Ølgod.

Landsretssagfører *N. C. Skouvig*, Holstebro.

Fabrikant *Laurids L. Villemoes*, Skærum mølle, Vemb.

INDHOLD

<i>H. J. Aastrup</i> : Hardsyssels Aarbog 1906-1956.....	5
<i>S. K. Risbjerg Thomsen</i> : Slægtsminder.....	6
<i>Jenny Ulfkjær</i> : Et vestjydsk degnehjem anno 1785	84
<i>August F. Schmidt</i> : Greven på Rydhave	90
<i>Alfred Kaae</i> : Fra Lemvig i kejserkrigens tid	98
<i>Alfred Kaae</i> : Jættestue nr. 2 i Torsted	102
<i>Jens Højris</i> : Et tilbageblik	106
<i>N. C. Søby</i> : Nogle stednavne i Rind sogn, Hammerum herred	141
<i>N. C. Søby</i> : En bortførelse i Rind sogn, Hammerum hrd., anno 1694	147
Foreningsmeddelelser 1957	151
Medlemsfortegnelse	156
Udtog af navne og emner	158
Regnskab	159

HARDSYSSELS AARBOG

1906-1956

*Søg tilbage, du, der ejed' Nuet.
Løft kun Sløret for en svunden Tid.
Lær af Slægten, der gik under Mulde,
af dens Virke — af dens Kamp og Strid.*

*Søg tilbage, du, der tror, at Nuet
ejer alt, hvad der gi'r Livet Værd;
du vil se, at der er Guld at hente
i de gamles Sind og deres Færd.*

H. J. Aastrup.

SLÆGTSMINDER

EN GAMMEL GÅRD OG DENS BEBOERE

Af S. K. Risbjerg Thomsen

Tammes.

En majaften i året 1826 færdedes en enlig rytter ad vejen fra Varde til landsbyen Lindbjerg i Ølgod sogn. Det var gårdmand og smed Mads Nielsen. Han havde været i byen for at hente råjern til sit værksted og red nu i stærkt trav hen ad en næsten ufarbar vej over Lindbjerg mose. Det blev hans sidste ridt. Hesten blev skræmt af et eller andet dyr, den gjorde et spring til siden, og styrtede ned i en dyb tørvegrav med rytteren under sig. Der omkom de begge.

Mads Niensens kone, Ane Marie, sad den aften længe oppe og ventede på sin mand. Da hun endelig ved midnatstid gik til ro, trøstede hun sig med, at han nok som så ofte før, var taget ind hos sin bror, der boede i Sig. Men da han ikke kom hjem næste formiddag, blev hun urolig og sagde til sin ældste søn, den 11-årige Tammes: „jeg er bange for, at der er sket en ulykke.“ Hun var kommen til at tænke på, at Mads gerne søgte at skyde genvej gennem mosen. Sammen med gårdens folk løb hun ud i mosen og fandt snart ulykkesstedet. Hestens ben stak op af en dyb tørvegrav, og det var ikke vanskeligt at tænke sig, hvorledes ulykken var sket.

Ane Maries sorg var dyb og oprigtig. Mads havde været stræbsom og en omgængelig ægtefælle. — De var ret velstillede efter den tids forhold, men det var ikke let for hende at føre mandens dobbeltartede virksomhed videre. Imidlertid besluttede hun sig dertil og fik en smedesvend til at arbejde for sig i værkstedet, medens hun selv ledede arbejdet i mark og stald.

Der var tre børn i ægteskabet, nemlig Tammes, Søren (8 år) og Jens, der var 5 år gammel. De var opdraget til at hjælpe til på

mange måder, og nu måtte de for alvor tage fat. Selv om det ofte kneb med at betale enhver sit, lykkedes det dog enken at blive ved gården.

For børnene havde faderens sørgelige bortgang været et hårdt slag, og særlig sørgede den ældste dybt og længe. Han syntes, der var noget uhyggeligt og uheldsvangert over stedet, hvor ulykken var sket. — Moderen ønskede, at han skulle overtage bedriften derhjemme, når han blev voksen, men det ville han nødig; hans hu stod til at blive handelsmand.

Måske var det af den grund, at han allerede i 13-års alderen kom til at tjene hos den kendte gårdmand og handelsmand Mads Bank i Faster sogn. Skønt moderen havde hårdt brug for sin ældste søn ved bedriften derhjemme, gik hun med dertil, hun kendte hans følelser overfor mosen, hvor faderen var gået til grunde.

Bank handlede med heste, kvæg og får, og desuden kørte han omkring i det meste af Midtjylland med mange forskellige varer: Kolonialvarer, silke, klædestoffer og småkram. Meget af denne handel var ulovlig, og en stor del af varerne var smuglet ind over grænsen ved Kongeåen. Befolkningen holdt med de handlende i dette forhold, og de slap som regel godt fra deres ulovlige virksomhed. — Til at begynde med var Tammes med som køresvend, senere betroede Bank ham kramkisten, og allerede i 16-års alderen gik han som bissekræmmer fra landsby til landsby og falbød varer af forskellig slags. Om vinteren var han gerne hjemme i Lindbjerg, og en sommer var han bestyrer for sin moder. Så kunne han som ældste søn blive fritaget for soldatertjeneste.

19 år gammel begyndte Tammes at handle for egen regning. Varerne hentede han for det meste i Flensborg eller i Slesvig by. Det var mest småting som knapper, nåle, tråd og lignende. — I Slesvig traf han en dag en stor handelsmand, som gav ham et ærinde til Skive. Det var besked til en opkøber, at nu var det tid at sende studedrifterne af sted til Husum. Den fremmede bød 5 rdl., og Tammes slog til. Han gik de 30 mil (225 km) på tre dage og fik 1 rdl. af opkøberen, så han tjente to rdl. om dagen, hvilket efter Tammes's mening var en overmåde stor dagløn.

I 21-års alderen havde Tammes tjent så meget, at han fik råd

til at købe hest og vogn, og nu havde han større lager at tilbyde. En del varer fik han af Bank, men han hentede også en del i hertugdømmerne. — At det var et risikabelt og farligt foretagende at køre omkring og falbyde til dels ulovlige varer, fik han en dag at føle. Han var med sit køretøj kommet ind i Abildtrupgård i Vorgod og stod og viste sine varer frem, da to af statens kontrol-lører red ind i gården. Her stod meget på spil; konfiskation og stor bøde truede, men Tammes sagde til mændene: „Følg lige med om bag laden!“ Her forhandlede han med mændene, og snart efter red de bort. Han måtte ofre 200 rdl. for at beholde sine varer, der var 400 rdl. værd. — Her gik det meste af et års fortjeneste. — En anden gang reddede han sig ved flugt med sin kramkiste.

Der var andre farer for de omkringrejsende handelsfolk, for også på den tid var der skarnsfolk til! — En aften sad Tammes inde i Røgind kro og spiste sin mad, og der lagde han mærke til et par skumle mænd. De forsvandt kort efter hans ankomst. Lidt efter kørte han ud over heden. Pludselig sprang en mand op ved hver side af vognen. Den ene greb hesten ved bidslet, men Tammes langede ham et kraftigt slag i ansigtet, og med et brøl af smerte slap manden hesten. Den anden røver var ved at kravle op i vognen, men Tammes gav ham et skub, så han trimlede, og så piskede han på hesten og slap fra røverne. Siden kørte han ikke ud efter mørkets frembrud.

Bank havde fortalt Tammes om flere handelsfolk af bondeslægt, der var kommet til stor rigdom i hovedstaden. Fra nabosognet Sædding var der to, Niels Sædding og Michael Pedersen Kierkegaard; den sidste sagde Bank, havde allerede i 40-års alderen kunnet trække sig tilbage fra handelen med en formue på „en tønde guld“, og der var mange bønderkarle, som havde stor fremgang i København og i provinsbyerne som handelsfolk. Tammes drømte om at nå vidt som handelsmand på samme måde. Da skete der noget, der helt kuldkastede hans planer og gav hans liv en helt anden retning.

I sommeren 1837 var Tammes kommet til Sønder Felding på sin handelsfærd og fik lov til at stalde ind på sognets største gård hos Niels Knudsen i Drongstrup. Han gik omkring med sin kramkiste

fra sted til sted, men havde kun ringe omsætning. Det var i høstens tid, og Niels Knudsen foreslog ham, at han skulle hjælpe dem med arbejdet på gården en tid i stedet for at fare rundt til ingen nytte, handel kunne han ikke vente at have held med i denne travle tid. Tammes gik med hertil, og i et par uger arbejdede han som karl på gården. Den lå lidt nord for Skjern å, og til gården hørte store arealer syd for åen. — „Hvor stor er din gård?“ spurgte Tammes en dag. „Helt nøjagtigt ved jeg det ikke“, svarede Niels Knudsen, der skal være omkring 420 tdr. land nord for åen og 180 syd for.“

Niels Knudsen var født på Drongstrupgård 1784. Han var 1818 blevet gift med den 22-årige Else Jacobsdatter fra Astrupgård i Faster sogn. Hun var af en velhavende slægt af bønder og handelsfolk, der lige som Michael P. Kierkegaard nedstammede fra den kendte bonde og handelsmand Jens Andersen (Astrup), der var født 1646. I ægteskabet var der tre børn. Datteren Johanne Catrine var den ældste, født 1819. Sønnerne Knud og Jacob var 16 og 12 år.

Tammes var med til at bjerge hø i de gode enge ved åen, gårdens værdifuldeste jord. Han var også med til høslæt i de fjerneste enge og kær. Sammen med Niels Knudsen og datteren kørte han en dag en mil mod syd til en kæreng ved Sdr. Omme skel. Her samlede høet i en stor stak. Det kunne kun hentes hjem, når de dårlige moseveje ved vintertid var stivnet af frosten. Senere var han med til at hente hø ved Assing sogneskel, en halv mil nord for gården.

Da den unge kræmmer drog videre på sin handelsfærd, var han trolovet med den attenårige Johanne Cathrine. Hendes forældre havde intet at indvende mod forlovelsen, for de mente, at Tammes havde samlet sig en del skillinger. Han kom nu ofte til gården og var velset. Dog blev han modtaget meget bistert af Niels Knudsen, da han kom på besøg i påsken 1838. — „Vi havde ikke tænkt at skulle byde til bryllup så snart med dig og Johanne Cathrine, men som I har skikket jer, må vi til det snarest muligt“, sagde han.

Først i juli måned samme år stod brylluppet på Drongstrupgård. Da Tammes med sin nærmeste slægt kom fra Lindbjerg, var det besværligt at komme til gården. Det havde regnet umådeligt i

flere dage, og hele ådalen var oversvømmet. Broen ved Nederby stod under vand, og de måtte stages over åen i en båd. Ude midt i den rivende strøm kunne stagen ikke nå bund, båden drejede rundt, og de faldt alle i vandet. Fra den nordlige bred kom en mand til hjælp i en båd, og alle blev reddede. Men Tammes led et stort tab. Han havde, som almindeligt var den gang, mistillid til seddelpenge, derfor havde han samlet på sølvdalere, som han nu havde med i en lædertaske, en „pengekæde.“ Tasken sank til bunds i åen og blev aldrig siden fundet.

Det var en trist indgang for Tammes i den gamle gård. Niels og Else havde ventet at få en velstillet svigersøn. I denne pengeknappe tid havde hans gode sølvdalere været en særdeles god hjælp, og nu kom han næsten tomhændet!

Tammes er min farfader. Hans fulde navn var Thomas Christian Madsen, og han var født i Lindbjerg, Ølgod sogn, 25. marts 1815. Hans forældre var gårdmand og smed Mads Nielsen og hustru Ane Marie Christensdatter. — Nu var hans livsbane afstukket. I over 70 år levede han i Drongstrup og døde der en augustdag 1908.

I det følgende vil jeg forsøge at skildre livet på denne gård i en lang årrække og kan supplere denne skildring med mine for flere år siden nedskrevne erindringer fra min barndom og ungdom der, hvortil jeg kom som 5 års barn og først forlod, da jeg var 17 år.

Kilderne til det allerede fortalte og til det efterfølgende er mange. Mange træk har min farfader og min farmoder meddelt mig, og en del har min fader og hans søskende fortalt. Museumsforstander H. P. Hansen, Herning, skylder jeg megen tak for, hvad han har fortalt om forholdene på Drongstrupgård i sine værker om livet i gamle dage i Vestjylland. I „Hvad de gamle fortalte“, „Hyrdeliv“, „Spind og Bind“ og „Bondens Brød“ er der mange træk fra livet på gården. Min nu afdøde gode ven, kontorchef Eli Kjær, Ringkøbing, har givet mig meget værdifulde oplysninger om gården og dens beboere i ældre tider. Disse oplysninger stammer fra arkivstudier, som han og broderen Jens Kjær har gjort i anledning af deres forsøg på at skrive Felding sogns historie. Nu er de begge afgået ved døden og deres værk ufuldendt.

Forhåbentlig kan andre udnytte det store og værdifulde materiale, de to brødre har samlet.

Det meste af mit stof her stammer fra mundtlig overlevering. Min fremstilling kan derfor ikke være dokumentarisk.

Drongstrupgård.

Gården kaldes i gammel tid en enestegård. Det betyder formentlig, at den lå ene, at den ikke havde dyrkningsfællesskab med andre. Dens tilliggende var oprindelig omkring 1250 tdr. land.

Drongstrupgård nævnes i Lundenæs slots jordebog 1498, hvor der står, at Søren Poulsen i Drongstrup skal svare $\frac{1}{2}$ td. smør årlig. Gården var da krongods. Senere har den skiftevis tilhørt adelen og kronen. 1646 afhændede kronen den til grev Valdemar Christian, Leonora Christines helbroder. Han døde ugift 1656, 34 år gammel. — Selv om den ofte har skiftet ejer, kan det godt være den samme slægt, der har siddet som fæstere på gården.

Ved matrikuleringen 1688 hørte Drongstrupgård til Lundenæs, og der var to fæstere, Knud Ollufsen og Christen Svendsen. Det dyrkede areal opgives til 90 tdr. land, engarealerne var ca. 100 tdr. land; hartkornet sættes til 9 tdr.

Navnet Knud har fulgt vor slægt op i nutiden, og der er da også overvejende sandsynlighed for, at vi nedstammer fra ovennævnte Knud Ollufsen. Han nævnes også i slottets regnskab 1710. 1748 boede sognefoged Niels Knudsen (sikkert søn af K. O.) på Drongstrupgård. Hans navn findes i rigskarkivet i et dokument vedrørende lærebogstriden i Sønder Felding. Han støttede sammen med flertallet af sognets mænd sognepræsten Tøxen i hans modstand mod indførelse af Pontoppidans lærebog ved børnenes religionsundervisning. Midt under striden døde sognepræsten, men sognets folk fortsatte kampen, skønt de af biskop Brorson blev truet med Bremerholms jern. Men da der kom kongelig befaling, at bogen skulle indføres, bøjede sognets mænd sig for majestættens bud.

1775 blev gården købt til selveje. Den blev ved at være en halvgård, den anden gård blev ved den tid delt i 2 fjerdedelsgårde.

Tammes fik skøde på gården 25. februar 1839. Niels Knudsen

var da 55 år. At han så tidligt overlod gården til svigersønnen viser, at han havde tillid til Tammes, og heri blev han ikke skuffet. Det blev en streng vinter det år. Der faldt masser af sne, og frosten holdt sig til midt i april. Da kom tøjret pludselig og med stærk varme, så sneen smeltede i løbet af få dage. For anden gang så Tammes oversvømmelse i ådalen, og nu i større omfang end sommeren før. Der gik en rivende strøm langs åbrinkerne, som undermineredes, og store sandmasser løsrevs. Således gik det med den brink, hvorved Sdr. Felding kirke ligger. En stor del af kirkegården styrtede ned i åen, og det var et uhyggeligt syn, der mødte sognets folk, da de en morgen så ud over den store flod: Ligkister og skeletter drev med strømmen. En del blev bjerget i land, men meget drev med strømmen ud i Ringkøbing fjord. Ved majdagstid var åens strøm af sædvanligt omfang, så man kunne færdes på de oversvømmede strækninger. Johanne Cathrine græd, da hun en morgen så ud over deres enge og marker ved åen. Deres bedste agerjord og den mest værdifulde eng var dækket af et tykt lag sand fra de nedskyllede brinker. Der kunne ikke regnes med videre udbytte fra de sanddækkede arealer i lange tider, så det ud til. Det viste sig imidlertid, at en del af den oversvømmede jord ikke var dækket af sand, men af mudder og dynd, og her var sket en forbedring af jorden, som delvis dækkede den skade, der var sket andre steder.

Men det blev et strengt forår at komme igennem. Foderet til gårdens besætning slap næsten helt op, før den lange vinter var til ende, og en del af dyrene var til sidst så udsultede, at de ikke kunne rejse sig ved egen hjælp, men måtte løftes. Det hjalp lidt, da der kunne bjærges foderlyng. Dog måtte man flå taget af den ene udlænge og fodre med den lyngblandede halm. Heldigvis grønnedes markerne snart, så dyrene reddedes.

Tammes sled ihærdigt for, at der ikke skulle ske en lignende katastrofe for dyrene senere, og der er vidnesbyrd om, at han snart blev en foregangsmand i sognet. Sogneforstanderskabet indberetter i en skrivelse af 18. januar 1850 til Det kongelige Landhusholdningsselskab, at „Thomas Christian Madsen af Drongstrup en strækning (ca. 15 tdr. land) hede og moser har ladet overrisle.

Dette areal lover nu et godt udbytte. Det hele forekommer os så godt og hensigtsmæssigt indrettet, at sogneforstanderskabet tillader sig at indstille denne mand til selskabets opmærksomhed ved præmieuddelinger.“ Præmie fik Tammes ikke. Han måtte nøjes med følgende: Th. Chr. Madsen vil med hæder blive nævnt i selskabets næste årsberetning. — Men ca. 48 år senere, i 83-års alderen modtog han samme selskabs store sølvbæger for landboflid.

Tammes var jo blevet fritaget for militærtjenesten. Hans to svogre var med i treårskrigen, og Knud faldt ved Isted, men Jacob kom uskadt hjem.

En stor børneflokk voksede op i Drongstrupgård i løbet af 20 år: Niels, Mads, Else, Ane Marie, Jens Smith, Kristian Østergård og Julius. — Sidstnævnte blev født i 1858 og døde som den sidste af flokken 1952. Ane Marie blev ældste af dem alle: 96 år. Gennemsnitsalderen for de otte søskendes levetid blev omkring 81 år, så det må have været en levedygtig slægt.

Børnene måtte tidligt med i arbejdet i mark og stald, og allerede som småbørn lærte de at bruge strikkepindene. Herom har den ældste, Niels Thomsen, der blev gårdejer i Nr. Vium, fortalt museumsforstander H. P. Hansen: Alle gårdens udgifter blev dækket gennem bindehosen. Fra oktober til november bandt de til eget brug, derefter bandt de til skatter, og så red faderen i den søgne jul over til købmand Merrild i Bærslund med bindetøjet i to store sække, en ved hver side af hesten. Efter jul bandt de til præstetiende, og derpå fik man travlt med at „gøre til væv.“ Så kørte de til væversken, der fik en væsentlig del af betalingen i fødevarer. — Der holdtes over 100 får på gården. Ulden kostede på den tid 24 skilling, men bandt de den i uldtøj, kunne de få een rigsdaler for pundet.

Den yngste af døtrene, Ane Marie, har til H. P. Hansen fortalt, at hun allerede som 6-årig blev sendt ud i heden med ca. 100 får. Hun var lille af vækst og kunne knap se ud over lyngtoppene. Moderen ynkedes over hende og bad naboens dreng, der vogtede på samme hede, være god mod hendes lille pige. Den første dag, hun skulle af sted med fårene, fik hun en stor kringel med til dren-gen. Når han sådan fik noget godt, var han flink nok, men ellers

var der intet at prale af. Han jog ofte hende af sted efter fårene, når de var løbet langt væk. En dag havde nogle får listet sig til at æde drengens mad, mens han sov. Da han vågnede, blev han rasende, han tærskede løs på et får med et enebærris, så blodet flød. Ane Marie græd og sagde: „Det må du ikke!“ „Hold mund“, sagde drengen, „ellers smider jeg dig i dammen!“ „Nej“, sagde hun, „det må du endelig ikke, så bliver allemur (bedstemor) så ked af det!“

Ane Marie havde fået besked om at samle alle uldtotterne fra fårene, som blev hængende på lyngrisene. Ulden gik hun og spandt til garn på en lyngpind. Det havde hun lært af andre hyrder. Fårene fra de tre Drongstrupgårde gik sammen i en flok på heden, så længe der var korn på marken. Så gik hyrderne derude hele dagen, indtil man fik lavet en fold, hvor fårene kunne drives ind. Nu kunne hyrderne komme hjem til middag, et mægtigt gode i deres øjne. Om efteråret, når høsten var bjerget, fik fåreflokken lov til at skøtte sig selv og kunne da drive vidt omkring.

I 1860'erne havde de på gården en stor, gul hund, som hed Onkas. Denne kloge hund var børnene til megen hjælp, når de vogtede kvæg og får, og jeg har ofte hørt fortællinger om dens bedrifter. Desværre har jeg glemt så meget af disse hundehistorier, at jeg ikke kan genfortælle dem. Heldigvis har H. P. Hansen nedskrevet den mest dramatiske begivenhed med Onkas som deltager („Hyrdeliv på heden“ s. 70), og beretningen der stemmer med, hvad min far har fortalt: Denne hund fulgte med hyrderne i marken, og den var meget klog. En aften (1865), folkene sad ved bordet og skulle have deres næt'er, slog lynet ned. De to yngste drenge blev af lufttrykket slynget hen mod bilæggerovnen og var så for-tumlede, at de syntes, det var umuligt at røre sig. Da sprang hunden op, greb den ene dreng og slæbte ham ind i forstuen, derefter fo'r den ind efter den anden dreng. Begge drengene kom hurtigt til sig selv og hjalp med at få dyrene og indboet ud. Da man om morgenen ledte efter de løsslupne får, kunne man ikke finde dem. Det viste sig, at den kloge hund havde drevet flokken ud på heden og gennet dem ind i et jordhus. Den lå ved indgangen og pas-sede på fårene! Gårdens bygninger havde, så vidt jeg har forstået,

ikke lidt overvældende skade, men der var dog ødelagt så meget, at der nu for alvor blev lagt planer for et længe påtænkt byggeri. Det blev først afsluttet 1868, og det var ikke mærkeligt, for der skulle gøres meget forarbejde.

Det store byggearbejde.

Niels Knudsen, der var afgået ved døden 1857, havde opført de nu lynramte bygninger. Det var i en meget knap tid, så der var bygget med stor sparsommelighed, i forhold til de gamle bygninger betød de dog et stort fremskridt. De tre Drongstrupgårde havde ligget samlet o æ tow't. To stuehuse, hvoraf N. Kn.s familie boede i det ene, lå parallelt og så tæt sammen, at der i de lange vinteraftener kunne spares på tællelysene. Når man i den ene gård satte lys i vinduerne, kunne man i det andet stuehus se at mestre strikningen af uldtøjet, som skulle bringe skillinger hjem til skatter, afgifter og andre formål. Der sagdes om konerne, at de kunne stå i hver sin yderdør og skændes.

De to ældste sønner, Niels og Mads, var nu gifte. Niels var gårdmand i Nr. Vium, og Mads havde gård på Sandet i den sydlige udkant af Felding sogn. De var villige til at hjælpe til med kørsel af ler, tømmer og andre ting, der skulle hentes med vogn. Andre familiemedlemmer og naboerne stillede også køretøjer til rådighed, og der blev brug for deres hjælp! En del af tømmeret skulle hentes i skovene ved Silkeborg, det blev en tur på henved 50 km hver vej! Leret lå heller ikke lige for hånden, det måtte hentes 5 km borte, og der skulle bruges henved 200 læs.

Dagen før Mikkelsdag 1866 samledes familien med den dygtige bygmester Kristian Tømmer og planlagde byggeriet. Johanne Cathrine og hendes moder ønskede, at der skulle bygges en mønstergård, men Tammes var betænkelig ved udgifterne. Else Jacobsdatter sagde, at hun gerne ville støtte dem, hvis det kneb, hun havde endnu en del skillinger, hun kunne dele mellem sine to børn. Da Tammes hørte det, gik han ind på kvindernes planer. Så ridsede tømmereren planerne op. Stuehuset skulle ligge mod syd og være 28 alen lang og 12 alen i bredden. Laden, som Tammes især interesserede sig for, skulle være 32 alen lang og 15 alen bred, og

der skulle være køregang langs gennem bygningen. I sidelængerne skulle indrettes en aftægtsbolig, karlekammer og stalde.

En klar frostdag i vinteren 1867 drog 6 køretøjer af sted på den lange rejse efter tømmer. Endnu en tur var planlagt, men så fik tømmeren at vide, at der skulle være strandingsauktion over en skibsladning tømmer, og så gik rejsen til Ringkøbing. Da læssene kom hjem derfra, skønnede tømmeren, at der nu var tilstrækkeligt materiale, og han og hans svende gik i lag med forarbejdning af bjælker, brædder, lægter, døre og vinduesrammer m. m.

Da en del ler var samlet, gik Pæ Teglblænder og hans medhjælper i gang med strygningen, og her måtte de mindre børn også hjælpe til; den 9-årige Julius var med til at bære sten. Else slap for det hårde slid. Hun tjente hos sognets præstefamilie, der satte pris på den smukke og velbegavede bondepige, og her lærte hun fin madlavning og syning. — De øvrige 5 ugifte søskende var alle fuldt beskæftiget derhjemme. Den 19-årige Knud gik stærkt op i byggearbejdet. Han havde arvet sin moders stærke vilje og evne til at herske over andre, så det passede godt, at han havde fået det gamle slægtsnavn i moderens familie. — Den 17-årige Ane Marie sled som en voksen karl i mark og stald, og sled så hårdt med at bære sten, at hun måtte både til en klog mand og en klog kone for at blive helbredt. Jens, der var 14 år, var af en anden støbning. Han holdt ikke af det grove arbejde og drømte om at blive lærer, og den gamle degn, Christensen, støttede ham i dette. Det var meget forsmædeligt for ham, at han ikke kunne magte den 3 år yngre Kristian Østergaard. Kristian var ualmindelig kraftig bygget og havde så gode legemskræfter, at han nogenlunde kunne klare sig i en brydekamp med den helt voksne Knud.

Da markarbejdet var nogenlunde til ende sidst i maj, drog de fire søskende ud i tørvemosen, der lå på den anden side af åen, over 4 km syd for gården. Julius blev hjemme for at hjælpe forældrene med arbejdet på gården. — Tørvearbejdet var strengt, men der var noget eventyrligt over livet derude på den udstrakte moseflade, så det var slet ikke med ulyst, de drog af sted. De havde mad med til hele dagen. I en stor trækasse foret med hør var der boghvedegrød og æggekage, der her holdtes varmt i timevis.

De plejede at kunne fremstille tørv til husbehov i en uge, men dette år tog det mere end den dobbelte tid, for der skulle bruges masser af tørv til brænding af sten. — Der var tørvearbejdere fra flere gårde ude på mosen, så der var rig anledning til samtale og leg i de to timers middagshvil, der var sædvane om sommeren. Det vrimlede med hugorme derude, og den dumdristige Kristian morede sig med at gribe den lille slange i halen og holde den ud fra sig i stiv arm. En dag havde han puttet en hugorm i den tomme madkasse for at forskrække sine søskende, men han fik brug for den på anden måde. En søn fra en af nabogårdene var ærgerlig over de store byggeplaner hos Tammes, og en middag kom han med 4—5 karle for at drille de fire søskende. Han påstod, at de var vigtige og kunne have godt af at blive dyppede i den gamle tørvegravs brune vand. Knud og Jens var lette at ophidse, så der kom et gevaldigt skænderi i gang, og der blev truet med knytnæver og tørvespader. Et farligt slagsmål var i optræk. — Da løb Kristian hen og greb hugormen i tørvekassen og løb hen mod de fremmede karle og råbte: „Vil I et' kys' den her kål!“ Karlene hummede sig, men lo ad hans påfund, skænderiet hørte op, og lidt efter sad de alle fredeligt og drøftede byggeriet uden lidenskab. „Slå dog dyret ihjel“, sagde en af karlene, men Kristian smed den langt væk. Hans bedstemor havde sagt, at det kunne være farligt at slå disse dyr ihjel, for hugormekongen var et rædsomt uhyre, der kunne hævne sig frygteligt på dem, der gjorde dens undersåtter fortræd.

Da tørvearbejdet var til ende, måtte de fire søskende op i nørreheden for at plukke lyng til tagdækket på de nye bygninger. Året før havde de haft en god rughøst, og af halmen var der lavet tagmateriale. Kun stuehuset skulle have ublandet stråtag. På de tre udlænger skulle taget dannes af skiftende lag halm og lyng. Det tog en uge at få plukket lyng nok til tækkematerialet og til opvarmning af deres bageovn, til det sidstnævnte formål brugtes en mængde storlyng hvert år. — Sidste vinter havde Tammes og hans drenge haft travlt med at sno halm til tækkebånd (simer). Den regnekyndige Jens havde regnet ud, at de havde snoet over 20 mil simer.

Hvor havde de travlt alle gårdens folk denne sommer! Snart skulle henved 100.000 tørv „røjles“, og selv den sirlige Else måtte med til dette arbejde og en tid forlade sin plads hos præstefamilien. Nu måtte hun sammen med sine fire yngste søskende sætte tørvene i små runde stakke, så de kunne tørres. En måned efter kunne de hentes hjem, og det var en langsom og besværlig opgave. Der skulle køres en lang omvej, for køretøjerne måtte benytte broen ved Nederby, og det blev en rejse på 5 km hver vej. I anledning af byggeriet kom naboer og venner dem til hjælp med vogne, heste og stude, og en halv snes dages kørsel bragte tørvene hjem.

Da teglbrændingen sidst i juli kunne levere den første ovnfuld sten, kom der gang i byggeriet. Mureren kom med sine svende, Knud og Jens var håndlangere. Der var fart over arbejdet, og murene rejstes hurtigt. Kristian Tømmer ledede arbejdet, der for hans vedkommende var godt tilrettelagt ved vinterens forarbejde. Omkring 1. september blev der sendt bud efter Frank Tækkemand, der nu kunne begynde at lægge tag på staldlængen. Kristian og Julius fik det ringe agtede og strenge arbejde at „passe tækkemanden op.“ Tit græd de af harme, for Frans var, som det næsten hørte sig til, meget vanskelig at gøre til pas.

Midt i oktober 1867 var stuehus og staldlænge færdigbygget; et smukt resultat af sommerens anstrengelser. — Men året havde også på anden måde være byrdefuldt. Forårsvejret havde været koldt og fugtigt, så markarbejdet var gået trægt. Da så endelig sommervarmen kom i juni måned med strålende solskin, fik Tammes forhåbning om en god høst, men da rugen stod og skulle dræ, kom der nattefrost to nætter i træk, så kærnedannelsen til dels ødelagdes. Heldigvis havde Tammes ikke solgt al sin rug fra foregående år, så han havde en beholdning at tage af til brød og til såning i efteråret. Han havde regnet med at kunne sælge rug for dermed at dække en del af udgifterne til gårdens opførelse. Det turde han ikke, for det blev nok vanskeligt at købe brødrug til vinter. Vårsæden havde givet godt udbytte, og boghveden havde været helt vellykket. — I lang tid fik de boghvedegrød til middag hver dag, og der blev altid kogt rigeligt af den ret. Blev der levnet noget,

bagte Cathrine små pandekager, klattekager, af det tiloversblevne. Denne spise betragtedes som en herreret og kunne udmærket erstatte sigtebrød og kage.

Husmoderen var måske den, der havde mest travlt på Drongstrupgård den sommer. Foruden den store familie og tjenestekarlen havde hun også de mange håndværkere at bespise. Tre gange daglig deltog hun i malkningen af gårdens 12 køer, mælken skulle behandles, smør kernes, og ost skulle fremstilles. Det kneb at følge med i ølbrygningen, for de mange mandfolk drak ret umådeligt af hendes velsmagende bryg. Men hun var dygtig og rap og beklagede sig ikke over travlheden. Ingen havde mere end Johanne Cathrine ønsket, at der skulle bygges en mønstergård, den største og flotteste i sognet.

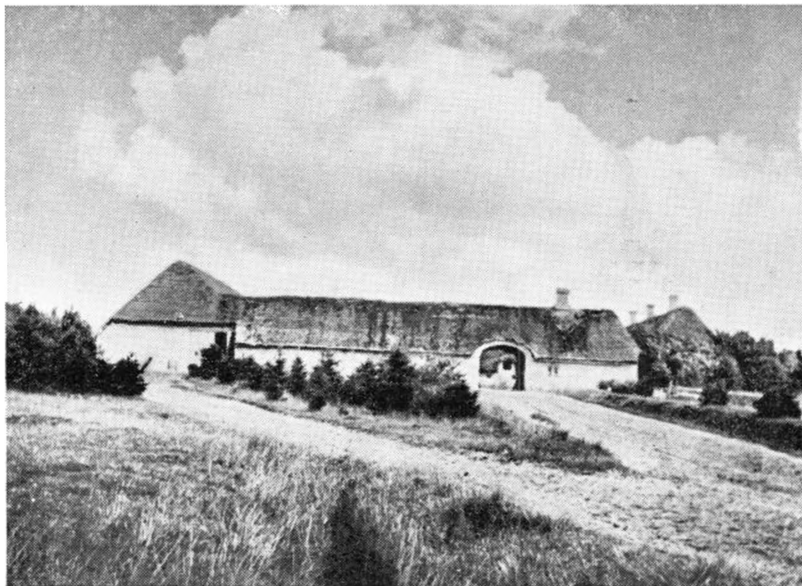
Året 1868 begyndte godt. Det frøs næsten ikke den vinter, og foråret indtraf sidst i januar. — Lærkerne sang, som om det var sommer. — Else Jacobsdatter spæede et sent forår, for „lige så mange dage, lærken synger før Pedersdag, den 22. februar, lige så mange uger skal den tie derefter“, hed det i gamle dages vejrspådom. Men dette år gik det helt anderledes. I februar var der mange sommervarme dage, tordenvejr og heftige regnskyl kom som i august, og sjældent så man is på vandet om morgenen. Alting grønnedes tidligt, og allerede i marts kunne køerne sættes på græs. Tammes talte om, at det nok blev et godt år, mens hans svingermoder sagde, at han ikke skulle glæde sig for tidligt. Hun syntes, det var et uhyggeligt vejr, det endte nok med en forskrækkelse. Hun fik ret. De, der oplevede dette mærkelige uheldssvangre år, glemte det aldrig. De har fortalt til deres børn om misvækst, sult og mangel på mange ting, og således var det over store dele af Europa. Min farmor har fortalt mig, at fra først i maj til omkring 1. september kom der kun enkelte tordenskyl, ellers regnede det aldrig. Varmen var så stærkt, at man om dagen måtte tage sig stærkt i agt for ikke at få solstik, og de fleste nætter var ulideligt lummerhede. Dertil kom, at der ofte rasede stærke storme; jorden udtørredes, og det tegnede til at blive misvækst. Og det blev der. Træernes blade visnede, så de så ud som ellers i det sene efterår. Rugen måtte høstes først i juli og gav ringe udbytte, vel en tredie-

del af normal høst, og vårsæden gav endnu mindre. — Dog havde Tammes en bygmark i nærheden af åen, der gav mange fold. Han havde i åen ladet opstille et vandingshjul, der dreves af strømmen. Herfra ledtes vandet i render hen over eng og bygmark. Det blev ikke noget stort areal, der kunne vandes, og hen på sommeren var strømmen for svag til at drive hjulet, men da var kornet næsten modent, og høet kunne bjergeres. Det blev en helt eventyrlig høst på det lille areal. Den før omtalte vandingseng på Sønderland gav også godt udbytte, bækken, der kom ude fra den store Felding mose, blev ikke helt udtørret.

En anden naturkraft måtte man også kæmpe imod denne sommer: Ilden. En dag så Knud, at der steg en voldsom røg op ude fra kærheden på Sønderland. Han sprang op på en hest og red der over i fuldt firspring, og folk kom ridende og løbende dertil fra alle sider for at hjælpe til i kampen mod branden. Da Knud kom til, var de nærmest boende i febrilsk virksomhed. De søgte at kvæle ilden ved at kaste jord på, men det gjorde kun skade, for den gennemtørre mosejord gik straks i brand, andre slog i luerne med skovle og spader, men ilden var ikke til at standse. Knud stod stille et øjeblik og overvejede, hvad der kunne gøres, og straks var der en, der råbte: „Kom og bestil noget, du vigtige fyr!“ Men så tog han straks kommandoen. Han havde set, at det eneste sted, ilden kunne standses, var ved bækken, som den drev hen imod og råbte: „Kom her hen til bækken de fleste af jer og gør lige som jeg!“ Derpå sprang han ned i bækken og gav sig til at kaste mudder og dynd op til begge sider. Mange fulgte hans eksempel, og snart dannedes et fugtigt bælte, som ilden ikke kunne komme over. En katastrofe var afværget, for på den anden side af vandløbet stod masser af tørvestakke, og en ejendom med høstmodne kornmarker lå nær ved. — Knud fik æren for redning af store værdier, og han lagde her grunden til sin senere anerkendelse som en selvskreven fører for sognets folk.

Trods den megen modgang lykkedes det at færdigbygge byggeriet i denne mærkelige sommer. Midt i juli stod den store agerumlade færdigbygget som den første af sin slags i sognet. Det var et stort fremskridt, at det lod sig gøre at køre på langs gennem laden

Drongstrupgård 1905. Opført 1867-1868.

med fulde læs. — Men trist var det, at høsten fyldte så lidt det første år, at kun halvdelen af det store rum blev fyldt.

To år i træk med misvækst havde ramt bondestanden hårdt, og i Vestjylland med de magre jorder var det særlig slemt. Folkene på Drongstrup var ikke af de værst stillede, men gårdens opbygning og omkostningerne derved havde stillet Tammes i en vanskelig situation. Han havde regnet med at kunne sælge fedekvæg på Dalager marked til gode priser, men grundet på den ringe høst var der alt for mange, der var nødt til at sælge, og kvægpriserne blev meget små. — Tammes gik og græmmede sig, han var bange for, at han havde forbygget sig. Else Jacobsdatter lagde mærke til hans dårlige humør og kom ham til hjælp, som hun havde lovet. Hun stolede på, at svigersønnen nok i fremtiden skulle klare sig økonomisk, og hun var stolt over den nye gård.

Opgangstider. Mødet med Dalgas.

En af de sidste dage i august kom det omslag i vejret, der havde været ventet med længsel. Store mørke skyer trak op fra sydvest,

et vældigt tordenvejr med voldsomme regnskyl satte punktum for sommerens plage, tørken, og det blev ved med at regne i dagevis. Min farmor har fortalt mig, at fuglene begyndte at synge som i maj; det lyder usandsynligt, men naturen havde været helt ude af balance, så det er måske ikke så mærkeligt, om fuglene tog fejl af årstiderne. Megen vårsæd havde ligget i jorden uden at kunne spire, og nu grønnedes markerne mange steder. Der kunne ikke høstes modent korn af denne grøde, men Tammes var glad for alt det grønne. Da det blev solskin og tørt vejr i oktober, kunne det bjerges som hø og blive en god forstærkning til det altfor knappe foder.

Indtil 1865 havde man på gården pløjet med træplov uden beslag. Jorden var meget løs og næsten fri for sten, så det gik helt godt med at benytte dette redskab. Men nu havde Tammes begyndt at dyrke heden, og her var træploven ikke så anvendelig. Tammes fik da sin bror Søren, der nu ejede Lindbjerg smedie, til at smede sig en jernplov, og nu tog han fat på opdyrkningen af en plet i Nørreheden. Tammes havde med stor interesse hørt om Dalgas og hans arbejde for hedesagen, og da byggeriet var overstået, ville han for alvor gå i gang med hedens opdyrkning.

En forårsdag 1869 kom en høj, kraftig mand ridende ind på gårdspladsen. „Jeg er Dalgas“, sagde den fremmede, da Tammes kom frem og hilste på ham, „jeg vil gerne tale med Dem om hedesagen her på egnen. Jeg har hørt om Deres vandingsanlæg og håber, De kan og vil hjælpe mig med en stor plan, der helt vil forvandle egnen her og blive til gavn for Dem og måske hundrede andre ejendomsbesiddere her omkring.“ Tammes bød den høje gæst ind i gårdens fineste stue, den sekskantede, som var kvindernes stolthed. Her redegjorde Dalgas for sin store plan. En å skulle gennem en vandingskanal føres frem over de magre sandmarker mellem bakkepartiet og åen. „Havde I haft et sådant anlæg sidste sommer, kunne tørken ikke havde skadet jer så meget“, sagde Dalgas.

Tammes forstod, at dette var en god idé og gik med til at sammenkalde lodsejerne i sognet til et møde om en uges tid — Dalgas havde gennemvandret en milelang strækning og talt med mange

folk på sin vandring. Mange havde givet tilslutning, mens andre, særlig ældre folk, havde været ængstelige for at gå med til noget, der kostede mange penge.

Knud havde overværet samtalen, og han var med på markvandingen bagefter. Han holdt siden meget af at fortælle om denne oplevelse.

De tre mænd gik en tur over markerne, og Knud havde en spade med. Hist og her tog Dalgas et spadestik og så, hvor dårlig jorden var på de dyrkede marker. Under et tyndt, sandet muldlag var der næsten overalt et tykt lag groft rødt eller gult sand. — „Her kan vandet gøre underværker“, sagde Dalgas, „men lad os nu gå op på bakkedraget, som jeg kalder en bakkeø. Der er jorden nok bedre.“ Bakkerne var klædt med storlyng. Nedenfor havde Tammes opdyrket en stor plet hede, og Dalgas roste ham, men mente, han ville få større udbytte af at kultivere heden på bakkerne. Der tog han et spadestik og viste Tammes og Knud, at her var et underlag af ler. „Her skal De sætte ploven, for bedre jord findes ikke på disse egne“, sagde Dalgas.

Johanne Cathrine havde tit bebrejdet sin mand, at han tog så lidt del i offentlige anliggender, og hun så derfor med glæde, at han nu kunne træde frem som den ledende i en stor sag. Sådan plejede det altid at være med manden på Drongstrupgård, havde hun sagt til ham. Tammes var sikkert selv glad ved, at han her kunne være en af de førende i sognet. — Det heldigt gennemførte byggeri havde givet ham en vis selvfølelse, og her var en sag, som havde hans interesse, og som han havde forstand på. Han var sikker på, at dens gennemførelse ville blive til gavn for hele egnen.

Dalgas forstod at vække begejstring for sine planer, og det lykkes også for ham på mødet i Drongstrup. De fleste var til at begynde med tvivlrådige, og der blev gjort mange indvendinger. Hvad ville det ikke koste at grave en stor kanal på 18 km's længde, og det var endda et lille arbejde i sammenligning med de mange hundrede store og små grøfter og de tusinder smalle render, der skulle gennemkrydse markerne og engene. Men Dalgas sagde, at det kunne de sagtens magte. Det Danske Hedeselskab ville yde gratis hjælp, og deres egne sønner og karle kunne gøre det meste af

det grove arbejde. „Der skal være fart over arbejdet“, sagde han. „Får vi en sommer igen som sidste år, vil måske mange af jer blive nødt til at forlade jeres ejendomme, men kanalen kan redde jer. Til efteråret, når høsten er endt, skulle vi gerne have mange arbejdere igang med skovl og spade. En del af de unge mænd skal uddannes til engvandingsmestre, de skal lære at bruge et nivellerapparat og lede arbejdet med anlæg af enge, og I vil blive forbavset over, hvad de kan udrette. Knud her på gården har jeg talt med, og han skal være en af lederne, jeg skulle gerne have en snes af hans slags. — Om få år kan jeres marker og enge bære afgrøder, I aldrig har drømt om.“ — De fleste lod sig rive med af den store mands begejstring, og de få vrangvillige gav efter, det store arbejde kom i gang. I to år sled bønderne med det, i foråret 1872 var arbejdet fuldført, og Danmarks største vandingsanlæg kunne sættes i virksomhed. Gennem fire sogne strakte det sig. Dalgas forudsigelse holdt stik; ja, fremgangen blev større, end nogen havde ventet. I løbet af få år forvandlede gustne marker til frodige marker og enge, og ingen steder blev fremgangen så tydelig som i Felding sogn. — Knud havde været levende optaget af sit arbejde. Sammen med sin bror, Jens, drog han fra sted til sted med et hold unge mænd. For hans ledernatur havde det været en tilfredstillende opgave.

Tammes tog snart fat på at opdyrke den frugtbare hedejord på bakkeøen og blev også her foregangsmand for egnens hedejere. Derimod havde plantningssagen ikke hans store interesse. Kun nogle ufrugtbare sandbakker ved den nye gård lod han beplante. Hans øvrige jord var for god til at beplante, mente han.

Året 1870 kom også til at stå i byggeriets tegn. Else var trolovet med Niels Kristian Risbjerg fra Brande, og hun fik som medgift en stor del af det opdyrkede areal på Sønderland. Der blev opført en gård, Drongstrup Nygård, til dem. Risbjerg stod selv for gårdens opførelse, han var udlært i snedkerfaget. Men fra sine svigerforældre fik han megen hjælp med kørsel og på anden måde.

Knud blev forlovet med en datter fra en stor gård i nabosognet. Hans mor syntes, han skulle overtage Drongstrupgård, og Tammes gik ind derpå. Han betingede sig aftægt af sønnen, men kunne ikke

tænke sig allerede nu i 57års alderen at gå på aftægt og lod da en ny gård opføre på den vestligste del af Nørreheden. Her flyttede han op og gav sig nu for alvor i lag med at opdyrke heden. Nu er denne gård en af de bedste i sognet. — Knud var glad for at gå ind som mand på den gamle slægtsgård. Han blev snart den førende i sognets offentlige forhold, 28 år gammel blev han udnævnt til sognefoged.

Kort tid efter blev Ane Marie gift og fik sammen med sin mand, Anders Johnsen, en gård på Sandet i Sdr. Felding. Nu var de fem ældste af børnene gifte og sad på gårde i sognet eller i nabosogne, og det var helt efter forældrenes ønske. Derimod var de ikke glade for, at den næste i flokken, Jens Smith, ønskede at læse til lærer. Han følte, at dertil havde han evner, derimod havde han ikke lyst og anlæg til det grove legemlige arbejde, der krævedes af landmanden. Desuden lå han i længere tid syg af gigtfeber, som havde afkræftet ham. Han fik omsider forældrenes minde til at forberede sig til optagelse på Lyngby seminarium ved Grenå, der var præget af Indre Missions syn. Desværre blev denne skole nedlagt, netop da Jens Smith var rede til at søge optagelse. Han ønskede da at søge til Jelling seminarium, men det gik hans svoger Niels Kristian Risbjerg stærkt imod. Han var nu blevet indremissionær og sagde, at på Jelling rådede vantroens ånd. — Forstanderen var ellers den fremragende præst og pædagog Svendsen, men han var grundtvigianer! — Mine bedsteforældre nægtede nu at støtte ham — min fader — økonomisk; de syntes også, lærerstillingen var ret ringe og dårlig lønnet. Nej, så var det bedre at blive gårdmand. Da han en tid efter blev forlovet med min mor, Ane Marie Christensen fra Velhusted, blev der da også købt en gård til dem i V. Bjerge. Men det gik ham lige som den yngste af børnene, Julius, der også fik en gård: Deres ejendomme blev købt i en tid med gode priser på landbrugsvarer. Men da priserne på disse produkter faldt stærkt kort tid efter, måtte de gå fra gårdene og nøjes med mindre bedrifter. Min fader fortrød nu bittert, at han havde givet efter og opgivet det mål, han havde sat sig som ung. Julius kom snart til krylt, han havde mange talenter, var en tid handelsmand og siden slagter. Han nåede at blive gårdmand igen, idet han købte Drongstrup

Nygaard. — Østergaard blev gift med en velstillet enke i Ådum og kom let til at eje gård, som forældrene ønskede det.

Under mit 12-årige ophold på Drongstrupgård, hvorom jeg har fortalt i mit erindringskrift fra barndommen, har jeg ofte overværet sammenkomster, hvor alle otte søskende var til stede. Af deres samtaler fremgik det, at de mindedes deres barndomsår med glæde. Utallige var de historier, de kunne fortælle om oplevelser, om muntre og sørgelige begivenheder, mest muntre. Nogle af disse har jeg genfortalt her, og jeg synes, de fortæller om mennesker, der havde mod på livet og ikke gav op for vanskeligheder. Een historie kom de ofte tilbage til: „Da kontrollørerne kom for at snuse efter brændevinstøj.“ De havde lige afsluttet en brænding på gården, og mekanismen lå i et hjørne af spisestuen. Det så sort ud, konfiskation og bøde truede, men tjenestepigen reddede dem. Hun smed hurtigt noget gammelt tøj over „tøjet“, satte sig ovenpå og gav sig til at bøde på sine hoser. Hele gården blev gennemsoget, pigens tænkte de ikke på at flytte, og kontrollørerne fandt intet. Begivenhederne havde vist, hvor farlig denne fabrikation var, og ægtefællerne blev enige om at opgive „brændingen.“ — Julius har fortalt om begivenheden til førnævnte H. P. Hansen, der gengiver den i „Hvad de gamle fortalte“ III. Hunden „Onkas“ blev de aldrig trætte af at mindes. Men jeg husker kun tydeligt fortællingen om, hvorledes den optrådte som redningsmand.

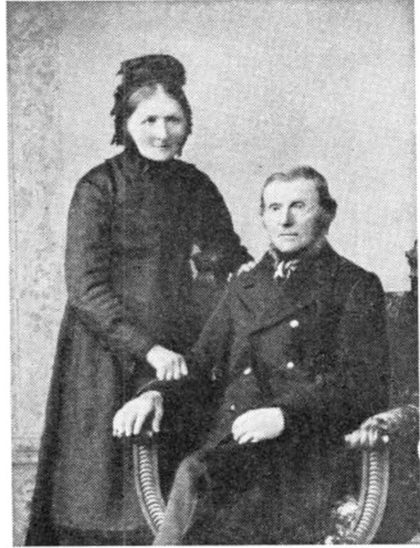
Tammes og Johanne Cathrine var stræbsomme, og økonomiske forhold gik de op i med liv og sjæl. Det betyder dog ikke, at de var uden sans for åndelige værdier. Så vidt jeg har forstået, var familien på gården fra gammel tid påvirket af hernhutisk livssyn. Hver morgen blev der læst af en andagtsbog. De stod altid i et godt forhold til de skiftende præstefamilier i sognet, og især satte de pris på pastor Østergaard, der var deres sognepræst i årene omkring 1850. Deres næst yngste søn, Kristian Østergaard, blev opkaldt efter ham. Da Indre Missions forkyndelse gjorde sig gældende på egnen, fik dens tilhængere et tilholdssted for deres møder på Drongstrupgård. N. K. Risbjerg kom som taler ved møder på gården og lærte der datteren Else at kende. — Han havde været med i krigen 1864 og havde der holdt gudelige møder

for sine kammerater. Da han kom hjem, arbejdede han en tid for Indre Mission uden løn i sin fritid, siden blev han antaget som lønnet missionær.

Da Tammes var fyldt 70 år, solgte han sin gård på Nørreheden og flyttede sammen med Johanne Cathrine til aftægtsboligen på den gamle gård. Her oplevede de at holde guldbryllup, diamanbryllup og krondiamantbryllup. En sommerdag 1893 havde Tammes den glæde at modtage besøg af en gammel ven, nemlig Dalgas. Som 7-års purk sad jeg og lyttede til deres samtale om det lykkelige samarbejde, de havde haft for mange år siden.

Knud fortsatte i sin faders spor med hededyrkning både på Sønderland og Nørrehede. På Sønderland blev det til et husmandssted, som han solgte til sin broder Julius, og på Nørrehede til en gård,

hvor datteren Johanne Cathrine — hans eneste barn — fik hjem sammen med sin mand, Carl Damgaard. — Knuds første kone, Ane Eg, var svagelig og døde efter få års ægteskab. 1890 blev han gift med Mariane Thomsen fra Trælund. Hun var af den ansete Frølundslægt og en meget dygtig kvinde. — Knud fortsatte med at opdyrke Nørreheden, og der lod han opføre en statelig gård, hvor han tog bopæl på sine gamle dage, lige som faderen havde gjort i sin tid. Det var tanken, at datteren skulle have den gamle slægtsgård, men hendes mand var mere handelsmand end landmand. Han solgte sin gård i Drongstrup og flyttede bort fra egnen. Knud solgte den gamle slægtsgård, der således gik tabt for den slægt, der havde boet der i over to hundrede år.

Thomas Kristian Madsen
f. $25/2$ 1815, † $25/7$ 1908
Johanne Katrine Nielsdatter
f. $27/3$ 1819, † $20/6$ 1904

Dattersønnen Knud Damgaard overtog den nye gård på heden efter sin morfar. Lige som faderen havde han ikke megen interesse for landbruget. Han solgte gården og rejste til Herning. Her viste han sine gode evner på andre felter og har drevet det vidt som fabrikant og forretningsmand.

Hovedpersonerne i denne skildring blev begge meget gamle. Johanne Cathrine døde først; hun blev 85 år. Thomas Christian Madsen døde en augustdag 1908, 93 år gammel.

Erindringer fra min barndom og første ungdomstid.

Hjemme hos far og mor.

Der lå et dystert skær over min barndoms egn. Mod nord sås i kort afstand store, lyngklædte bakkedrag, æ lu'ner. I nordvestlig retning strakte sig, sålangt øjet kunne række, den store Felding mose, og i syd dannede små lyngvoksede højdedrag ligesom trappe­trin op til det mægtige Svollibjerg, hvorfra der kunne ses milevidt ud over den øde hedeegn. Små husmandssteder med dyrkede tavl i den brune hede livede op i det østlige synsfelt. I et af disse små hjem hørte jeg til. — Mine forældres ejendom lå på Kirkeby nordre mark, tæt ved skellet til Skarrild og Sdr. Felding sogne, den nordlige del af Sdr. Omme sogn.

I den første tid, jeg mindes, lå der mørke skygger over hjemmet. Far lå i længere tid syg af gigtfeber, og mor led af giggt og tuberkulose. Det kneb tit at skaffe det nødvendigeste til livets ophold.

Glade og lyse minder er dog mest fremtrædende i mine erindringsbilleder fra barndomsårene derhjemme. Jeg husker mine forældres færden og mest om min mor. Hendes sang toner endnu i mit sind. Hun sang tit og spandt på sin rok, og da sang hun ofte, mest åndelige sange: Hidindtil Herren har hjulpet så vel, indtil i dag — Sjælen længes her i Kedars hytte — Og jeg længes bort fra ørknen inderlig. Mors stemme var ikke kraftig, men smuk og klangfuld. Det var en familiearv. Morbror Thyge var vidt kendt for sin smukke sangstemme. Det skete tit, at han i en større forsamling blev opfordret til at synge, og folk sad stille og lyttede til hans sang.

Slægten på Drongstrupgård.

De tre første led i slægtsregisteret har jeg fra nu afdøde kontorchef Eli Kjær, Ringkøbing, der har søgt oplysning om Drongstrupgaard i Landsarkivet, Viborg, og i Rigsarkivet. Der er nogen usikkerhed i forbindelsen mellem disse tre led og de efterfølgende. De tre navne, der stadig går igen i slægtstavlen — Knud — Niels og Johanne, sandsynliggør rigtigheden af nedenstående opstilling.

Knud Ollufsen, f. o. 1660, † o. 1730	
Niels Knudsen, f. o. 1690, † o. 1760	
Knud (død ung) Johanne Nielsdatter (1752-1817) g. m. Knud Jacobsen (1752-1824)	
Niels Knudsen (1784-1857) g. m. Else Jacobsdatter (1796-1870)	Gmd. og smed Mads Nielsen, Lindbjerg (1772-1826) g. m. Ane Marie Christensdatter (1774-1852)
Johanne Cathrine Nielsdatter (1819-1904) g. m. Thomas Christian Madsen (1815-1908)	
Niels (1838-1922) - Mads (1840-1922) - Else (1845-1927) - Knud (1847-1921) - Ane Marie (1850-1946) - Jens Smith (1853-1918) Østergaard (1856-1935) - Julius (1858-1952)	
Johanne Katrine Thomsen (1874-1943) g. m. Carl Damgaard (1871-1953)	
¹⁾ Knud Damgaard, f. 1898 - ²⁾ Peter, f. 1899 - ³⁾ Anna, f. 1901 - ⁴⁾ Aksel, f. 1902 - ⁵⁾ Marius, f. 1904 - ⁶⁾ Thomas, f. 1906 † 1928 - ⁷⁾ Kristen D., f. 1907 - ⁸⁾ Karen, f. 1909 - ⁹⁾ Ninna, f. 1911 - ¹⁰⁾ Mads Eg, f. 1913 og ¹¹⁾ Aage, f. 1917	

S. K. Risbjerg Thomsen.

Far var, når han var rask, munter af sind, og han havde en enestående evne til at fortælle historier for os børn. Det var en stor oplevelse, når han læste for os af „For mine små venner“, små fortællinger med kristeligt præg.

Jeg havde allerede i 4—5 års alderen forståelsen af, at min far, trods sit medfødte lyssyn, ofte var nedtrykt. Han var nu en fattig husmand, men havde haft gode betingelser for at undgå dette. Mine forældre havde begyndt deres samliv på en gård i Felding sogn. Kort tid efter faldt priserne på landbrugets varer stærkt, mine forældre måtte forlade ejendommen, og fars gode arvepart gik tabt. Nu måtte han leve under hedehusmandens kår, og det betød på den tid næsten altid fattigdom.

Fars ønskedrøm havde været at tage lærereksamen, men hans forældre syntes slet ikke om hans lyst til at læse, lærergerningen stod ikke højt i kurs hos dem, og han måtte opgive sin plan. Der er ingen tvivl om, at hans evner og anlæg lå i den retning, hans ønsker gik, og jeg tror, at han i resten af sin levetid led under disse fejlslagne forhåbninger. Far var velbegavet og havde let ved at udtrykke sig både mundtlig og skriftlig. Naboer, ja, folk i en vid omkreds, kom til ham med deres retssager og papirer, og han blev en slags sagfører for småfolk på egnen.

I søskendeflokken er Thomas den, jeg bedst husker fra årene derhjemme. Han var to år ældre end jeg og var altid så rar og god mod mig. — Thomas var munter og glad. Allerede som 6—7-årig kunne han mange sange udenad. Han havde vel lært dem af ældre søskende, og nu lærte jeg dem af ham, f. eks.: Højt på en gren en krage og: Kristi stridsmænd ser I mærket.

I forårstiden gik vi lange ture ud over heden. Tit så vi store hedebrande, og det var et fantastisk syn at se de vældige bål flamme mod himlen og røgskyerne brede sig milevidt. Senere på foråret gik vi derude og ledte efter „kællingetænder“ (eng. visse), som dannede bælge, der gav skarpe knald, når vi klemte dem itu. Vi havde det så rart med hinanden, og jeg mindes aldrig, at vi var uvenner.

Herman var 2 år yngre end jeg. Til ham knytter sig mindet om to dramatiske begivenheder. Jeg husker en festdag med mange

fremmede. Vi var mange børn, som legede ude på marken. En stor dreng væltede mig omkuld, jeg slog hovedet mod en sten, og så blev alt mørkt for mig. Jeg besvimeede, men vågnede op til bevidsthed hjemme hos mor. Hun har siden fortalt mig, at det skete på Hermans dåbsdag; jeg var da halvtredie år.

Et årstid efter oplevede jeg drama nr. 2, som står uudsletteligt i min erindring. Herman havde lige lært at gå. Han havde taget en tom flaske, den ville han give mor, som var nede i mælkestuen. Der faldt han ned ad en cementtrappe, flasken knustes, og Herman fik overlæben flækket, så blodet løb i stærke strømme. Den lille fyr blev forbundet og lagt i vuggen, og lidt efter kom en „klog“ mand, Kristen snedker, og plastroede såret sammen. Jeg husker tydeligt en lille bleg dreng, der bagefter lå i vuggen med et hvidt bind om hovedet. Herman har et tydeligt ar efter denne hændelse, men det skjules nu heldigt af et stort overskæg. — I sådanne tilfælde tyede man næsten altid til de kloge mænd eller koner, hvoraf der var flere på egnen. Der var over 15 km til nærmeste læge, så det var både dyrt og omstændeligt at få ham hentet.

Disse tildragelser kan nogenlunde tidsfæstes. Det kan en anden begivenhed ikke. Jeg kravlede nede under bordet, og der tog jeg fat i halen på vor hund. Den bed mig i ansigtet, lige ved næsen, ikke særlig slemt, men for mig var det en gruelig oplevelse. Jeg har et lille ar efter hundens bid. Søster Katrine mener, jeg var halvandet år, da det skete.

Min ældste bror, Kristen, var 8 år ældre end jeg. Ham husker jeg ikke meget om fra min første barndomstid. Børnene fra et husmandshjem kom på den tid gerne ud at tjene hos fremmede i 7—8 årsalderen, i alt fald om sommeren. Et minde har jeg dog om ham fra denne tid. En vintermorgen sad vi og spiste davre. Pludselig hørte vi, at hønsene tog stærkt på vej; vi så ud af vinduet, og det var et skrækkeligt syn: æ ræv' havde grebet vor store hane om halsen, og den løb med æ kok' på ryggen ind i vor lille plantage tæt ved huset. Kristen greb brødkniven og fo'r ud efter ræven, men det var forgæves, hanen kunne ikke reddes.

Katrine, den ældste af mine søstre, var kun i korte perioder hjemme. Derimod var Marie, 2 år ældre end Thomas, vist hjemme

det meste af tiden. Mor havde også brug for hjælp i hjemmet. 1890 blev søster Dagmar født. Jeg husker, at mor blev syg, og at jordemoderen kom med sin store taske. Mor fødte elleve børn, alle med to års mellemrum.

De økonomiske forhold forværredes omkring 1890. En dag så det mørkt ud. Vi var sultne, og der var ikke mad i huset. Hvor lyste det dog op i sindet, da mor efter et lille rend i byen kom hjem med en lille pose mel og gav sig til at bage pandekager! Snart efter kom far hjem med en stor sæk mel, nu kunne der bages brød, og den værste nød var afværget. Min ældste søster fortæller, at jeg i min glæde over melet gik hen og omfavnede melsækken og kyskede den.

En dag i foråret 1890 rullede en flot vogn hen til vort hus, og to svære mennesker kom på besøg. Det var farbror Knud fra Drongstrup, den gamle slægtsgård, og hans kone Mariane. Mariane blev straks forelsket i mig. Hun tog mig på skødet og kyskede mig heftigt, hvad jeg slet ikke syntes om. Jeg forstod på de voksnes samtale, at vore gæster gerne ville have mig med hjem og beholde mig en tid, måske længe. — „Du skal være min dreng“, sagde Mariane, som vi altid kaldte faster.

Mine forældre gik ind på tanken, men ville dog gerne have tid til at overveje spørgsmålet, inden bestemmelse toges. Jeg forstår nu, at sygdom og anden modgang havde gjort dem afhængige i forholdet til de velstillede slægtninge. — I Drongstrup ville jeg ikke komme til at savne noget, og måske ville de der hjælpe mig frem, mente far. — Mor var mere tilbageholdende med at gå ind på fasters ønske. De fremmede tog afsked med et halvt løfte, og Mariane knugede og kyskede mig til afsked. — Han er da så møj en sø'de dreng, sagde hun.

De sidste måneder i mit hjem sommeren 1891 husker jeg så godt, og mange begivenheder er gemt i min erindring. — Thomas skulle nu snart i skole og derfor vaccineres, og det var rimeligt, at jeg fik „æ kopper sat' o“ ved samme lejlighed. En forårsdag kørte vi den milelange vej til kirkebyen, og køreturen var en stor oplevelse for os drenge. Så langt har vi vist aldrig kørt før, mente Thomas. Jo, sagde mor, da I blev døbt i kirken der henne. Min bror var

ikke helt glad under køreturen, han tænkte på, hvad der skulle ske henne i skolen, og han skreg højt under „operationen.“ Jeg fik ros, fordi jeg tog det roligt, men det gjorde jo slet ikke ondt.

En månedstid senere gik vi to brødre et ærinde for mor til vor købmand, $\frac{1}{2}$ mil mod vest. Da viste Thomas, at han alligevel var den største og dristigste. For første gang i mit liv så jeg en ged. Den stod tøjret ved vejgrøften, og jeg blev meget bange for det hornede uhyre. Det var da umuligt at komme forbi den, synes jeg. Thomas var stolt over, at den forhindring kunne han nemt klare. Han tog mig i hånden og førte mig i en stor bue uden om geden. Under vandringen sang vi højt, Thomas mest og kraftigst: I barndommens dage så glade vi gå med roser på smilende kind, da vidste vi ikke, der fandtes en grav, et gemme blandt stene og muld. På blomstrende bakker sad Hjalmar så tavs, thi afskedens time var nær. Sidstnævnte sang var på ca. 30 vers, som min 7-årige bror kunne udenad. Den var også let at huske, dramatisk skildrede den en soldat, der drager i krig, og da han nogle år efter kommer hjem, har hans kære Hulda svigtet ham. Det ender med mord og selvmord. Den slags viser var meget yndet i min barndom.

En ny sang søgte min bror at lære mig under hjemturen: Livet bortrinder i hast som en drøm, altid den farer så fort. En alvorlig sang om tidens korthed og livets alvor. — Min kære, gode Thomas anede sikkert ikke — skønt hvad ved jeg derom — at halvdelen af hans livsvej allerede var vandret.

Denne sommer lærte jeg at fløjte, hvilket var mig en stor fornøjelse. Men mor kunne ikke lide den musik og sagde, at jeg skulle passe på, for man kunne fløjte æ djævl til sig.

De politiske spørgsmål blev der også taget stilling til i denne afsides hedeegn. En dag i foråret 91 gik Thomas og jeg udenfor huset og sang af fuld hals: Ned med Estrup, Scavenius og Ravn; du ka' li' så godt ta' kongen med, for han gør ingen gavn. — Mor kom farende ud og tyssede på os: „Pas I på, æ sjendarmer sætter jer i æ swåt' hvol, hvis de hører det, I sjønger!“ Vi oplevede da også en dag at se de flotte gendarmer ride forbi i deres blå uniformer. Vi børn fo'r forskrækkede ind i huset og gemte os.

Mine søskende og jeg gik ofte lange ture ud over den store hede. For os var den ikke trøsteløs og øde, tværtimod! Der var meget godt at hente i lyngens land. Tidligt på sommeren modnedes æ swå'bær (revlinge-bærrene), hvis søde smag var os en stor vederkvælgelse, og vi åd af dem, så vi blev grimede over hele ansigtet. Senere modnedes de røde krøsbær (tyttebær). På sine steder fandtes de i så store mængder, at jordbunden lyste langt væk af deres røde farve. Småfolk kunne tjene en lille skilling ved at samle disse bær og sælge dem til købmanden i kirkebyen.

Jeg turde dog aldrig gå alene ud over heden, for farlige dyr holdt til derude. Hugorme var der mange af, og dem kunne man ikke rende fra, hed det sig. Snoge, stålorm og firben var ufarlige dyr, sagde far, men mange voksne mente, at de var værre til at gøre fortræd end den giftige hugorm. Vor nabo, Jens Muesgor', fortalte en dag, han var på besøg hos os en gyselig historie: En rytter red en dag forbi en snog, der lå i vejstøvet. Han slog den med sin ridepisk, og da fo'r den op og bed ham i hans ene støvle. Det agtede han ikke på, men næste dag var han død! En ætsende gift fra det vrede dyr havde ædt sig gennem hans støvle, strømpe og hud, og så var han fortabt. — „Nej“, sagde Jens Muesgor', „en hugorm er ikke nær så farlig, skul' I blyw slawn a sådn en kål, ska I bare pes i jer træsko, så er I reddet, hvis I dækker de!“

Ræven færdedes meget ude mellem lyngbakkerne, og den var vor bussemand, som vi blev truet med, når vi var uartige. — Jeg havde jo også selv set, hvor farlig den var, da den tog vor store kok, som jeg var bange for.

Jeg undredes over det myldrende liv, der ved sommertid sås allevegne. De store biller (skarnbasser og lign.) kaldte vi skjællebasser. Når vi så dem, istemte vi gerne: Du skjællebassetyv, du hårtjållen mi knyw, i må'n æ klok syw ska' du av mæ di lyw.

Mørk og dyster lå heden der lige uden for vor dør, tiltrækkende og frastødende. Men så, i august, skete der et under: Hver lyngbusk smykkedes med tusindvis af blomster, heden blev et blomsterhav. Vort sind stemtes til lyssyn: De kan sie swåt', men blyw gåt!

En dag stod Thomas og jeg og så mod nord, hvor solskinet

farvede de blomsterklædte bakker med et gyldent skær. Mon der er skønnere oppe i himlen hos Gud, sagde min bror stille.

Langt ude i den store mose mod vest havde far en kærstrækning, som havde hørt til Drongstrupgård, skønt den lå over en mil fra gården. Der kunne høstes en del hø, og jeg husker klart den for mig sidste sommers togter derud som noget eventyrligt. Vi børn fik mange formaninger om endelig at være forsigtige, når vi færdedes i mosen. Der var mange hugorme, men værre og farligere var æ blin' bæk. Den talte man om med gru i stemmen. Det var et underjordisk vandløb, tilgroet med mos og tørvejord. Enkelte steder piblede vandet frem og dannede små damme, æ viller. Faldt nogen ned i denne skrækkelige bæk, kom de aldrig op mere, blev der sagt. Der fortaltes en uhyggelig historie om en mand, der en mørk aften kørte i bløde her med sine stude. Vogn, stude og mennesker, to små drenge var med på køreturen, forsvandt i dette „bundløse“ dyb og blev ført bort af strømmen, kun vognen fandt man rester af.

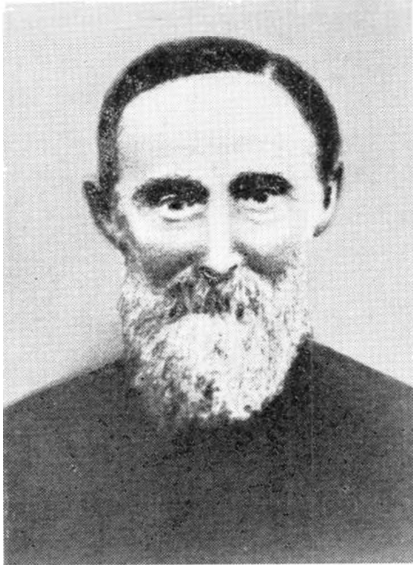
Ude i disse øde egne færdedes en sky fugl af størrelse som en krage, æ awtenbak (natravnen). Den blev betragtet som en ulykkesfugl, og vi blev advarede mod at komme den nær. Vi blev altid bange, når vi ved aftentid hørte dens hæse skrig og klapren med vingerne.

Jeg tænkte tit i de følgende år med vémod på disse sommermåneders hjemme hos mor og far og søskendeflokken, men også — og det så længe jeg lever — med glæde og tak! Her havde jeg mødt kærlighed og godhed og — lad mig ikke glemme det — en fast og levende tro på Gud, og derigennem fået en rigdom i øje, som ikke kan forgå. Minderne fra mit barndomshjem er en skat, som har været mig en uvurderlig hjælp, når jeg senere på min livsvej har mødt modgang og sorg.

Jeg var 5 år, da den store afgørelse faldt: Det skulle prøves, om jeg kunne falde til i Drongstrup og føle mig hjemme på den gamle slægtsgård. Far mente vist stadig, at det kunne blive til gavn for mig og måske hele familien, men jeg tror, at det var meget svært for min mor at sige ja til min bortrejse. Da afgørelsen var faldet, søgte hun at forberede mig på den store begivenhed. Hun sagde, at

i Drongstrup ville jeg få det meget bedre end hjemme hos hende. Der var rigeligt af mad, ny klæder ville jeg vist også få. Ja, der var som i Paradis, føjede hun til.

Afskeden med barndomshjemmet, rejsen til Drongstrup.

Jens Smith Thomsen
f. 21. 1853, † 10. 11 1918

En varm augustdag i strålende solskin kørte jeg sammen med far og mor ud over den store mose i nordvestlig retning mod Drongstrup. Køretøjet var en stiv kassevogn og forspandet to store stude. Det havde været svært at få sagt farvel til mine søskende. Jeg husker dem stående ved vognen, Marie, Thomas, Herman og den lille Dagmar, der nylig havde lært at gå alene (Kristen og Katrine var ude at tjene). Dagmar syntes ikke om, at hendes mor ville gå op i vognen, og hun holdt fast i mors kjole, indtil Marie

tog hende på armen. „Farvel lille Søren Kristian, farvel mor og far“, råbte Marie og Thomas efter os, da vognen langsomt gled bort fra hjemmet. — Søster Marie har fortalt, at da jeg var lidt forknytt ved afrejsen, opmuntrede far mig ved at give mig lov til at holde hans lange pibe.

Mit sind var fuldt af store forventninger til køreturen og til alt det, som ventede mig i den nærmeste fremtid. — Langsomt gik det, men omsider var vi kommet så langt, at jeg ikke kunne se vort hus, når jeg vendte mig om. Tanken gik til mine søskende, og jeg kom især til at tænke på den treårige Herman. Det skyldtes vist en dårlig samvittighed, for Thomas og jeg var kommet til at gøre ham stor uret, ja, havde været rigtig slemme mod ham, for et årstid siden. Mens far sov til middag, havde vi taget et par mårreder

(gulerødder) i haven, hvilket var strengt forbudt. Thomas var blevet betænkelig, for der blev et hul i bedet, så det kunne ses. Vi fandt på råd: Herman var så lille (2 år), kunne mistanken vendes mod ham, var sagen klareret, og ham ville far nok ikke være hård ved. Vi sagde til Herman: Sikke nogle dejlige mårreder! — og straks løb han hen og rev et bundt op. I det samme kom far ud, og vi slemme drenge sagde: „Se, hvad Herman har gjort!“ Herman fik et ryk i øret og en tordentale, men vi skammede os. — Nu sad jeg og var ked af den historie.

Jeg var ved at falde i søvn men blev lysvågen ved at mor råbte: „Sikken stor by der langt væk!“ Jeg så mod vest, og der viste sig et mærkeligt syn, så mange og store huse havde jeg aldrig set. Far lo og forklarede os, at det var øjenforblændelse. Der ude var

Ane Marie Christensen
f. 1777, † 1713 1918

kun heder og moser. Det var første gang, jeg så en luftspejling.

Da vi havde kørt trekvart mil, kom vi til Anders Johnsens gård. Anders Johnsen var gift med fars søster Ane Marie. Her spiste vi til middag og blev der et par timer. De voksne tog sig en lille middagssøvn, og jeg legede med mine fætre og kusiner. Den med mig jævnaldrende Ane blev jeg helt bange for. Hun havde et stort, flammende rødt ar tværs over den ene kind. Hendes bror, John, var kommet til at hugge hende med sin høle ude i engen, hvor hun havde ligget og sovet i græsset. Det var nok blevet plastret sammen af en klog mand. Hermans ar på læben var for intet at regne mod Anes mærke på kinden.

Hen på eftermiddagen spændte Anders Johnsen et par små russiske heste for sin fjedervogn, og nu gik det i strygende fart mod

Drongstrup. Jeg havde aldrig tænkt, at det kunne være så dejligt at køre. Nye landskaber, ukendte for mig, dukkede op. Jeg blev noget betænkelig, da jeg så et stort vandløb i bunden af en dyb dal. For første gang så jeg den store Skjern å og tænkte lidt beklemmt, hvordan skal vi dog komme over den. Det var noget andet end den blinde bæk og grøfterne derhjemme. Jeg holdt godt fast i agestolen, da vi dundrede over. Det gik jo smertefrit. Jeg anede ikke den dag, at denne strøm skulle komme til at betyde meget for mig i de følgende tolv år.

Snart efter rullede vi ind i den tit omtalte gård, og jeg så mig forundret omkring til alle sider. Så store bygninger havde jeg aldrig før set, for i den afkrog af Sønder Omme sogn, hvor jeg var vokset op, fandtes kun husmandssteder og endnu mindre hytter.

Faster Mariane modtog mig med åbne arme og kys og klap. Jeg blev helt forstumlet over alt det nye, der væltede ind på mig. Inde i stuerne var der et mylder af mennesker, der var familiefest på årsdagen for Knuds og Marianes bryllup. Så vidt jeg ved, var fars syv søskende til stede sammen med deres ægtefæller, og det gik ikke stille af, når de samledes. De seks brødre var meget snakkesalige og ivrige til at diskutere. Af mine farbrødre husker jeg bedst Østergaard ved denne lejlighed, for han var så stor og svær, en kæmpe af vækst og styrke. Han gav mig en tiøre, for at jeg skulle synge for dem, og jeg var helt flov over, at de lo ad mig. Resten af eftermiddagen husker jeg ikke meget om.

Afskeden om aftenen var bitter for mig. Jeg græd og holdt mig til mor, mens Mariane søgte at trøste mig. Det hjalp lidt, da Østergaard gav mig en blank 25-øre og varsomt tog mig op i sin store favn. — Så rullede Anders Johnsens vogn ud af gården, og jeg stod alene tilbage blandt fremmede mennesker.

I Drongstrup.

En helt ny tilværelse! Sådant kan jeg godt kalde det livsafsnit, der nu begyndte for mig i den store gård.

Her var meget nyt at se og opleve, at mine tanker og sanser fik nok at tumle med. Dyr var der i massevis: 8 heste, 20 malkekøer, en mængde ungvæg og får og desuden mange høns og gæs. De i

mine øjne så mægtige bygninger virkede stærkt på min fantasi. Et langt stuehus med mange og store værelser, to store stalde og en mægtig lade, hvor vognene med forspand kunne køre helt igennem. Der var meget at se på og gå på opdagelse i.

Da jeg kom udenfor gården, hørte jeg nogle mærkelige, velklingende lyde, som var mig helt ukendt. De kom fra hastigt rindende vand i grøfter og ganske små render. Vandet kom fra en vandingskanal, der er grundlag for vort lands største overrislingsanlæg. Længere borte fra hørte jeg en stærkere lyd. Den frembragtes af tre små vandfald et par hundrede skridt fra gården. Det største af dem var vel $\frac{1}{2}$ m bred og gav megen lyd fra sig, da vandet styrtede et par meter ned over en skrænt.

Længe kunne jeg ligge og lytte til det rindende vands musik, og disse toner fra det levende vands spil har jeg savnet, hvor jeg siden har opholdt mig. — Tæt ved gården, mod vest, løb en lille bæk, der havde sit udspring på gårdens jorder. Dens vand var køligt selv på den varmeste sommerdag, og bækken var rig på fisk. Længere borte, 5 minutters gang syd for gården, løb den store å. Den var jeg i begyndelsen bange for at komme nær.

Jeg tænkte tit på dem derhjemme og længtes. Jeg sagde vist sjældent noget derom, og faster søgte på mange måder at opmuntre mig. Jeg kunne godt lide, hun kaldte mig sin en sø'de dreng da så møj' en kjerne dreng, men en rigtig erstatning for min gode mor kunne hun jo aldrig blive. Farbror gjorde sig umage for at adspredde mig. Jeg fik mangan munter ridetur på hans knæ, mens han sang: Ride til mølle og købe en kølle. . . .

Jeg var ked af, at jeg i Drongstrup havde fået et nyt navn. Ja, jeg hed jo det samme, men hjemme var jeg blevet kaldt Søren Kristian, og mor lagde altid en øm betoning over det sidste navn.

En stor hjælp til at dæmpe den uundgåelige hjemvé havde jeg i min fars forældre, der havde deres aftægtsbolig på gården. Bedstefar var 76 og bedstemor 72 år. De var begge i legemlig og åndelig henseende sunde og raske. Jeg tilbragte i begyndelsen megen tid hos dem og fik af og til en lille klump gulbrun kandis, datidens mest kendte slik, i alt fald på landet.

Knud og Mariane havde ingen børn sammen, men farbror havde en datter i sit første ægteskab, Katrine. Hun var meget af tiden borte fra hjemmet, på højskole og i tjeneste på „finere“ steder, så hende havde jeg ikke meget samkvem med under mit ophold på gården.

Af og til blev længselen efter hjemmet mig for stærk, og jeg kom i dårligt humør. En aften stillede jeg mig op foran Mariane, der sad og malkede, og sagde med grædende stemme: „A vil et' væ'r her li hver eneste daw!“ Hun gav sig til at snakke med mig om andre ting, og det hjalp lidt, men aftenen efter fremsatte jeg samme erklæring. Faster fandt på råd, hun lagde mig tidligt i seng, da hun forstod, at min hjemvé var stærkest om aftenen.

Så snart faster havde tid, gav hun sig til at sy et nyt sæt tøj til mig. Det var blåt matrostøj med mange hvide snore og blanke knapper. Jeg syntes, det var flot og tænkte: Bare min mor nu kunne se, hvor fin jeg er.

En dag $\frac{1}{2}$ år efter min ankomst til Drongstrup, kom en omrejssende fotograf til gården, og jeg blev fotograferet. Faster var ked af, at jeg så noget sur ud på billedet. Det havde dog sin gode grund: Der blev sagt, at det naturligtvis gjorde ondt at blive „taget af“, men det varede kun et øjeblik! Det var derfor en noget for-sagt Søren, der stillede op for fotografen.

Kort tid efter var det min 6-års fødselsdag, og farbror forærede mig en broget farvet fløjte med snurretop, og jeg blev henrykt over den storslåede gave. Det er vist det eneste stykke købt legetøj, jeg har ejet, men jeg havde rigeligt at lege med og tage vare på i min barndom.

På den tid plagedes jeg af ringorm, en hudsygdom, på hals og overlæbe. Det var en ubehagelig plage, og den bredte sig stærkt. En af karlene kendte et godt råd, og det brugte man for at fordrive de slemme „orm“: Jeg blev smurt på de angrebne steder med tyk pibesovs! Det var en ubehagelig omgang, og kort tid efter blev jeg meget syg og måtte gå i seng efter en voldsom opkastning. En tid var jeg bevidstløs, noget af „medicinen“ var sikkert fra overlæben løbet ned i munden. Efter et par dages forløb kom jeg over forgiftningen, men sygdommen bredte sig stadig. Det gav mig

den helt store oplevelse: Jeg kom for første gang ud at køre med æ futtog!

Knud og Mariane skulle på besøg hos fasters forældre i Trælund, og nu fik jeg lov til at komme med, for at en læge i Herning kunne se på min ringorm. En tidlig morgen kørte vi den milelange vej til Troldhede station. Hvor var jeg spændt af forventninger, da vi sad i ventesalen. Snart efter hørte jeg togets larm, og stationsforstanderen kom ind og råbte: Nu går toget øst på til Herning! Så kørte vi i rasende fart, syntes jeg, de to mil til hedens hovedstad. Her blev jeg undersøgt af en læge, der gav os en salve, som hurtigt kurerede sygdommen. Min kusine K. havde søgt at skræmme mig med, at lægen var en farlig mand at gæste. Han kunne finde på at skære arme og ben af folk, men det troede jeg ikke på.

Fra Trælund kom der vogn efter os, og vi besøgte Marianes forældre, to gode mennesker, tænkte jeg straks. Særlig husker jeg den mildhed, der prægede den gamle kone. Vi overnattede, og da det kneb med sengeplads, blev der redt til mig i en dragkiste-skuffe. Denne rejses oplevelser levede jeg højt på længe. Jeg hængte mig over den nederste halvdør i kostalden, kørte frem og tilbage, idet jeg råbte: Nu går toget vest på til Skjern!

På den tid var det, i alt fald i Vestjylland, en afgjort sag, at børn så tidligt som muligt skulle lære at gøre nytte. Det havde de godt af, mente man, og det er vist rigtigt, når det ikke overdrives. Jeg fik også snart mine pligter at udføre. Det var mig, der skulle sørge for, at der var salt på bordet under måltiderne, og det blev også snart mit hverv at tappe øl af den store øltønde i kælderen. „Søren Såltkop — Søren Øltapper“ lød råbet nu tit efter mig ved spisetiderne.

Senere fik jeg større opgaver at løse. I efteråret 91 blev fårene sluppet løse, og nu skulle jeg passe på dem engang imellem. Første gang misforstod jeg opgaven. Jeg løb i fuld fart rundt om flokken og blev snart meget træt. Forkarlen kom til og lærte mig, at det var unødvendigt, fårene skulle blot holdes borte fra rugmarken, hvilket nu slet ikke var så let.

Hver aften skulle jeg lukke for gæssene, når de var gået ind i

deres hus. En aften fik jeg en slem forskrækkelse: Da jeg satte lemmen for, stak gasen næbbet frem og nappede mig i fingeren, og det gjorde meget ondt, den rev et stykke hud af! Fra nu af var jeg bange for gasen og løb langt væk, når det farlige dyr nærmede sig. Karlene gjorde svært nar af mig, men forkarlen, John, lærte mig, hvordan jeg skulle vinde over gasen; jeg skulle bare gribe den om halsen, så var jeg den stærkeste. Jeg sejrede også over den, men det var vist først næste forår. — En søndag drev jeg gæssene ud på marken, pludselig vendte min fjende sig imod mig, den hvædede og huggede efter mig. Jeg fo'r hen og greb den om halsen, den slog mig med vingerne, og det var forbavsende, så hårdt den kunne slå. Så satte jeg mig oven på fyren, og vi baksede lidt, men jeg gik ud af kampen som sejrherre og var meget stolt, især fordi en flok kirkegængere, som overværede slagsmålet, roste mig højt.

Vædderen var farligere end gasen. En vinterdag drev jeg med fåreflokken, vædderen gik løs på mig, jeg flygtede, men den gav mig et kraftigt stød i ryggen, så jeg trimlede. Jeg sprang op, den væltede mig påny; det gentog sig flere gange, og til sidst var jeg helt forstumlet. Jeg turde ikke rejse mig, for jeg lå lige ved mølledammen, puffede den mig ud i det dybe vand, var jeg fortabt. Heldigvis havde en karl fra gården set os, han kom løbende til og frelste mig fra min plageånd. Nu fik jeg lært, hvordan jeg skulle klare mig i en sådan kamp. — Når vædderen kom farende, skulle jeg bare blive stående, men springe til side i sidste øjeblik — „spring så op på ryggen af kalorius, så skal han nok lade dig være en anden gang.“ Jeg indøvede kampmetoden under karlens vejledning, og fra nu af var jeg ikke bange for æron'vær.

Jeg måtte også lære at luge stenbro på gårdspladsen, og det var en kedelig bestilling, syntes jeg, men farbror sagde, at jeg skulle da virkelig også have løn, og vi blev enige om ti øre om året. Allerede næste dag klagede jeg over aftalen, tilskyndet af hyrdedrenge, og Knud lagde højmodigt een øre på årslønnen. Senere blev jeg klar over beløbets ringe værdi, og en aften, jeg var i dårligt humør, klagede jeg: „De er ålt for le't, en ka jo ingen ting fo' for ølle ører!“ — Det blev der leet meget af, og jeg fik det tit at høre siden. Af og til fik jeg penge af fremmede for at synge, når de

kom på besøg i hjemmet. Faster gemte skillingerne for mig, og det var jeg ikke tilfreds med, jeg syntes, det varede for længe, før jeg fik noget for dem. En dag narrede jeg hende. Præsten havde givet mig 25 øre for at synge Kristi stridsmænd. Jeg listede mønten til mig; jeg mente, det havde jeg ret til. En fin farvestrålende gummibold blev nu min ejendom.

To måneder efter min ankomst til Drongstrup kom bror Thomas på besøg og var hos vore bedsteforældre et par måneder. Det hjalp på mit humør, og vi havde igen en dejlig tid sammen.

Der var mange folk på gården, 2 karle, en stor dreng og en voksen pige var det sædvanlige; desuden gerne en hyrdedreng eller -pige. Jeg kom således i berøring med mange mennesker i de 12 år, jeg var i Drongstrup. Hver skiftedag (november) kom nye tjenestefolk — enkelte tjente dog 2—3 år i deres plads. De første 2 år mindes jeg i denne henseende som en god tid, folkene var rare og gode mod mig. Den før omtalte John mindes jeg med særlig glæde, han drillede mig aldrig, og han imponerede mig ved at kunne svømme i den store å. I begyndelsen var jeg ikke glad for, at han ville have mig med ud i vandet, men det varede ikke længe, før jeg var henrykt for en badetur sammen med de voksne.

Mariane og pigen ville gerne se John svømme, men det var ikke let at arrangere en opvisning, for karlen havde ingen badedragt. De blev da enige om, at tilskuerne skulle stå bag en brink og se John svømme forbi. Ih, hvor det er sjovt, sagde faster, da han kom svømmende, men straks efter skreg begge kvinderne højt, for den slemme karl vendte sig pludselig om og svømmede på ryggen!

Det er dramatiske muntre og sørgelige begivenheder, set med barneøjne, jeg husker fra den tid, og jeg har en broget samling minder af alle slags fra mine første år i den gamle gård.

I vinteren 92 blev en lille pige født i mit barndomshjem. Jeg skulle se min lille søster, og en kold vinterdag kørte farbror og faster med mig på besøg hos mine forældre. Jeg sad lunt og godt hos dem i en solid fodpose. Det var en stor oplevelse, en glædesdag for mig. — Da vi kom hjem om aftenen, fortalte faster om den lille pige og sagde, hun var så rød, så rød. Jeg blev meget fortørnet og råbte: Hun er slett et rø', hun er et mier rø end den øl påt o æ

buer. Min indsigelse fremkaldte et latterbrøl fra de tilstedeværende, hvilket gjorde mig helt fortvivlet. — Dette fik jeg at høre for mange gange siden.

I november 91 fik vi en ny pige i tjeneste på gården. Hun var rap og dygtig, hengiven og velvillig overfor faster, som var godt tilfreds med hende. Mariane var vellidt af næsten alle tjenestefolkene. Hun snakkede muntert og fortroligt med dem og var en god madmor.

Den nye pige var meget fantasifuld, og det var sikkert hende, der fik faster til tro, at jeg talte ondt om hende inde hos mine bedsteforældre, hvor jeg kom meget den første vinter. — En dag blev jeg taget i skarpt forhør og blev truet med straf, hvis jeg ikke fortalte, hvad jeg havde sagt. Jeg følte mig helt uskyldig og anede ikke, hvad det drejede sig om. Så blev Mariane meget vred og påbød, at jeg skulle gå ind til Bedste og sige, at jeg havde løjet. — „Hejsen ska di røw kom te o spyt røe gris“, sagde hun truende. Jeg forstod, at dette betød mange klø, og grædende gik jeg over gården til aftægtsboligen. Jeg hørte, at en listede bag efter mig og var klar over, at pigen skulle lure, så jeg var nødt til at gøre som befalet. Grædende sagde jeg til farmor: „A ska sej te de er løwn, a hår fortol om Mariane.“ Hun blev meget forundret over min erklæring og sagde: „Jamen lille båen da, du hår da åller fåtoel nowet slem om hin!“ I det samme hørtes lidt spektakel uden for døren, bedste rev døren op, og vi så pigen løbe over gårdspladsen. Jeg hørte aldrig siden om den sag.

På den tid var margarinen ved at trænge frem på bekostning af smørret, men i begyndelsen var man i landbohjem skeptiske overfor det nye næringsmiddel. Mariane kunne se, at der her var mulighed for besparelser i husholdningen, men der skulle gås forsigtigt frem. Jeg hørte, hun sagde til pigen, at hun ville prøve, om folkene kunne smage forskel på de to produkter. Hun farvede margarinen gult og satte det nye „smør“ for folkene. — Jeg vakte bestyrtelse og harme, da jeg midt under måltidet spurgte: „Er det margarine?“ Det er forståeligt, at faster var meget vred over min tankeløshed.

Jeg var nu 6 år, og det var på tide, jeg fik lært at læse. Det var

svært at lære bogstaverne, og jeg holdt slet ikke af det, når jeg blev sat til arbejdet. — Mariane lærte mig en vise om alfabetet, og det hjalp noget, men mine læremestre syntes, det gik for langsomt. For at holde mig til sagen brugte man troldeforskrækkelse! Der var to brønde i gården, en i bryggerset og en udenfor kostalden. I den første lød tit nogle underlige snøft. Da jeg spurgte, hvad det var, der snøftede, fik jeg at vide, at der boede en trolld dernede; det var den, der trak vejret så dybt. Senere fik jeg at vide, at der også boede en trolld i den anden brønd, de to sloges somme tider, og så kom de i raseri og var farlige for os. — En husmand, Jens Frederik, kom ofte på gården. Han krævede penge op for Knud, der var sognerådsformand. En dag var der en, jeg husker ikke hvem, der fandt på en historie, om at Jens Frederik gik rundt og spurgte folk, om deres børn var artige og passede deres ting. Var de ulydige og dovne, puttede han dem i en sæk og hejsede dem ned til troldene. Denne historie gjorde mig bange; ja, fyldte mig med skræk, indtil en af karlene var så barmhjertig at fortælle mig, at det slet ikke var sandt.

Faster Mariane morede sig, da jeg en dag, hun påstod, med grædende stemme kom ind til hende og sang: „Petrine så’, a sku kom ind o løs tra-la-la-la. Hun mente, at jeg i grunden helst ville være fri, men ville rense mig mod beskyldningen at være doven. Læsefærdigheden kom snart i orden, ja, det blev snart for meget med den læselyst. Jeg læste bl. a. avisen, men her var „romanen“ forbuden frugt. „Sårn nowet hej-bej mo du ett løs“, sagde faster. Der blev snakket meget om politik, når der kom fremmede, og det var nok af den grund, at jeg med interesse læste det politiske stof i dagbladet allerede i 8-års alderen.

På den tid, da jeg var 6 år, bestemte jeg, at jeg ville være lærer. Hvorfor? Jeg vidste, det havde været min fars ønske at blive degn, og så måtte det være godt at opnå dette. Dertil kom, at sognets elegante og venlige degn ofte kom på besøg hos farbror, og det synes tiltalende at komme i hans stilling.

I sommeren 92 havde vi en rar og dygtig hyrdepige, Pouline fra Tarp. Hun tog sig så venligt af mig og lærte mig mange ting. Hun viste mig verdenshjørnerne og lærte mig at kende forskel på højre

og venstre hånd. Poulina sang meget, jeg sang med og lærte hurtigt tekst og melodi. Først senere forstod jeg, at hun sang rivende falsk. Særlig grelt lød hendes melodi til: Helt tungt han efter sig foden drog, den kan jeg endnu.

Den sommer kom Thomas igen og boede hos vore bedsteforældre, og jeg glædede mig ved at være sammen med ham. Der blev nu ikke megen tid til leg, for sådan en stor dreng skulle, 8 år gl., ikke have lov til at gå og drive. Det blev hans arbejde at passe ungvæg og får ovre på Sønderland på den anden side af åen. Han blev hver morgen sejlet over åen i en jolle, for der var ingen bro i nærheden. Der var et par km fra overfartsstedet hen til Knuds jorder. Det meste var opdyrket hede, dog var der en lille eng, og en bæk snoede sig gennem landskabet. — Thomas længtes mere end jeg efter hjemmet og var meget ked af arbejdet derovre. Hans lyst til at synge kunne dog ikke kues, og jeg lærte nye sange af ham. Om efteråret rejste han hjem, og jeg savnede ham.

Som 6-årig fik jeg endnu lov til at lege noget af tiden, men pligterne udvidedes. Jeg lærte at malke (8 år gammel skulle jeg malke 3 køer 3 gange daglig), desuden skulle jeg gå til købmanden efter varer o. m. a. — En dag blev jeg sendt ud i marken med mad til høstfolkene, og faster sagde, at der var også en bid mad til mig. Det tog jeg for bogstaveligt, jeg blev sulten undervejs, satte mig ned og tog det, jeg mente var min part: en enkelt bid af så mange stykker, jeg kunne overkomme, hvorved jeg blamerede mig slem og blev for alvor til grin.

For første gang fik jeg en alvorlig afstraffelse. Farbror kom og spurgte, om jeg havde lukket fårene ud, som jeg skulle. Jeg havde glemmt at gøre det, men turde ikke sige sandheden og svarede ja. Jeg tænkte, at det kunne jeg gøre bagefter uden at blive opdaget. Farbror vidste, at jeg løj, og sagde, at nu var han nødt til at straffe mig hårdt, for løgn var en meget slem ting, og jeg fik nogle hårde klaps i den bare ende. — Mærkeligt nok, jeg følte mig så inderlig godt tilpas efter den omgang klø. Jeg syntes, jeg havde fortjent kløene, og så var den sag ude af verden. Faster talte indtrængende til mig om altid at sige sandhed, selv om jeg kom til at gøre noget galt. „Altid sige sandheden“, var hendes mundheld,

gjorde jeg det, var jeg hendes egen kjære Søren, føjede hun til.

Jeg bestemte, at jeg ville gøre, som hun havde sagt, men kort tid efter havde jeg en oplevelse, en stor skuffelse, som for en tid ødelagde det gode forhold til Mariane. — På vej hjem fra købmanden med en stor kurv varer snublede jeg over en sten, en pose faldt ud, og lidt sukker spildtes i vejstøvet. Da jeg kom hjem, sad alle ved middagsbordet. Jeg gik i tillid til fasters smukke ord frimodigt ind i stuen og fortalte, hvad der var sket. Mariane greb mig hårdt i armen og skændte strengt på mig. Derefter gav hun mig en kurv og en teske, nu skulle jeg løbe tilbage og samle sukkeret op, ellers fik jeg ingen middagsmad. Jeg rendte alt, hvad jeg kunne, men en vogn var kørt hen over det tabte sukker, og jeg kom tilbage uden udbytte, hvilket jeg også fik skænd for.

Det havde også på anden måde været en uheldig tur for mig. Da jeg på vejen til købmanden kom forbi skolen, stod degnens piger udenfor. De lo ad mig, pegede fingre og råbte: „Sikken buksetrold!“ Jeg blev meget forundret, for de havde nylig været så søde mod mig, da jeg havde været til fødselsdagsgilde hos dem. Da jeg kom hjem anden gang, kom forklaringen, for faster sagde: Sikken klovn du er, du har jo taget dine bukser forkert på!

I mange dage var jeg bitter i sindet; min tro på de voksnes løfter, og mit forsæt om ikke at lyve fik ved denne lejlighed et grundskud.

Når jeg her og i det følgende fortæller om den slags „katastrofer“, må det ikke opfattes som anklage mod mine slægtninge for særlig hårdhed eller brutalitet. Sådan var kårene den gang for de fleste børn både hjemme og ude i tjeneste. Mine ældste søskende, Kristen og Katrine, fik en meget hårdere, ja, en helt ud brutal behandling, da de 9 og 11 år gamle tjente i et nabosogn. Gårdejeren piskede dem en dag, så de blødte, og da det gentog sig, løb de hjem. De turde ikke følge vejene af frygt for, at han skulle sætte sig på en hest og ride efter dem. I den mørke septembersnat løb de den mil lange vej gennem heder og moser til barndomshjemmet. De blev ikke sendt tilbage, men kom til at tjene hos mere skikkelige folk.

Værre end korporlig straf var det for mig at blive drillet. Børn

forstår ikke som de voksne drilagtig spøg, men bliver tit ulykkelige, når andre ler ad dem. Drilleri og spot fra voksnes side gav mig mange bitre stunder i min barndom. Jeg blev ofte drillet med, at jeg havde kærester, når jeg færdedes sammen med piger. En gang, jeg var da 10 år, kom en af mine skolekammerater, Hansine, en sød lille pige for resten, til gården i et ærinde. Jeg løb straks min vej for at undgå drilleriet, men det blev opdaget, og så gik drilleriet løs: „Du er nok bange for din kæreste“, lød det, „skulle du ikke have givet hende et lille kys, inden hun gik?“ Jeg blev så fortvivlet, at jeg gik frem og tilbage ude i kostalden og vred mine hænder, mens jeg græd højlydt. Et andet eksempel blandt mange: En aften tegnede faster en rebus på et stykke papir, en gris ved siden af et bjerg. Kan I se, hvad det kan sige, spurgte hun karlene. Det var ikke svært at gætte, men jeg blev meget gram i hu, da en af dem så hen på mig og sagde: Grisbjerg. — Jeg var bange for, at mine skolekammerater skulle høre om det nye øgenavn. Hjemme på gården blev det brugt meget en tid, men jeg blev efterhånden hårdhudet og lod som ingenting.

Der blev ikke skaffet seng til mig i Drongstrup, og jeg kom til at føre en noget omflakkende tilværelse om natten i de første år. Den første tid sov jeg hos faster, men jeg var vist for urolig og fik så slagbænken som sovested en tid. En morgen lå min skjorte på gulvet, og da jeg blev spurgt, hvorfor jeg havde smidt den der, svarede jeg, at det vidste jeg ikke, jeg havde ikke gjort det. Det lo faster af og talte om, at jeg nok gik i søvne. Det var måske grunden til, at jeg kom til at ligge hos pigen om natten. Det gik meget godt til at begynde med, selv om jeg godt mærkede, at pigen ikke var glad ved at have mig der. Hun var tit til bal om natten, hun var nemlig et verdens barn, sagde faster. Det morede mig at se til, når hun snørede sit korset så stramt for at fremtvinge den hvepsetaille, som da var højeste mode. „Du klemmer jo dine indvolde helt i stykker“, sagde Mariane. „Åh, du bruger jo også selv korset“, sagde pigen.

En uheldig tid kom, da pigen fik sig en kæreste. En aften vågnede jeg ved, at en ung mand sad inde i kammeret og talte med min sengekammerat. God aften, sagde jeg, som kendte ham. Du

må sandelig ikke fortælle nogen om det her, sagde han. Han var sådan en rar karl. Ja, du kan bare vove at sige noget om det, så skal a varme din ryg, sagde pigen, og det lovede jeg. Siden lod jeg altid, som jeg sov, når kæresten kom på besøg, og så gik han i seng hos os. — Det var nu ikke så rart at ligge som tredie i en smal enspænderseng sammen med dem.

Jeg fortalte ingen noget om dette, før de to kærester fik ring på. Så betroede jeg mig til faster, og hun morede sig meget over min beretning.

Næste år kom den rare Poulina til gården som tjenestepige. Hos hende var der ikke noget uskikkeligt. Det var min egen skyld, jeg snart efter hendes ankomst blev flyttet fra pigekammeret. — Jeg sagde en dag til en af karlene: Poulina må da være syg, for jeg så i morges en stor blodplet i hendes seng. Karlen sagde til faster, at det var urigtigt at lade mig sove sammen med pigen. Kort tid efter blev jeg flyttet over i karlekammeret, hvor jeg kom til at ligge hos en stor dreng. Han var min gode ven, og jeg var meget glad for den flytning. Jeg havde følt det som en skam at ligge i pigekammeret, måske mest fordi karlene drillede mig og sagde, jeg var pigens kæreste.

Nu lærte jeg livet, nattelivet, i karlekammeret at kende. Ofte havde vi ædruelige og gode folk, og af dem lærte jeg kun godt. Men undertiden havde vi karle, som ofte var på sjov hele natten, og deres kammerater kom hos os. Så gik det meste af natten med drik og kortspil; piger deltog til tider i disse orgier, der tit udartede sig, så det var modbydeligt at være tilskuere og tilhører.

Karlekammeret var et ganske lille rum lige op til hestestalden. „Møblerne“ var to senge, en kiste og et skab. Desuden var der en rulle, en høvlebænk og en stol. Kakkellovn fandtes ikke, så der var koldt om vinteren, men kammeret var kun beregnet til soverum. Knud og Mariane så helst, at folkene opholdt sig i en af stuerne om aftenen. Der måtte de læse aviserne og andet, de havde lyst til. Spille kort måtte de ikke, og det var der enkelte, der knurrede over. Den gamle skik, at tjenestefolkene skulle gøre nytte om aftenen ved vintertid, var ophørt på den tid, i alt fald for karlenes vedkommende.

I vinteren 93 måtte jeg for alvor til at tage fat på studeringerne. Der blev tildelt mig en bibelhistorie og en regnebog, og jeg fik regelmæssig undervisning med lektielæsning, hvad jeg på ingen måde var ked af.

Mine pligter udvidedes stadig, jeg hjalp til i stalden, og næste forår lærte jeg at flytte kvæget ude på marken. Ærinder af mange slags blev tildelt mig, og selvfølgelig måtte jeg også som andre smådrengene på den tid løbe nar. Da karlene om foråret havde tømt møddingen, fik jeg ordre til at løbe hen til naboen og låne en møddingskraber. Jeg skyndte mig derhen, men fik det stående svar på denne anmodning: „Go hjem o sæj, æ boj er beskidt!“ Da jeg kom hjem med den besked, grinte man højlydt ad mig, og jeg græd af skam. Men nu var jeg blevet så meget klogere.

Også i køkkenet toges min arbejdskraft i brug. Hidtil havde det været skik, at enhver pillede de kogte kartofler til eget brug ved middagsbordet. Denne skik blev nu afskaffet i Drongstrupgård, og så måtte jeg hjælpe pigerne med kartoffelpilningen. I henvend 10 år hjalp jeg med hertil og fik snart stor færdighed i dette arbejde.

Jeg skulle egentlig have begyndt min skolegang dette forår, men kunne dårlig undværes derhjemme, sagde faster. En dag kom degnen, Nellemann, på besøg, og jeg blev sat til at læse højt for ham af en avis. Han roste mig, fordi jeg læste helt „rent.“ Mariane spurgte så, om det ikke kunne vente til efteråret med at sende drengen i skole. Det gik Nellemann med til, og jeg kom således $\frac{1}{2}$ år for sent i skole, men jeg var forberedt så godt, at jeg ikke havde svært ved at følge undervisningen, da jeg mødte om efteråret.

Næste sommer måtte jeg, 8 år gammel, rigtig til at gøre nytte og tjene til føden, som faster sagde. Søster Katrine tjente den sommer som hyrdepige hos os og gik både til skole og til præst, og når hun var borte, havde jeg travlt. Jeg havde nu lært at koble køerne sammen og var helt stolt, da jeg en dag alene trak de 22 køer ud, koblede dem og satte dem på græs. En dag var det lige ved at gå galt. Jeg trak af sted med den store flok hjem fra marken, pludselig kom de i bissehumør og tog magten fra mig. De fo'r af sted i sanseløs rædsel for oksebremsen og stilede lige mod en dyb grøft;

jeg havde førerkoens tøj om armen og slæbtes af sted hen ad jorden. Heldigvis kom en karl os til hjælp og reddede os, inden vi nåede grøften.

Min hovedopgave var det år at passe ungvæg og får ovre på æ Sønnenland, ligesom Thomas 2 år før. En karl stagede mig over åen tidligt om morgenen. Jeg gik ad en sti gennem en øde strækning hen til dyrene, flyttede og vandede dem. Jeg skulle blive der en tid for at flytte dem endnu engang inden middag og måske, hvis det var bissevejr, trække kvæget i hus.

Arbejdet var ikke svært, og jeg havde megen fornøjelse af at lege ved bækken. Hver dag var jeg dog lidt beklemmt: Det var min pligt at møde nede ved færgestedet lidt før middag, for at karlen kunne sejle mig over åen. For at indprente mig, hvor alvorligt dette krav var ment, fik jeg den straf i vente at blive sat på hovedet i en spand vand, hvis jeg ikke kom til tiden. Hvordan skulle jeg klare det og vide, hvad klokken var? Jo, det var såre nemt, fik jeg at vide, jeg skulle bare holde øje med Søren Hermansens køer på marken ved siden af lodden. De blev trukket hjem kl. 11, og så var det tid for mig at gå ned mod åen. En dag måtte jeg sidde og vente længe på karlen, for det var bissevejr, og naboens køer var bragt tidligt i hus. Værre gik det nogle dage senere: Jeg kom for sent! Måske havde jeg stået og leget for længe nede ved bækken, eller, som det somme tider skete, var faldet i søvn. I alt fald havde jeg forsømt min pligt at holde øje med de omtalte køer, og da jeg så, de var borte, fo'r jeg af sted ned til åen. Da jeg nåede „færgestedet“, var karlen gået sin vej, men da han så mig komme løbende, kom han tilbage og førte mig over. Med bange anelser nærmede jeg mig gården, og da jeg kom ind i køkkenet, så jeg til min forfærdelse en stor spand fyldt med vand. Faster greb mig og tvang mit hoved ned i vandet. Så råbte forkarlen: „Hold nu op!“ — Mariane sagde, at jeg bare skulle have en forskrækkelse. Hun var jo nødt til at gøre, som hun havde sagt. „Han skal lære at lystre, den knægt“, føjede hun til. — Denne oplevelse rystede mit sind og havde næppe så gode følger, som faster havde tænkt.

Kort tid efter havde jeg en glædelig oplevelse: Thomas kom på

besøg. Han tjente den sommer hos fars nærmeste nabo, og der var han blevet hugget i benet af en hugorm. Som sædvanlig prøvede man at kurere med et gammelt hjemmeråd: Han fik sin egen urin at drikke. Husbonden blev dog betænkelig, da benet svulmede stærkt op og Thomas kom til læge. Nu var han næsten rask og havde fået fri nogle dage, som han tilbragte hos vore bedsteforældre i Drongstrup. Han fulgte mig over åen, og vi havde det festligt sammen nogle dage. Som sædvanlig sang han meget. — En københavnsk revywise foredrog Thomas med fynd og klem: Ude på landet gi'r man ingenting væk. . . . ! To lange viser var også nye for mig: Hr. Zinklar drog over salten hav — og Der blæste en storm udi Kattegat (Søren Kanne). Jeg tror, han holdt mest af en for mig ny, alvorlig sang: Du er på rejse mod evigheden, hvor skal du havne, o, tænk derpå. Thomas havde af sin husbond fået en krone og derved mulighed for at få et stort ønske opfyldt, han købte en mundharpe. Og nu spillede han han for mig og lærte mig at spille. Jo, det var glade dage!

Så gik den sommer. Vintertiden holdt jeg mest af i disse år. Da faldt mit arbejde i den lune stald, og det kunne jeg magte. Det allerbedste var dog, at jeg den vinter fik lov til at gå i skole hver dag. Skolen var to-klasset, og jeg var i yngste afdeling, men i nogle måneder fik jeg tilladelse til også at følge anden klasses undervisning, og det var jeg glad ved.

Sommeren 1895 var jeg som 9-årig knægt for alvor hyrdedreng. En pige på 10 år, Ane Marie, og jeg skulle passe hele besætningen, som var 9 heste, 22 malkekøer, 23 stk. ungkvæg og 30—40 får. Der blev mere for mig at bestille end nogensinde før, og jeg har vist aldrig siden heller haft så meget at tage vare på som denne sommer. Ved velvilje fra degnens side blev jeg opflyttet i ældste klasse et år før normalt, for at der altid kunne være en af os hyrder hjemme på gården.

Denne sommers arbejdsplan var for mig: Op kl. 5. Mit første job var at hjælpe til med at muge i stalden, og derefter hjalp jeg pigen og Mariane med at malke. De 22 køer skulle jeg efter malkningen koble og sætte ud på marken, inden jeg fik davre. Var det min skoledag, skyndte jeg mig meget, der skulle jeg være kl. 7¹/₂.

De andre dage måtte jeg af sted til udmarkerne og røgte dyrene der. Derpå var det tid at flytte køerne første gang. Det skulle gerne nås, inden jeg ved 9-tiden skulle have formejes-melmad. Ta di melmad i æ håend o rend alt hvad du kan, lød det. Det var ikke meningen, at jeg som de voksne skulle sidde ved bordet og spise om formiddagen. Der var også god grund til at have fart på. Heste og køer skulle flyttes 2 gange hver formiddag; var det småt med græs, 3 gange om eftermiddagen. Kl. 11 skulle køerne være på stald for at blive malket anden gang, hvilket jeg hjalp til med. Bagefter pillede pigerne og jeg en stor gryde kartofler. Efter at have spist til middag måtte jeg ud på marken og flytte heste, og kunne derefter selv bestemme over tiden til kl. 2. Var det godt vejr, kvittede jeg gerne søvnen og gik til åen eller den store kanal for at bade.

Jeg havde stor lyst til at lære at svømme, men var klar over, at jeg skulle være forsigtig, da åens strøm var meget strid, og mange steder var der dybe huller (høll) med mudder i bunden. Bedste fortalte, hvor farlig den var. For en snes år siden var mand og kone forsvundet, man fandt dem i åen tæt omslyngede, det var vanskeligt at skille dem fra hinanden. — I denne forbindelse mindes jeg den store katastrofe ved juletid 1951, da fire mennesker druknede i åens brusende strøm i nærheden af Drongstrupgård.

Jeg forstod, at jeg skulle være forsigtig, når jeg færdedes ved åen. Ved dens bred groede store sivplanter, de blev plukket, skåret i stykker af passende længde og tørret i solen. Af de tørre siv dannede jeg et svømmebælte. John var rejst for længe siden, og ingen af de andre karle kunne svømme, så jeg måtte hjælpe mig selv. Jeg efterlignede hundens og frøens svømmebevægelser i vandet, og langsomt øgedes min sikkerhed.

En dag var det nær gået galt: Strømmen havde ført mig ud på dybt vand, og der tabte jeg mit bælte! Det var et held, at jeg havde øvet mig i at svømme under vandspejlet, og arbejdende med hænder og fødder nåede jeg ind til bredden.

— Efter middagspausen blev der igen travlt. Køerne blev sat på græs, og så gik det i fuld fart hele eftermiddagen med at flytte og vande kreaturerne. Ved aftenstid kom køerne på stald igen og

malket tredie gang. Kl. 9 om aftenen var min arbejdsdag i reglen forbi. I travle høstdage forlængedes arbejdstiden, og vi børn måtte arbejde med på mark og i lade, og det var vi godt fornøjede med.

De tre gårdmænd i Drongstrup, Knud, Peter Jensen og Anders Pagh var enedes om i fællesskab at „slå“ bro over åen. De havde alle tre store marker og enge syd for vandløbet. Men kort tid før arbejdets påbegyndelse bestemte de to første, at de ikke ville have Pagh med. Han havde været for fordringsfuld i betingelserne for, at broen skulle bygges fra hans mark til den søndre side af åen. Broen blev bygget fra P. Jensens mark i stedet for, og Pagh blev forment adgang til broen. Dette forhold førte til megen ufred mellem naboerne. Pagh kunne spare 5—6 km's kørsel ved at benytte broen til sine mange læs hø fra Søndermarken, og ejerne havde en — sikkert berettiget — mistanke især til unge Pagh. Knuds svigersøn traf ham en dag på broen og tugtede ham hårdt. Der kom politisag ud af det, og revseren fik en lille bøde. Broen var en stor lettelse for os i det daglige arbejde. Uden denne lettelse havde det ikke været muligt for os 9-10 års børn at passe de mange kreaturer. Søndermarken var dog stadig en stor belastning for hyrderne, for der var over 2 km fra gården ud til de yderste marker på æ Sønnerland.

Dette år, 1895, og året efter er som før antydnet sikkert den travleste tid, jeg har haft, og det skete, jeg svigtede min pligt. Når jeg satte mig ned for at hvile lidt, faldt jeg undertiden i søvn. Blev det eller mine nødløgne opdaget, vankede der skænd og knubs. Men det tog jeg ikke så højtideligt mere! Jeg havde vænnet mig til den slags og fandt ofte straffen berettiget. Det skete, at jeg mente at være uretfærdigt behandlet, og da blev jeg bitter og trodsig. — Faster havde før kaldt mig sin sø-øde dreng, nu hed det tit: Du er da så møj en slemme, gremme knæjt! — Alligevel var vi for det meste gode venner trods skærmydslerne, selv om den første forelskelsessødme var forduftet. Hun kunne snakke helt fortroligt med mig, selv om de mest intime ting, og roste mig opmuntrende, når jeg gjorde mit arbejde godt.

Lyse sider fandt jeg stadig ved tilværelsen, det var mig en glæde at betragte naturens vidunderlige verden. Ved forårstid frydede

det mig at se engenes blomsterpragt med de lysende farver, rødt, hvidt, gult og grønt, og det rindende vands trylleri var en lise for sindet. Hedens blomsterpragt lagde jeg ikke meget mærke til her, hvor lyngen til dels var forsvundet.

Og jeg holdt af mine undersætter, dyrene. Hestene holdt jeg mest af. Hvor var det herligt at sidde højt til hest og fare hen over marken i fuld galop! Jeg var stolt, når jeg red med fire heste i kobbelt, det følte som noget stort at kunne regere over disse store dyr og få dem til at lystre. Min favorit var hoppen Dalla. Den var så fredelig og tro, men en dag oplevede jeg en stor skuffelse med den. Jeg red på Dallas ryg i fuld fart forbi en lille „russer.“ Disse små heste kunne Dalla ikke lide, og pludselig slog hun bagud efter russeren, og jeg, der var helt uforberedt, fo'r højt op i luften og slog mig slemt i faldet mod jorden. Hoppen Lotte var det smukkeste dyr, men den fik en sørgelig skæbne: En dag var den faldet ned i en dyb grøft, og da jeg kom ud på marken, lå Lotte på ryggen nede i grøften og var død. Heldigvis for mig var det farbror, der havde tøjret den der. Økonomisk var det stort tab, og vi sørgede alle over denne triste ulykke.

Kørerne omgikkes jeg allermest. De måtte daglig trækkes ud og ind tre gange, og jeg var stolt over at kunne herske enevældigt over så stor en flok. Når jeg havde koblet rækken sammen ude på marken, hængte jeg førerkoens tøj på dens horn, og så gik hele flokken i reglen sindigt af sted ad de kendte veje til vandingsstedet og stalden.

I september blev kvæget sluppet løs og gik i flok nede på engen. Da havde jeg en dejlig tid, for det var et fornøjeligt arbejde at vogte de ca. 40 dyr på den måde. Det var ejendommeligt at se, at der i flokken ret hurtigt opstod en fører, som de øvrige dyr rettede sig efter. I mange år var det en invalid, „Skjøwhovt“, der var lederen. Den havde engang i slagsmål fået den ene hofte af led og gik meget dårligt.

Jeg vidste, at jeg skulle holde øje med den, for den var så underfundig til at finde på skarnsstreger, f. eks. at gå neden om åbrinkerne og liste sig over i degnens eng.

Engang havde vi en stor tyr. Da den blev ældre, blev den

„mandhwolm (olm), og der var ingen andre end mig, der kunne trække den ud og ind, når der kom fremmede køer til den. Det var jo mig, der passede den, og det tog den hensyn til! En dag frelste den mig fra at få klø. Farbror var efter mig ude i stalden, men jeg flygtede op i båsen til tyren, og da Knud ville træde derop, brummede det store dyr fælt og skabede sig, så Knud måtte trække sig tilbage, og siden lod han, som han havde glemt den affære. Jeg var helt stolt, da dette kæmpedyr skulle afleveres til slagteren. Da var det mig, der gik foran og trak tyren, og farbror måtte gå bagefter de 10 km og drive på. For engangs skyld var det mig, der var den overlegne!

Fårene voldte mig tit store kvaler. De havde ofte held til at rive sig løs, og så kunne de løbe sammen og indfiltre tøjrene; så kunne jeg sidde i lang tid for at løse knuderne op, og jeg har mange gange grædt bittert over dette håbløse arbejde. Om vinteren fik de lov til at strejfe løse omkring i flok. Også her er der en tragedie at fortælle. — En vinteraften savnedes 5 får, da flokken kom hjem til fårestien. Næste morgen gik jeg ud og ledte efter de udeblevne og fandt dem, men i en sørgelig forfatning: tre af dem var bidt ihjel, de to var i live, men lå skambidte på jorden. Jeg løb hjem, og faster skyndte sig derud og skar halsen over på de stakels dyr.

Ja, og så var der gæssene, det var en af mine første pligter at passe dem. det var svært, for de kunne flyve. — Havde jeg drevet dem bort fra en kornmark, stak de undertiden til vejrs og vendte tilbage til det forbudte sted. Det hjalp at stække vingerne på dem, men det gjorde man ikke så gerne, for så kunne de ikke flyve fra ræven, når han var på jagt. — En septemberaften gik jeg nede i engen og flyttede heste. Da hørte jeg et angstfyldt skræp fra gæssene og fo'r derhen. Der kom mikkell ræv med den største gås i flaben, jeg udstødte et brøl og kastede køllen efter tyven. Ræven blev så forskrækket, at den slap gåsen, som jeg bar hjem. Den havde et slemt sår i brystet, men faster kurerede på den, og den kom sig.

Hjemmeslagtning af dyr var den gang en modbydelig ting, men jeg måtte trods stærk modvilje deltage deri. Allerede det første efterår var jeg med til slagting af en stor so. Jeg løb ind i huset

og gemte mig, da jeg hørte dens vræl, mens den blev bundet til karret. Men farbror kaldte ad mig og sagde, at jeg måtte sandelig hjælpe dem, det var helt nødvendigt, at jeg holdt grisen i halen, ellers kunne de slet ikke styre den. Jeg adlød og holdt trofast grisen i halen og rykkede til af alle kræfter, indtil den var død.

Senere fik jeg et modbydeligt job; og nu var det ikke spøg: Jeg skulle røre i blodet, der strømmede ned i en spand fra det gabende sår. Det kunne ikke undgås, at det varme blod strejfede min hånd, og det var ækelt!

Spædekalven blev hængt fast til loftet i stalden ved bagbenene, når den skulle aflives. Så måtte jeg holde det lille kræ i forbenene, mens pigen skar halsen over på kalven. — Allerværst var det nok at være med til at slagte gæs. Jeg skulle holde dyret i vingerne og presse dets næb ind mod brystet, mens pigen stak gåsen i nakken. Jeg syntes altid, det tog så umådelig lang tid, inden gåsen blev stille, og det var sikkert en hård belastning for mine nerver at være med til at slagte et dusin gæs på den måde, men den gang tænkte man ikke meget på „nerver.“

I mine travle drengeår var skoledagene som oaser i ørkenen. Her kunne jeg hævde mig både i undervisningstiden og i frikvartererne. Første gang, jeg var til eksamen i ældste klasse, var jeg ovenud heldig. Det begyndte med, at sognepræsten sagde, da han så mig: Der har vi nok generalen med de blanke knapper! Farbror var med i skolekommissionen, og efter eksamen roste han mig, hvilket sjældent skete. Vi fik karakterer i alle fag og blev derefter sat i nummerorden. Jeg var den yngste i klassen og blev nr. 1, men var ikke rigtig glad, for hvad ville de store drenge sige? Heldigvis var en af de største drenge i skolen, Thue, min gode ven, og det hjalp, at jeg stod under hans beskyttelse.

Jeg holdt meget af vor lærer, Nellemann, når han på sin levende måde havde fortalt for os. Derfor gjorde det mig ondt, når de hjemme hos os talte nedsættende om Nellemann. De sagde, at han kunne ikke holde disciplin, og at han lærte børnene for lidt. Sandheden var, at han havde en sjælden evne til at vække vor interesse for fagene, og disciplin? Helt stille forlangte Nellemann ikke, vi

skulle være, men blev der for megen uro, behøvede han bare at rømme sig og se bestemt på os, så blev der ro.

Og så læste Nellemann mange historier for os, meget som nu er glemte, men også af litteraturens perler, som aldrig glemmes: Robinson Crusoe, David Copperfield, Jordan rundt i 80 dage o. m. a.

Knud Kristian Thomsen
f. 14to 1857. † 7⁷ 1921

Hans fortolkningskunst var mesterlig, og vi sad som tryllebundne under hans oplæsning.

Sommeren 96 gav mig lige som de foregående år ubehagelige oplevelser. En morgen, da jeg var kommet over udmarken, havde to sammentøjrede får revet sig løs og var løbet ned til en mergelgrav ved åen, og der var det ene får styrtet i. Det lå ude i vandet og var druknet, det andet stakkels får stod på land, bundet til det druknede dyr ved tøjret. Jeg løb hen til naboen og bad om hjælp,

og han skar rebet over, så det levende får blev fri.

Jeg skulle nu fortælle om det forulykkede får derhjemme, men turde ikke og gik i en gruelig spænding i flere dage. Sagen kunne ikke skjules, og en dag kom Knud derover for at se til bedriften. Bævende fulgte jeg ham hen til mergelgraven, hvor det døde får endnu drev omkring i vandet. Jeg søgte at fralægge mig skylden, men farbror greb mig og holdt mig ud over mergelgraven og råbte: Du fortjener, at jeg kastede dig ud til fåret! Han nøjedes dog med at give mig en skrap arstraffelse i den bare ende, og glad var jeg for at slippe med det.

Kort tid efter kom Knud farende ud i karlekammeret en tidlig sommermorgen, og uden at sige et ord klaskede han mig bag i med sin smækfede hånd, så blodet flød. Jeg husker ikke nu, hvad jeg

havde gjort eller forsømt, men det må have været noget meget slemt, for smækkene var ikke straf nok, jeg måtte ingen mad få den morgen, men straks fare af sted til udlodden og røgte kreaturerne der.

Da dyrene var flyttede, skulle jeg hjem til gården og udrette mit sædvanlige arbejde der. Men jeg bestemte mig til at blive på Søndermarken, til der blev sendt bud efter mig! Jeg var blevet gram i hu. Ved nærmere eftertanke var jeg kommet på den idé, at jeg var helt uskyldig i fårets død; for den anden forseelse kunne kløene vel være straf nok, så de behøvede ikke at sulte mig som ekstra straf.

Det blev middag, uden at der skete noget. Jeg spiste tyttebær og var så heldig at finde en lille klynge blåbærris og nød hedens allerdejlige bær. Det hjalp på sultfornemmelsen, og jeg følte mig helt godt tilpas. — Ud på eftermiddagen kom pigen løbende for at hente mig, man var bange for, der var sket en ulykke. — Jeg syntes, jeg havde hævdet mig godt ved denne lejlighed, især da pigen fortalte, at Mariane havde bebrejdet Knud, at han havde været så hård mod mig.

Det er på sin plads, at jeg her fortæller lidt udførligt om farbror Knud og faster (tante) Mariane. Han hed Knud Kristian, det blev i folkemunde til kong Kristian, og han var også en slags sognekonge. Sognefoged var han blevet som ganske ung mand, men blev afsat af højres regering, fordi han var med i riffelbevægelsen. Han var sognerådsformand i alle de år, jeg var i Drongstrup og et par gange senere og desuden formand for landboforeningen o. m. a.

Stillingen som repræsentant for kreditforeningen opnåede han også, og den var ret indbringende, økonomisk set. Degnen sagde engang i en tale for Knud, at da han var 40 år, havde han haft 40 tillidshverv. — 1894 var han opstillet som kandidat til folketinget ved valget i Herning. Han blev ikke valgt, men satte sit partis stemmetal betydeligt i vejret i forhold til tidligere år.

Knud holdt meget af at være „på farten“ og var vist sjældent hjemme på gården en hel dag til ende. Lå ikke anden udflugt for, skulle han gerne et lille smut til kirkebyen, hvor der altid var folk at træffe hos købmand eller smed. — Mange ærgrelser havde han

af sine offentlige hverv, og det kunne ofte mærkes på hans humør. Farbror kunne være hård, men var ikke en brutal natur. Når han var i godt humør, var det hans lyst at holde sjov med børn, også med mig, især da jeg var mindre.

Han var tit i strid med sine naboer. For det meste gik det fredeligt i forholdet til P. Jensen, dog var der af og til uoverensstemmelser om et vandløb, der førte vandet fra den store kanal til P. Jensens eng over Knuds mark. En dag kom de i skænderi herom, til sidst vendte Knud sig om og ville gå, da sprang naboen på ham bag fra; Knud rystede ham af sig og gik. Siden talte de helt fredeligt om sagen og blev forliget.

Værre var forholdet til Pagh, som var kendt for sin stridbarhed. Kom der fremmed kvæg på hans mark, tog han det i hus, og ejeren måtte betale optagelsespenge for at få det udleveret. Engang, vist året før jeg kom til Drongstrup, var to af Knuds køer løbet over i Pagh's eng. Han tog dem hjem i sin stald og forlangte 2 kr. for at udlevere dem. Knud ville ikke betale, for det skete også, at nabovens kvæg løb over skellet, og det havde Knud aldrig krævet erstatning for. Pagh meldte sagen til sognefogeden, som så holdt auktion over køerne. Der mødte mange for at overvære den komedie. Folk holdt med farbror, og ingen bød over, da han nævnte en lille sum, passende til at dække omkostningerne til naboen og sognefogeden.

En dag kom jeg i en slem knibe overfor den strikse nabo. Tre stk. ungvæg løb i bissevej over på hans græsmark, han fangede dem og trak dem ind i sin stald. Jeg løb hen til ham og bad så mindeligt om at få unghøvederne udleveret. Pagh sagde barsk nej. Knud skulle selv komme og betale, hvad han tilkom. Jeg græd og sagde, at jeg sikkert ville få klø for den tildragelse, hvis Knud fik det at vide. Da sagde den strenge mand hjerteligt: „Det skal „formelig“ (Pagh's yndlingsudtryk) ikke ske, min dreng, du kan ikke gøre for, at Knud tøjrer sine dyr i råddent reb. Vær'sgo, her har du æ høvder!“ — Det var ikke den eneste gang, jeg mærkede, at den tilsyneladende så strenge mand havde et blødt sind. Han var altid venlig mod mig.

Efter egnens skik kaldte jeg altid Mariane faster, skønt hun var

min tante. Det var kun fornemme folk, der brugte tantenavnet; man kunne nemt blive beskyldt for at være vigtig, hvis man her aflod fra reglen. Mariane var en stærk og ejendommelig personlighed og en meget sammensat natur. Hendes flid og arbejdsevne var fantastisk. Når vi om efteråret tog kartofler op, ordnede hun tre rækker, når vi andre havde nok i to, således var hun på mange måder i stand til at yde mere end andre, jeg har kendt. „Spinke og spare, så det kan længe vare“, var hendes valgspog. Til trods herfor var hun med rette anset for at være en god madmor. Vi fik en sund og god kost, og der var altid rigeligt til alle. — Spisesedlen var jo noget afvigende fra nutids skik. Om sommeren blev gårdens folk budt til bords seks gange daglig*). Om morgenen fik vi de søgne dage „mælk og brød“, kogt halvskummet mælk med brødterninger og dertil en rundtenom bart smørrebød. Måltidet afsluttedes med en kop kaffe, og hertil fik vi et stykke sigtekage med honning. — Til det afsluttende aftensmåltid ved ottetiden var surgrød en stående ret, store byggryn kogt i kærnemælk. Middagsmad og øvrige måltider var mere afvekslende. Kød blev sjældent købt, men der slagtedes spædekalve, får, høns og gæs og undertiden et større dyr.

Da Knud var så meget borte fra hjemmet, måtte Mariane tage sig meget af gårdens drift, og det forstod hun at gøre på en god måde. Tjenestefolkene omgikkes hun kammeratlig og med godt humør. — Fasters bror, Jens i Trælund, var allerede i 30-årsalderen en kendt og anset mand på sin hjemegn og, så vidt jeg har forstået, en førerskikkelse. Han og hans hustru blev angrebet af tuberkulose og døde med kort tids mellemrum. De efterlod sig 3 sønner og 2 døtre, der ofte kom på besøg i Drongstrupgård, mens jeg var der. Den yngste søn, Thomas**), opholdt sig en vinter hos sin faster i Drongstrup for at gå i skole og få lidt ekstra undervisning hos lærer Nellemann. Han avancerede så højt på embedsstigen, som man kan her i landet, og jeg mindes med glæde mit samvær med ham denne vinter. Hans ældste søster, Severine, kom flittigt

*) Kl. 7: dåw'r; 9,30: formejes-mel'mad; 12: on'en; 14: kaffe; 17: mel'mad og kl. 20: næt'er.

**) Højesteretspræsident Thomas Frølund.

på visit og var undertiden hos os i flere dage. Jeg glædede mig altid over hendes besøg, fordi hun var så mild og venlig, måske mest fordi hun forsvarede mig, når hun mente, jeg blev behandlet for strengt. Jeg var også imponeret af, at hun turde sige Knud imod.

Marianes søstersøn, Thomas P. Frølund fra Klejnstrup, boede et par vintre hos os, mens han underviste i Tarp biskole. Hans mål var det samme som mit, at tage lærereksamen, og jeg følte mig derfor i samhørighed med ham, hvilket han nok ikke anede. Han var jo voksen, jeg kun et barn.

Der var det bedste ægteskabelige forhold mellem Knud og Mariane, men selvfølgelig kunne der opstå gnidninger mellem to så stærke personligheder. Han havde et hidsigt sind og kunne fare voldsomt op, også mod Mariane, men hun fik ham altid snart bragt ned på jorden igen. Farbror havde den gode egenskab, at havde han forløbet sig, var han villig til at indrømme det, ikke altid åbenlyst, men i sin opførsel.

Engang blev de meget uenige om en skorstens placering i stuehuset. Faster sagde: „Den kjære Knud skal ikke få fred, inden han giver sig!“ Da mundtlig argumentation ikke slog til, skrev hun breve til ham og lagde dem på hans skrivebord, og hun fik sin plan gennemført. — Den kjære Knud! Det udtryk brugte hun tit, og hun mente det.

Jeg føler det som en berigelse at have levet sammen med to så interessante personligheder i mange år.

Hjemmet var gæstfrit, og der var ofte livligt, når der var mange fremmede på besøg. Ved større festligheder blev alle naboer indbudt, gårdmænd og husmænd på lige fod, og stridigheder blev lagt til side ved disse lejligheder. Farbrors slægt kom ikke sjældent, og af fasters familie kom især mange unge. Så legede vi om aftenen, ofte til midnat. Knud og Mariane morede sig, når vi legede selskabslege: Madam Pedersen er blevet så dårlig — at dele en torsk og andre pantelege.

En dag havde jeg nær sat livet til ved egen uforsigtighed. I skolen havde jeg lært at gå balancegang på en planke, og nu øvede jeg denne kunst på gelænderet på den ny bro over åen, og da jeg

følte mig sikker, gik jeg altid over broen på denne måde. En dag, jeg balancerede deroppe, kom tre nabodrenge til, de kastede sten efter mig, og da jeg bøjede til side for at undgå at blive ramt, kom jeg ud af balance og styrtede ned i den dybe å. Heldigvis førte strømmen mig hen mod broen, og da jeg kunne svømme lidt, havde jeg ikke besvær med at redde mig i land. — Drengene kom og ville hjælp mig, men jeg var nu helt kry og afviste overlegent deres assistance. Siden drillede de mig med, at jeg råbte, idet jeg faldt: „Gud nåde mig arme dreng!“

En sommersøndag (jeg var da 11 år) skete noget, jeg aldrig glemmer. Jeg var ene hjemme sammen med en utiltalende, lidt småt begavet knægt, den 17-årige Jens F. I middagsstunden kom en jævnaldrende fætter, der også hed Søren Kristian, på besøg, og vi legede godt sammen nede ved mølledammen, indtil jeg ved 15-tiden skulle sætte køerne ud på marken. Min fætter hjalp mig, og det var morsomt at have ham med i arbejdet, ja, han kunne godt hjælpe mig hele eftermiddagen, sagde han. Da vi kom trækkende med de 22 køer, kom Jens F. løbende og skældte, jeg svarede igen, og så blev han aldeles rasende, greb mig, og nu fik jeg prygl, så blodet flød fra næse og mund. Min fætter blev bange og løb sin vej, idet han råbte: Jeg kan ikke tåle at se på det! — Jeg syntes, at pryglene var ufortjent, og råbte fortørnet: Nu sætter jeg køerne ud på græs, og så må du passe dem i eftermiddag, for nu løber jeg hjem til min far og mor, når jeg har flyttet høvderneovre på Sønderland. Jeg tog noget af mit tøj i et skab, røgtede de nævnte dyr og begav mig derpå ved aftenstid på den 1½ mil lange vej til mit barndomshjem. Det blev bælgmørkt, og vejen var vildsom. På den mørke hede i nærheden af mit hjem kom jeg til en korsvej, og der var jeg i tvivl om, hvad side jeg skulle gå til. — Gik jeg forkert her, ville jeg måske gå vild ude på den store hede. Da foldede jeg hænderne og bad Gud om hjælp, og jeg blev hjulpet! — Med et var jeg klar over, til hvilken side jeg skulle gå.

Denne udvej benyttede jeg tit i min barndom, når jeg var i knibe, og blev aldrig skuffet. Engang var tøjrekøllen blevet borte for mig i det høje græs, og jeg ledte længe forgæves. Jeg ville nok få straf, hvis dette vigtige redskab ikke blev fundet. Jeg bad inder-

ligt til Gud; og se, jeg kunne gå lige hen til stedet, hvor køllen lå!

Ved sengetid nåede jeg hjemmet, hvor min ankomst vakte uro og bestyrtelse, men mine forældre talte ikke om, at jeg havde gjort noget galt. Mor syntes, så vidt jeg kunne forstå, at jeg nu hellere måtte blive hjemme. Det kan vi snakke om i morgen, sagde far. Jeg vågnede, før det blev lyst, og hørte livlig samtale i stuen ved siden af. Den 82-årige Tammes var i nattens løb i regn og tordenvejr kørt fra Drongstrup til mit hjem. Han fortalte, at da Knud om aftenen var kommet hjem og havde hørt om min fraværelse, var der blevet sat en større eftersøgning i gang. Jens F. var gået i seng uden at sige noget om min trusel, men da han blev vækket af søvnen og forhørt, kom sandheden frem, og man vidste så, hvor jeg skulle søges. Knud bad sin far om at køre over og se at få mig tilbage.

Det kunne synes mærkeligt at sende en så gammel mand af sted på den køretur, men farfar var rask og rørig og var en god kusk. Han havde stillet sine betingelser, hørte jeg. For det første krævede han, at jeg ingen straf skulle have for min flugt, og desuden henstillede han, at jeg blev behandlet lidt mildere i fremtiden. Det var Knud og Mariane gået ind på, og bedstefar rådede nu til, at jeg skulle følge med ham tilbage til gården. Mine forældre fulgte hans råd, og jeg gik med farfar ud til vognen uden at kny. Jeg havde på en måde fået oprejsning, syntes jeg. Helt glad var jeg ikke, da jeg påny tren ind i stuen på Drongstrupgård. Farbror skændte lidt, men faster var tydelig nok glad ved at se mig igen.

Denne begivenhed — jeg var da 11 år — førte sikkert til, at jeg fremtidig fik bedre kår. De sidste tre år havde også været strenge for mig at komme igennem. Det var ikke ondt sind hos mine slægtninge, der var skyld i dette. De mente åbenbart, at jeg havde godt af at få lært at bestille noget og af at få bøjet mit stridige sind. Da jeg mange år efter aftjente min værnepligt, fik jeg et hjerteligt brev fra farbror Knud til min fødselsdag med 20 kr. som gave. Det rørte mig dybt, at han bad om tilgivelse for, at jeg var blevet behandlet hårdt af ham og faster i min barndom. Det fortrød de nu. Jeg kunne med sandhed svare, at jeg på ingen måde bar nag til dem. Mit ophold hos dem havde sikkert på mange måder gavnet

mig, og jeg havde mange gode minder fra tiden i Drongstrup, skrev jeg tilbage.

I løbet af et par år blev arbejdet lettet for mig på flere måder. Farbror Julius købte marken syd for åen, og kusine Katrine, farbrors datter, blev gift. Hun fik den nordligste del af det opdyrkede areal, og en gård blev bygget til hende der. Herefter blev der ikke så lange løbeture for hyrden og ikke så meget kvæg at røgte. Jeg kunne nu let som enehyrde overkomme arbejdet.

I foråret 1898 skete en sørgelig begivenhed, som ramte far og mor samt alle os søskende hårdt: Vor kære Thomas døde. Han tjente hos en gårdmand i Døvling den vinter og gik samtidig til konfirmationsforberedelse hos præsten i Sdr. Omme. Det var en vandring på henved 12 km hver vej. — En morgen blev Thomas liggende i sengen, og da hans husbond ville have ham til at stå op, bad han om at få lov til at blive liggende, for han havde store mavesmerter. Manden mente, at Thomas nok kunne stå op, selv om han havde lidt mavepine, og min bror stod op og blev sat til at gøre rent hos svinene. Da gårdmanden lidt efter kom derud, fandt han Thomas liggende på gulvet, han var besvimet, blev båret ind og lagt i sang. Det viste sig, at han var meget syg, noget måtte der gøres, mente gårdmandskonen. Min bror kunne ikke få afføring, men de havde nylig fået medicin fra dyrlægen til en ko, der led af forstoppelse. Den „medicin“ gav de Thomas noget af. Han blev kort tid efter meget dårligere, og så måtte de til at hente læge. Denne sagde, at han kom for sent. Drengen havde blindtarmsbetændelse, og nu var der intet at gøre.

Gårdmanden kørte over og hentede min mor, og hun sad ved min brors seng, da han døde. Hun har fortalt, at Thomas var klar over dødens nærhed, men helt uden frygt. Han søgte at trøste sin mor. „Jeg går hjem til Gud Fader“, sagde han, „mor, du må ikke græde, vi skal mødes derhjemme i himlen.“ Det sidste, han sagde, var: „Mor, nu går det opad, opad.“

Min bror Kristen kom løbende over til mig med det sørgelige budskab. Det ramte hårdt. Jeg vidste ikke, han havde været syg, og kunne ikke forstå, at jeg aldrig mere skulle se ham i live, aldrig mere høre hans dejlige sang.

Hjemme mødtes jeg med mine kære forældre og søskende ved Thomas's begravelse. Jeg så min elskede bror ligge stiv og kold i sin kiste, men det var lige så svært for mig at se min nior sidde sønderknust af sorg ved siden af kisten.

Thomas havde altid været så ejegod mod mig, og jeg savnede ham bittert. I lang tid efter kunne det ske, at jeg pludselig kastede mig ned på jorden af sorg, når jeg kom til at tænke på min afdøde bror.

Tidligt på sommeren 1898 var der stor fest i den gamle gård, for mine bedsteforældre holdt diamanbryllup. Hele den store slægt samledes, desuden kom alle naboerne samt mange andre gæster fra sognet. Farfar var, så vidt jeg har forstået, afholdt af alle, der kendte ham, og i sine velmagtsdage havde han været en foregangsmand på mange områder. Det var således ham, der havde været den ledende kraft i samarbejdet med Dalgas, da den store vandingskanal blev ført gennem sognet. Denne kanal havde gavnnet sognet umådeligt. Sandede marker blev til givtig jord, og ufrugtbare strækninger til frodige enge. — Jeg havde den oplevelse at se den også i legemlig henseende store mand, Dalgas, i Drongstrup. Det var i 1893. Han havde da en længere samtale med gamle Tammes ovre i aftægtsboligen.

Samme år fik farfar en stor hædersbevisning: han fik tildelt Det kgl. Landhusholdningsselskabs store sølvbæger for landboflid, en stor og sjælden udmærkelse.

En aften sad jeg i mine bedsteforældres stue, da de gik til ro. Det var mig en oplevelse, ja, en vederkvægelse, at høre den gamle mand med høj røst fremsige trosbekendelsen og bede Fadervor. Næste aften sagde jeg ovre i karlekammeret, om vi ikke skulle sige disse ord højt. Det var der ingen, som svarede på.

De to gamle mennesker var stadig sunde og åndsfriske trods deres høje alder. Den sommer, farfar fyldte 83, fulgtes vi ad for at besøge mine forældre en søndag. I begyndelsen syntes jeg, det gik lidt småt. Jeg plejede at løbe en del af vejen, når jeg, i reglen een gang om året, fik fri for at besøge mine forældre. Men efterhånden øgede han farten, og det sidste stykke vej havde jeg 12-års dreng besvær med at følge ham. — Han fortalte, at han havde været

bissekræmmer i sine unge dage, og da havde han fået øvelse i at bruge benene. Han hjalp endnu til i marken, når der var travlt. I 85-års alderen fulgte han heste, harvede og tromlede, ja, kørte selv mergel ud på marken hos sin søn Julius.

Farfar var ikke så god til at fortælle som farmor. På den nævnte vandring snakkede han dog livligt med mig og fortalte bl. a. en gribende historie om en af sine forfædre. Han var smed i Ølgod og stod en dag i sin smedie og arbejdede. Da hørte han råben og skrigen udenfor og løb derud. Der så han en dreng, der blev forfulgt af en stor hund. Smeden fo'r til og greb hunden om halsen. Han kværkede den, men inden han fik bugt med det farlige dyr, bed det ham i hånden. — Nu var smeden sikker på at få den farlige syge: hundegalskab, som man ikke vidste noget råd imod. Han var bange for, at han ville komme til at gøre andre fortræd, når de uundgåelige raserianfald kom over ham. Da han mærkede sygdommen i sin krop, lænkede han sig til sin ambolt med en svær jernkæde. Smedens seng blev bragt ud til ham i smedien, og der opholdt han sig til sin død.

En dag sad farbror og læste i avisen. Pludselig sagde han til mig: „Se, nu er din bror Kristian kommet i avisen!“ Jeg tænkte, at det var da fint at komme så vidt, men fik snart noget andet at vide. „Nå, det er den Kruso, der har gjort ham kruset i hovedet“, sagde Knud, da han havde læst historien om min bror til ende, og der var noget om det. Kristen og en anden dreng havde læst Robinson Crusoes historie, og de blev enige om at forsøge at opleve et lignende eventyr. En nat stak de af fra deres plads og løb til Vejle, hvor det var deres hensigt at snige sig om bord på et skib. Da de om morgenen listede omkring ved havnen, fik politiet fat på dem, og nu blev de forsmædeligt sendt hjem til sognet på kommunens regning. „Nu kan din bror ikke blive gift, før han får betalt denne regning“, sagde Knud ærgerligt. Han syntes, at denne tåbelige dreng havde kastet skam på familien.

Hjemmet i Drongstrup var meget påvirket af Indre Mission. Mine bedsteforældre havde vist altid sluttet sig til de religiøst vakte uden at være retningsprægede, og der var altid alvor over deres tale og færde. Deres ældste datter var gift med indremissionær

Risbjerg, og hans påvirkning prægede alle disse søskende med undtagelse af den ældste, Niels i Vium.

I Drongstrup blev der hver morgen læst højt af en andagtsbog. Fra jeg var 11 år blev det min pligt at læse disse andagtsstykker og bede Fadervor højt. — Jeg var slet ikke glad for dette hverv, og en morgen gik det galt: jeg gik i stå midt i bønnen. Dette blev betragtet som en stor synd, og jeg fik også en streng irettesættelse. „Du må skamme dig, dreng, kan du ikke engang dit Fadervor“, sagde faster, og en tid blev jeg fritaget for oplæsningen.

De sidste 5 år i Drongstrup har jeg ikke meget at fortælle om. Mit arbejde var foreløbig at være hyrde om sommeren og røgter om vinteren. Jeg var ikke ked af arbejdet, for jeg holdt af dyrene. Derfor nager det mig undertiden den dag i dag, at jeg i de travle år ikke altid røgtede dem godt. Jeg søger at undskylde mig med, at det var vanskeligt for mig at overkomme alt arbejdet, som var mig tildelt. — Nu kunne jeg magte det, og sindsoprivende begivenheder indtraf ikke, undtagen som små eksplosioner. Et arbejde var jeg dog led ved, nemlig at køre hesteomgangen, det var trist. Der skulle jeg gå i timevis rundt, rundt, rundt — bag efter hestene.

En årlig tilbagevendende begivenhed var det at trække til marked med kvæg. I september holdtes et stort kvægmarked på en plads ca. 10 km vest for Drongstrup, og den vej har jeg ofte gået med mere eller mindre stædigt kvæg. Det kunne være trist at stå i timevis på samme sted og vente på handelens afslutning, især var det kedeligt i regnvejr. Alligvel var markederne en stor oplevelse, som jeg nødvendig ville have undværet. Glad var jeg, når dyrene var solgt, og jeg kunne gå omkring og se på det brogede folkeliv, der udfoldede sig på pladsen. — Der var mange telte, og i en del af dem var der udskænkning af spiritus. Inde i disse telte og tit også udenfor gik det hårdt til med drikkeri og slagsmål. Jeg husker tydeligt en enkelt begivenhed. Inde i et telt i nærheden af mit stade hørtes spektakel og skænderi. Så ser jeg en svær karl komme ud af teltdøren med to mænd, en i hver næve. Udenfor klaskede han dem mod hinanden, smed dem ned mod jorden og råbte: „Ka' I så vær årdenlig?“ Den stærke mand var min farbror Østergaard. Han var så grot-stærk; men kunne ikke lide slagsmål.

Jeg fik gerne 25 øre at more mig for, og der var god anledning til at få pengene brugt, for der var en stor forlystelsespark med gynger, karussel, kraftprøver og lignende. Professor Labri var morsom at se på, når han stod udenfor sit telt og reklamerede med sine hundekunster om frikadellens flugt over plankeværket og andet sludder. Manden med fonografen var sikker på mit besøg. Hos ham kunne man for 10 øre få lov til at stikke et gummirør i hvert øre og høre den dejligste musik og sang og måske en munter historie.

Engang kom jeg først hjem fra markedet i Borris langt ud på natten. På hjemvejen stødte jeg nemlig på en trækker, der skulle bringe en flok høveder til Troldhede station. Dyrene var stædige og trætte, og han bad mig om hjælp. Det var jeg ikke glad for, jeg var nemlig også træt. Men så bød han mig en krone! Det kunne jeg ikke stå for, jeg hjalp ham til stationen. Der gik jeg træt, men glad for den store mønt, den sidste mil hjem til gården.

Hvert andet år var der dyrskue i sognet, og det var jeg altid med til. Farbror fremstillede altid de bedste af sin besætning og fik gerne gode præmier. Skuet var en rigtig folkeforlystelse, alt var af mindre format end markedet, men ikke nær så støjende og råt. Jeg var gerne med i malkeprøver, men opnåede aldrig mere end anden præmie.

Omtrent tre måneder efter, at Thomas var død, blev nr. elleve, den sidste i søskendeflokken, født. Det var en dreng, og han fik den afdøde brors navn.

Søster Agnes var svagelig, og omtrent et år efter Thomas's bortgang, kom der påny et dødsbudskab til mig. Min søster Dagmar har fortalt, at Agnes, der nylig var fyldt syv år, da hun mærkede dødens nærhed, nævnede alle sine fraværende søskende ved navn, sagde farvel til far og mor og de hjemmeværende søskende, og til sidst kaldte hun på sin afdøde bror. Så strakte hun sine arme mod himlen og døde med et smil på kinden.

Selv i den travleste sommertid var der meget små forsømmelser i vor skole, for det var en almindelig opfattelse der på egnen, at man ikke kunne være bekendt at lade børnene forsømme skolegangen selv i en travl tid, så vor skole stod ikke halvtom i som-

mertiden, sådan som mine jævnaldrende fra andre egne af landet fortæller om deres barndomstid. Jeg mindes ikke at have forsømt skolen med ugyldig grund nogensinde, og det takker jeg mine slægtninge i Drongstrup for.

Jeg har mange gode minder fra min barndoms skolegang. En dag satte vor lærer os til at læse bjergprædikenen, og jeg blev så interesseret, at jeg hjemme lånte bibelen for at læse videre. Farbror spurgte: „Har I bjergprædikenen for som lektie?“ „Nej, vi læser den bare højt“, svarede jeg. Så fortalte han: „Da jeg gik til præsten, skulle vi lære store stykker af denne prædiken udenad. Det var strengt. Da vi gik hjem fra præsten sidste gang, satte to af mine kammerater sig i vejgrøften og rev de blade, hvor bjergprædikenen stod, ud af bibelen. De var kommet til at hade disse ord, fordi de var lige ved at blive nægtet konfirmation, da de havde svært ved at lære de store stykker udenad.“

Nellemann brugte ikke mange ord for at forklare den store tale, men jeg husker, han sagde: „Vi kan ikke efterleve alt dette, men vi skal alligevel af al vor magt stræbe efter at gøre det, så længe vi lever.“ — Jeg har siden læst mange fortolkninger til bjergprædikenen af lærde teologer og store forfattere, men finder min lærers korte bemærkning værdifuldere end lange udredninger af ovennævnte. Mange fortolkere søger, så vidt jeg kan se, at få Jesu ord til at stemme overens med vedkommendes samfundssyn, ja, måske endda politiske anskuelser.

En stor begivenhed var det at komme til provstevistats, og jeg glædede mig til det mange dage i forvejen, da det blev meldt, at den myndige og barske provst fra Herning kom i skolen for at prøve os. Og så blev det en fiasko for degnen og for mig! Børnene fra sognets tre biskoler var mødt sammen med os i hovedskolen.

Jeg blev hørt i et mastodont-skriftsted: Når menneskesønnen kommer i sin herlighed. — Skønt det er så langt, er det ikke svært at huske, og min gengivelse gik strygende, indtil jeg kom til ordene: „Gå bort, I forbandede“, der gik jeg i stå. Det var et årstid siden, jeg havde lært det, jeg blev usikker og turde ikke udtale de strenge ord, for tænk, om jeg huskede forkert? Provsten sagde strengt: „Du kan det jo ikke, dreng, sæt dig ned!“ Rød i hovedet

af skam satte jeg mig. Børnene fra biskolerne kunne skriftstederne bedre end eleverne i hovedskolen, og provsten skammede os ud! Vi forstod godt, at det var degnen, der blev straffet, og det forstod farbror også. Han havde overværet visitatsen og sagde siden til faster: „Provsten slog på hamlen, men ramte mest hesten.“

Nellemann var meget nedtrykt, da vi næste dag mødte i skolen. „Selv du, Søren Kristian, svigtede mig, og dig plejer jeg ellers at kunne stole på.“ Jeg brast i gråd, men min gode lærer klappede mig på kinden: „Om forladelse, min dreng, jeg har også svært ved at sige disse strenge ord. — Jeg anede, det ville gå galt, for jeg har været så hjertesyg den sidste tid. Jeg har ofte mange smerter her“, sluttede han og tog sig til bæltestedet. Kort tid efter måtte Nellemann gå til sengs, og han kom aldrig til at undervise os mere.

Siden har jeg forstået, at vor højagtede lærer i længere tid havde været syg. Det var nok af den grund, at frikvartererne havde været lange og undervisningen lidt mat den sidste tid. En uhelbredelig kræftsygdom havde udmarvet ham, og 3—4 måneder efter sit farvel til os i skolen, afgik han ved døden. Jeg skylder ham megen tak. Hans godhed mod mig var en uvurderlig hjælp, især i en tid, da jeg på mange måder havde modgang. Jeg kan endnu harmes ved tanken om den mistillid mange — vel de fleste — af sognets folk havde til Nellemann. På mange måder blev han et forbillede for mig i min fremtidige gerning.

Ved degnens død hørte jeg en tankegang, udtrykt af faster, men sikkert typisk for Indre Missions tilhængere på den egn og den tid. En mand fortalte hende, at Nellemann kort tid før sin død havde sagt, at han var ikke bange for døden, men fuld af fortrøstning til Guds nåde og barmhertighed. „Ja, bare det var sandt“, sagde Mariane, „men der siges, at djævelen kan bilde folk så meget ind og derved forhindre, at de omvender sig.“ Nellemann var grundtvigianer og regnedes derfor i visse kredse for at være vantro.

En ung seminarist blev vikar i embedet, og jeg lærte ham snart godt at kende, for han kom tit på besøg i Drongstrup. For første gang kom jeg til at skrive en fristil på egen hånd: Fortæl om en udflugt. — Jeg fortalte om en skolerejse til Himmelbjerget. Den ny lærer roste mig og mente, at min stil var værdig til at komme i

avisen. Jeg fik den med hjem for at skrive den af til Herning Dagblad. Det blev nu ikke til noget, for Knud og Mariane troede, at jeg så måske blev for „vigtig.“ De var vist bange for, at dette ville øge min lyst til at studere, og det var de ikke interesserede i.

Vor sognepræst, Christensen, blev forflyttet kort tid før degnens død. Han var en udpræget vækkelsesprædikant og en god ven af Indre Mission. Kredsen, der samledes i missionshuset, voksede stærkt i hans tid. Han var en nidkær, men jeg tror i alle henseender tiltalende sjælesørger. Jeg havde glædet mig til at gå til konfirmationsforberedelse hos ham, som jeg kendte fra hyppige besøg på gården. Han havde altid et venligt ord til mig, når han traf mig i hjemmet og i skolen.

Nu kom jeg til at gå til forberedelse hos den nye præst, Helms, og ham kom jeg snart til at holde meget af. I den kreds, hvor jeg færdedes til daglig, var man ikke venligt indstillet overfor ham. Nogle sagde, han var en dårlig præst, og da jeg en dag søgte at tage ham i forsvar, fik jeg snart lukket munden. Det havde sådan en hvalp ikke forstand på.

Pastor Helms var grundtvigsk indstillet, og da der i hans sogne kun var ganske få, der sluttede sig til den retning, har den første tid sikkert været lidt trist for ham. Efterhånden fik han flere venner, vist også fra I. M.-kredsen.

En aften var jeg til møde i missionshuset, hvor pastor Helms var mødt for at forhandle med samfundets ledelse om samarbejde. Han søgte i sin indledende tale at få sine tilhørere til at forstå, at i grunden ville han det samme som det, de arbejdede for, hvorfor kunne de så ikke samarbejde, selv om de så forskelligt på enkelte ting. — Jeg glædede mig over hans smukke indledning og tænkte, at præsten nok fik tilslutning fra forsamlingen. Men de to ledende mænd i Indre Missions arbejde gav præsten et meget afvisende svar. De var fortørnede over, at han ved en begravelse havde sagt noget, der kunne udlægges som bøn for afdøde, og at han ved et ungdomsmøde havde talt om en dør i stedet for at tage et bibelsk ord som udgangspunkt. — I søndagsskolen havde jeg tit glædet mig over disse to mænds kærlige tale, derfor var det mig en stor skuffelse her at høre deres hårde ord. Jeg kunne ikke holde ud at

høre på denne diskussion og listede ud af huset med tårer i øjnene.

Konfirmationen var en stor dag for mig i kirken og i hjemmet. Der var ikke mange fremmede, for den gang var det ikke skik at holde store fester i den anledning. Mine forældre var med, farmor og farfar ligeledes, og desuden kom præsten og degnen til eftermiddagskaffe. Mine fremtidsplaner blev drøftet, og far spurgte Helms, om han troede, at den knægt kunne tage lærereksamen. Præsten svarede ja, Søren Kristian kunne godt studere til præst, om det skulle være. Knud holdt ikke af den snak. Det var en sølle stilling at være lærer, mente han. „Æ præst o æ degn ska løw a dje mund li'som wå hund“ var en almindelig vurdering. Nej, jeg kunne få et stykke af gårdens hede at opdyrke, det var der fremgang i, og så kunne jeg blive en holden mand. — Men jeg havde ikke lyst til at blive hedeopdyrker og holdt fast ved min plan.

Foreløbig blev jeg i min plads som kobanker. Skolen savnede jeg meget. Der havde jeg haft mine bedste timer i de sidste syv år.

Blandt de mennesker, jeg lærte at kende i min barndom, var også nogle originaler eller særlinge. Der var de omvankende som Kjælle Kasper og Re-ele Bertel. Af de fastboende var Peter Frank den mærkeligste. Han var et friluftsmenneske, og hans største lyst var at fiske i åen, og det forstod han til gavns. Desuden var han en dygtig biavler og kom ofte til Drongstrup for at røgte bierne der.

Peter Frank kunne hverken læse eller skrive, men troede selv, at han var klogere end de fleste og udtalte sig med sikkerhed om de sværeste spørgsmål. Engang spurgte faster ham, hvor han havde lært alt dette, og han svarede: A har lært det af min moder. — Mærkeligt var det, at han altid søgte at udtrykke sig i et, som han selv syntes, korrekt bogsprog, formet, synes jeg, i gammel sagastil, så det var let at huske, hvad han havde sagt.

En aften var der møde i skolen, og taleren, en kendt præst, boede hos os. Jeg var med til mødet, men husker ikke noget af foredraget. Derimod husker jeg vist ordret en samtale mellem pastoren og Peter Frank på hjemvejen. Det var en stjerneklar aften med lidt nordlys. — „Se, hvor golfstrømmen spejler sig oppe på den blå himmel“, sagde den gamle. „Golfstrømmen“, sagde præsten,

„det er jo mælkevejen.“ Frank svarede: „Ja, det kalder man jo det deroppe, men det er forkert. Vi véd, at ude i det store hav går en varm strøm mod nord, det er golfstrømmen, og det er dampene derfra, som stiger op i luften, og som vi nu ser over vore hoveder.“

„De er nok en klog mand på mange ting“, sagde den anden, „så De kan måske også forklare os, hvad nordlyset er?“ „Ja, det er meget let at forklare. Jorden drejer sig jo om sin akse, det hænder, at en akse løber varm. Når det sker med jordens akse, slår de blå flammer ud. Det er nordlys“, var svaret. Således kunne Peter Frank forklare alle naturens gåder, og i enhver diskussion var han overlegen.

Farbror kom en aften hjem fra Troldhede station og fortalte leende om en oplevelse, han havde haft der. Peter Frank sad inde i kroens skænkestue og nød sin yndlingsdrik, små sorte kaffepunche. Han var snavset og uappetitlig at se på som sædvanlig. Så kom en fin herre ind, og da han så den gamle grimrian, udbrød han: „God aften, du gamle bavian med krokodillesnuden!“ Den gamle svarede: „Hvor du er fra, og hvor du hører hjemme, det ved a ikke, men a kan se på dine øjne, næse og mund, at du hører til Judas falske, bedrageriske og forræderiske stamme.“ — „Hold kæft, du gamle, du stinker jo ud af halsen“, sagde den fine mand. Da rejste gamlingen sig op og sagde med patos: „Gravens gustne gulhed er udbredt over dit uhyggelige ansigt!“ Den fremmede forsvandt ind i kroens fine stue.

En dag kom Peter Frank op til gården med et brev, som han bad Mariane læse for sig. Brevet var fra en ungdomsven. Jeg hørte lidt af indholdet. Vennen skrev bl. a.: „Du vandrer på gravens rand, vend om fra dine vildfarelser, inden det er for sent.“ Tavs og alvorlig stod han og lyttede til vennens ord, og uden at sige et ord gik den gamle mand bort.

Jeg var blevet opdraget i den tro, at kun Indre Missions forkyndelse viste den rette vej til himlen. Modstanderne af denne anskuelse var verdslige og vantro, og de gik fortabt, hvis de ikke omvendte sig. Jeg var blevet rokket i denne tro ved at lære Nellemann og Helms at kende. De var også sande kristne, tænkte jeg, og måtte så have nogen ret i deres syn. Det gav mig meget at spekulere over.

Vor nabo, Peter Jensen, havde været på højskole i sin ungdom og indbød til møder i sit hjem med grundtvigske talere, og jeg var med der et par gange. Der var en helt anden tone over deres forkyndelse end den, jeg var vant til at høre i missionshuset. Det var en sand vederkvægelse at høre en taler som pastor Hagbard. Den Gud, han talte om og til, var lige som en helt anden end ham, jeg var vant til at høre om. — i missionshuset taltes også om en nådig Gud, men hovedvægten blev lagt på at skildre ham som den strenge og straffende Herre og på at fremhæve fortabelsens mulighed og gru. Ved at spekulere over dette kom jeg til at forstå, hvorfor den barske provst var blevet fortørnet over, at jeg havde glemt de strenge ord: Gå bort I . . . For ham og denne retnings skriftkloge var det netop hovedsagen at få fremhævet disse ord i forkyndelsen. — Peter Jensens syn på børneopdragelse var helt ualmindelig og genstand for stor foragt i Drongstrup. Han havde to drenge, og de blev opdraget i utæmmet frihed. De begyndte deres skolegang hos Nellemann, der var grundtvigianer ligesom Peter Jensen. Men faderen tog dem ud af skolen og sørgede selv for deres undervisning ved lærerinde og ved ophold på friskole. Han kunne ikke gå med til, at børnene skulle genfortælle, hvad de havde hørt eller læst. Jeg hørte en aften, Knud diskutere dette emne med naboen. „Du er jo ikke rigtig klog, Pæjer“, sagde farbror, „hvad skade kan dine drenge dog tage af at blive hørt i deres lektier?“ „Det er dig, der ikke er rigtig klog“, svarede Peter, „når du har sået din sæd på ageren, går du da ikke og piller ved hver kerne for at se, om den spirer og gror, så ville du i alt fald få en ringe høst. Men vi skal være endnu mere varsomme med den sæd, vi sår i børnenes hjerter.“

Jeg regnedes nu for at være voksen og for stor til at være hyrde om sommeren, det kunne en ukonfirmeret let ordne, mente man dengang. Jeg blev derfor sat til markarbejde. Om vinteren var jeg stadig røgter. Var ikke ked af selve arbejdet, men betragtede det stadig som noget midlertidigt. Det gjaldt for mig om at få tiden til at gå, indtil jeg kunne komme i gang med det, jeg havde bestemt mig for.

Sommeren 1901 bragte noget nyt til sognet. En karl havde

været udensogns og der lært at spille fodbold, og han startede en fodboldklub i Sønder Felding. Jeg gik straks med og deltog med iver i spillet. Det var en kærkommen adspredelse for mig, der aldrig gik til dans eller lignende. Nævnte sport blev så at sige min eneste forlystelse.

Til gården hørte fra fællesskabets tid part i en tørvemose ca. $\frac{1}{2}$ mil ude i den store Felding mose. Der arbejdede vi 3—4 mand en ugestid for at fremstille den nødvendige portion tørv til årets brug. Arbejdet var strengt, mest fordi det var uvant, men vi be-
tragtede vist alle den uges oplevelser som noget eventyrligt. Her var langt til beboede steder, den øde mose, den store flade strækning virkede ikke knugende på mig, snarere som idyl.

En junidag 1902 havde vi arbejdet 10—11 timer i mosen, men trods trætte lemmer gik jeg til fodbold om aftenen. Under træningen så vi en stor røgsky brede sig nord for boldpladsen. Nogle drenge havde stukket ild i lyngen, og nu rasede en voldsom ildebrand på den store hede. Alle vi unge kom på slukningsarbejde hele natten. Plantager, kornmarker og beboelsesejendomme var truede, men i løbet af kort tid var henved 200 mand i travl virksomhed for at begrænse ilden. Flere plovspand pløjede spærrebælter, de fleste af os slog med skovle i flammerne og kastede jord på bålet. Heldigvis lagde vinden sig ved midnatstid, det hjalp, så vi snart fik branden under kontrol. Omtrent 200 tdr. land hede var da afbrændt, og en lille plantage var blevet luernes bytte, men større skader var forhindret. Ved 4-tiden om morgenen kom jeg hjem, og efter et par timers hvil tog vi ud til mosen. Vi fik sikkert ikke fremstillet de 10.000 tørv den dag, der regnedes som en normal produktion.

Min farmor, Johanne Cathrine, var en oplyst og velbegavet kvinde. En dag tog hun et gammelt blad frem fra sit chatol og viste mig det. „Det har jeg gemt i over 50 år og ville nødig have det smidt væk“, sagde hun. „Du kan se, der et billede af en mand, han hed Søren ligesom dig. Billedet ligner vist ikke ret meget, så grim var han nok ikke, men det er tegnet sådan for at gøre nar ad ham.“ Det var „Korsaren“ med den kendte karikatur af Søren Kierkegaard. Bedste havde også opbevaret flere numre af „Øjeblik-

ket.“ „Der er meget godt at læse i disse blade“, sagde hun, „men jeg synes nu, at Søren var for hård mod præsterne.“ Hun fortalte, at hendes mor, Else Jacobsdatter, havde fortalte hende om den kierkegaardske familie, bl. a. om drengen, der satte sig op mod Gud. — „Min oldemor var i slægt med disse folk.“ — Først mange år senere forstod jeg, hvilken skat farmor havde gemt i de mange år. Men da var det for sent, ukyndige havde smidt det hele væk.

Da jeg var 15—16 år, blev der startet en ny forening i sognet: Selskabelig Forening for Felding og Omegn. Den kom der til at stå megen gny om. Det hed sig, at foreningen skulle danne en modvægt overfor den voksende missionsbevægelse, og den skulle først og fremmest virke i folkeoplysningens tjeneste. Medlemsbidraget var 25 øre! Den nye forening fik mange medlemmer i starten, men mange meldte sig ud, da de så, at der også var et andet formål end de nævnte. Mødelokalet var i stifternes stuehus, og her serveredes stærke drikke til god betaling for medlemmerne. Den slags foreninger skød op som paddehatte i Jylland på den tid. De kunne give en god indtægt til lederne. Larsen-Ledet drog straks i kamp mod disse selskabelige beværrtninger og fik hjælp fra mange sider, og det lykkedes at få disse drikkeselskaber forbudt. Der var ikke på den tid stiftet nogen forening i lighed med „Personlig Friheds Værn“ til støtte for alkoholnydelsen.

Starten af omtalte forening var helt uheldig. Ved det stiftende møde blev flere medlemmer berusede. En ellers skikkelig og respektabel snedkermester overfaldt på hjemvejen en mand, og resultatet blev et brækket ben til sidstnævnte og vand og brød til snedkeren. — Mon jeg skal skamme mig ved at fortælle, at jeg meldte mig ind i foreningen? En kendt globetrotter, Meyer-Benedictsen, havde sin sommerbolig på den vilde hede i nærheden. Den selskabelige forenings formand formåede Meyer-Benedictsen til at holde foredrag i omtalte gårds have. Der gik ry af foredragsholderens veltalenhed, og ham ville jeg gerne høre. Jeg ofrede 25 øre til foreningen og var dermed medlem. Jeg fortrød det ikke. Han talte om verdens lykkeligste folk, siameserne, og mere betagende foredrag har jeg aldrig hørt.

Foreningen trivedes godt i 3—4 år. De slette forhold i karle-

kamrene bidrog til at føre de unge derhen. Jeg var indenfor en aften for at se, hvad der foregik, men de beskænkede unge mænds optræden virkede ikke tiltrækkende. Den slags leben kendte jeg godt fra vort karlekammer, og jeg følte ingen trang til at deltage deri.

Det politiske systemskifte 1901 blev modtaget med glæde i Vestjylland, hvor næsten alle sluttede sig til venstrepartierne. Knud fik dannebrogsmændenes hæderstegn. Det var en slags oprejsning for den tort, han havde lidt, da han i provisorietiden blev afskediget som sognefoged, mente han. Men hans store deltagelse i offentlig virksomhed har sikkert bidraget til, at han blev hædret på den måde.

Året efter skulle der holdes en stor politisk fest i Herning grundlovsdag. Farbror gav folkene fri den dag og indbød os til at deltage i festen, og vi kørte så den 2—2½ mil lange vej til byen i hestevogn. Jeg var ikke med til venstres fest, som meningen nok ellers var. Sammen med den yngste karl sluttede jeg mig til et stort demonstrationstog med hornorkester i spidsen og kom således med til socialdemokraternes grundlovsfest. Godt, at farbror ikke fik det at vide, for han var meget vred på disse socialister. Her sang man: Nu dages det, brødre, det lysner i øst — med omkvædet: Til arbejde, liv eller død. I sangen var der kraftig agitation for de nye tanker. — Ræk mig, o broder, din barkede hånd, før i løgn og sult vi forgå. — Da sangen var endt, gik vi omkring og så lidt på byen. Længe stod jeg og så på en kriketkamp mellem Herning og Silkeborg. Det interesserede mig mere end grundlovs-talerne.

Sommeren 1903 døde min morfar, næsten 80 år gammel. Han havde været med i begge slesvigske krige; i 64 som frivillig, og jeg hørte ham engang meget livlig fortælle om de hårde kampe, han havde deltaget i. Jeg kendte meget lidt til min mors slægt. Ham havde jeg set enkelte gange, men mormor havde jeg aldrig set. Hun blev dræbt af lynet, da hun en dag sad udenfor huset og mal-kede en ko.

Mor fortalte, at der i hendes slægt for over hundrede år siden var sket en gruelig begivenhed. En kvinde havde begået en forbry-

delse og var blevet henrettet. Mor vidste ikke, hvad det drejede sig om, men det har jeg siden fået opklaret. — Mors tip-tip-oldefar havde omkring 1740 mistet sin hustru. Året efter giftede han sig med sin tjenestepige. 11 dage efter brylluppet kvalte hun et af sine mange stedbørn, den to-årige Mette. Alt tyder på, at hun gjorde det i sindsforvirring. Mordersken blev dømt til døden ved hals-hugning, men det var ikke straf nok. Hun blev brændt med gloende jern fem gange, først udenfor hjemmet, tre gange på vejen til retterstedet og endelig endnu engang før bøddelen afhuggede hendes højre hånd og til sidst gjorde ende på hendes lidelser ved at afhugge hendes hoved.

Farbror og faster var ikke tilfredse med, at jeg stadig fastholdt mit ønske om at blive lærer. Til sidst gav de dog lidt efter og gav mig lov til at tage på Staby vinterlærerseminarium, hvor der uddannedes biskolelærere. 1. november 1903 foregik mit opbrud fra Drongstrupgård. — I over 12 år havde jeg boet der og var kommet til at holde af den gamle gård og dens beboere. Mange glade dage havde jeg oplevet der, bitre minder havde jeg vel også i mit sind. Men jeg var og er overbevist om, at Knud og Mariane holdt af mig og ville mit bedste.

På Staby Vinterlærerseminarium.

Vi var en broget flok, årgangen 1903—04, på Staby. Eleverne var hovedsagelig fra landbohjem, unge karle fra 16 års alderen og opefter. De fleste havde samme formål som jeg, men et par ældre karle kom for at genopfriske og udvide kundskaberne fra skoletiden. Der var 2 lærersønner og en lægesøn fra København, vel nok den mest særprægede i flokken.

Forstander Jepsen var en myndig og særdeles dygtig leder, disciplinære vanskeligheder eksisterede ikke for ham. Som medhjælper havde Jepsen en andenlærer, og de delte ligeligt undervisningen mellem sig. Vi gik i samme klasse alle 24 elever og måtte sidde på skolebænken 8 timer daglig. Der blev bestilt noget! Vé den elev, der ikke kunne sine ting perfekt i forstanderens timer.

Han kom faktisk under åndelig tortur.

De fleste elever boede i to-mands værelser, og jeg sov sammen

med min kammerat, Holger Christensen, i den madrasløse seng (halm i bunden). 7—8 af de mest velhavende elever spiste hos forstanderen. Vi var en del, der en tid købte middagsmad hos en nabo, men da vi to dage i træk fik serveret kålrabi med tilhørende ildesmagende hestekød, sagde vi op. Fra nu af lavede min kammerat og jeg selv al vor mad.

Fra Drongstrup fik jeg sendt en sæk kartofler, en flæskeskinke og en krukke honning, og her havde min stuekammerat og jeg mad til lang tid. Holger Christensen fik også sendt madvarer fra sit hjem, og vi delte broderligt forsyningerne med hinanden.

I juleferien hjemme i Drongstrup blev jeg glædeligt overrasket: Jeg fik et smukt lommeur i julegave. Det var mere, end jeg havde ventet, og jeg var meget taknemlig. Jeg besøgte også mine forældre og søskende i ferien.

Et makabert minde har jeg i en oplevelse straks efter min tilbagekomst til Staby: Efter en gymnastiktime trak en god kammerat mig til side og sagde: „Jeg så i dag en lus på din skjorte!“ Holger og jeg fik travlt med at se vort tøj efter; vi var godt lusede begge to og gik i gang med at få de fæle snyltere udryddede. Hvem af os, der var lusebringer, blev aldrig opklaret. Vi havde begge været langt omkring i ferien, så der var mange muligheder.

Skoleåret afsluttedes sidst i oktober med eksamen. Hele opholdet havde kostet farbror 190 kr. Desuden havde jeg fået 50 kr. af amtet til indkøb af lærebøger m. v. — Jeg havde anskaffet violin og en halv snes „unødvendige“ bøger. — Der var forslag i penge i disse dage.

Biskolelærer.

1. november 1904 tiltrådte jeg stillingen som biskolelærer ved Skovby skole i Nr. Vium sogn. Skolehuset var en gammel strå-tækt bygning. Til mig var der et lille værelse på 3—4 kvadratmeter med seng, bord og stol.

Der var kun een klasse med 26 elever i alderen 7—14 år. I syv år havde de haft en gammel, svagelig lærer, som ikke havde kunnet magte den brogede flok, og jeg fik af naboerne mange advarsler mod de uartige unger. Jeg blev ikke mismodig, men gik til

arbejdet med selvtillid. I de første dage regerede jeg lidt med dem og talte dem hårdt til. Jeg opdagede snart, at det ikke var nødvendigt, for de var meget lette at styre, da jeg havde lært dem at kende. Blandt de 26 elever var der forholdsvis mange velbegavede, så det var en fornøjelse at undervise dem.

En dag kom der besked fra sognepræsten, at jeg skulle møde til visitats med de større børn i hovedskolen, hvor den ærværdige provst Vilstrup ville overhøre dem. Jeg havde et bittert minde om provstevisitats fra min barndomsskole og var slet ikke glad for denne „prøvelse.“ Jeg blev da også noget konfus, da provsten sagde: „Tal med børnene om ordet „pint“.“ Stammende gik jeg i gang med at spørge eleverne, om de kunne sige noget om det ord. Den højtbegavede Stine (kammeraterne kaldte hende heksen) svarede rapt: „Det står der noget om i den anden trosartikel.“ Resten gik af sig selv. Provsten ønskede, at børnene skulle svare i kor, og for mine børn gjaldt det blot om at følge Stine, hun tog næsten aldrig fejl. Det er nogle dygtige børn, De har, sagde provsten. Han var dog noget bekymret over, at mine elever ikke vidste noget om Krystalpaladset i London. Dette vidunder havde provsten set, og han fortalte os om, hvor skønt det var.

Næste dag talte jeg med børnene om visitatsen og spurgte: „Hvem klarede sig så bedst i går?“ „Det gjorde Stine, hun var den dygtigste af alle de hundrede børn“, sagde en af pigerne. „Synes I så, at I kan være bekendt at kalde Stine med det grimme øgenavn“, sagde jeg. Så rejste store, stærke Niels sig op: „Det skal være afskaffet her i skolen fra i daw“, sagde han og så sig om i kredsen.

I foråret 1905 startede jeg en fodboldklub i Skovby, og den havde vi megen fornøjelse af. — I sommerhalvåret fik jeg betroet undervisningen i sognets tre biskoler, tre dage ugentlig hvert sted! Det klarede jeg ved at undervise fra kl. 7 morgen til 6 eftermiddag de tre dage i ugen. Om sommeren var eleverne delt i to klasser. Lønnen var 150 kr. Om vinteren 50 kr. mere.

Skovby biskole blev nedlagt fra 1. november 1905, men jeg fik „embede“ ved Sandfeld biskole i Brande sogn i vinteren 1905—06. Der var forholdene omtrent som i Skovby. Lærerens bolig dog meget bedre.

1. maj 1906 kom jeg tilbage til Drongstrup, og nu var det mit ønske at blive optaget på et seminarium samme år. Jeg søgte at tjene lidt ved strengt arbejde i mergelgrav og tørvemose, men mange penge kunne det ikke blive til, to kroner regnedes da for en stor dagløn. Jeg trøstede mig med, at faster havde sagt, at 1000 kr. kunne de nok afse til min uddannelse. Stor var derfor min skuffelse, da farbror en dag sagde: „Du har jo ingen penge, hvordan har du så tænkt at kunne studere videre?“ Jeg svarede, at jeg havde regnet med hans støtte og ville være glad, om han ville låne mig henved 2000 kr. „Det skulle jeg nu ikke være helt sikker på“, sagde han. Knud blev dog — måske påvirket af Mariane — mere velvillig og sagde, at nu kunne jeg prøve at blive optaget på et seminarium. Så fandt vi vel på en udvej til at skaffe de nødvendige midler, hvis jeg bestod prøven. — Prøven var ikke svær, og glad var jeg, da jeg kunne sætte seminaristhuen på hovedet.

Seminarietiden.

De tre år på Nørre Nissum seminarium mindes jeg som en skøn og udbytterig tid. Gode kammerater fandt jeg snart blandt de mange jævnaldrende unge, undervisningen fulgte jeg med interesse, og her var mulighed for at drive sport, særlig kriket og fodbold, hvilket jeg satte megen pris på. — Det er en stor misforståelse, at livet på et Indre Missionsk seminarium skulle være dystert og præget af mørkt livssyn. Vi var glade og muntre unge mennesker som på andre skoler af lignende art.

Seminarietiden står også i en særlig glans for mig, fordi jeg blandt kammeraterne mødte Ellen Damsgaard, der blev min hustru. — Vi havde begge måttet låne os frem for at klare udgifterne til studierne. Af den grund, vi ville ikke begynde vort samliv i trist fattigdom, gik der syv år, inden vi blev gift. Viet i Vallekilde valgmenigheds kirke.

Farbror Knud blev snart træt af at finansiere mit ophold på skolen. Men han gik i kaution for mig, så jeg kunne låne 1800 kr. i en sparekasse. Jeg var glad for denne ordning, for jeg ville helst selv klare udgifterne til min uddannelse.

I foråret og sommeren 1909 tog jeg den afsluttende eksamen.

De glade år sammen med mange prægtige mennesker var forbi, og jeg gik ind til den livsgerning, jeg havde ønsket mig siden barndomsårene.

— — —

60 år efter min afrejse fra barndomshjemmet stod jeg en solskinsdag på Svollibjergs top. Hvilken forandring! Egnens vilde skønhed var ikke mere. Jeg skulle aldrig mere se æ Luuner smykket med myriader af blomster, det strålende syn fra min barndoms første tid, som endnu står skarpt i min erindring.

Min fornuft siger, jeg skal glædes over fremskridtet: Snesevis af værdifulde ejendomme har nu plads i den store hede, og den mest værdiløse jord er klædt med grønne planter året rundt. Kun små pletter lyng ses hist og her. — Det glædede mig, at nu behøvede det ikke at betyde fattigdom at dyrke jorden her. Ja, det ville være skammeligt at dadle dem, der ved strengt arbejde har bidraget til at ændre egnens udseende. — Og jeg mindedes, hvor stolt jeg havde været over at yde mit bidrag til forvandlingen, da jeg som fire års purk havde fået lov til at række min far små grønne planter den gang, han anlagde en lille plantage ved vort hjem.

ET VESTJYDSK DEGNEHJEM ANNO 1785

Af *Jenny Ulfkjær*

Vi søger slægtens spor:

Den ældste kirkebog i Staby fortæller, at anno 1777 den 4. november blev hæderlig og velfornemme seigneur Lars Christensen, sognedegn til menigheden, trolovet med dydsiret pige Mariane Eriksdatter Nørgaard. Forlovere var degnens fader Chr. Nielsen, Pjersgaard og pigens fader Erik Nørgaard. Den 1. søndag i advent blev de copulerede på den samme dag som degnen for 2 år siden indsattes i sit embede.

Dette ægtepar fik 5 børn, hvoraf de 4 levede. 1778 en søn Erik. 1780 en datter Mariane Sofie Rutelia Basse, opkaldt efter herremanden på Pallisbjerg, Frants Rantzau Lindes første hustru. 1781 en søn Frantz Rantzau Linde, der døde som spæd. 1783 en søn, som også fik navnet Frants Rantzau Linde, og endelig 1785 en søn Chresten.

Degnen Lars Christensen var født 1736. Efter kirkebogen er han søn af Chr. Nielsen, Kirkegård eller Kjærgård i Staby, født 1702, død 1785, og hustru Kristine Jeppesen 1709—71, men ifølge familiesagnet er han uægte søn af Frants Rantzau Linde til Pallisbjerg. Derpå tyder, at han får degnekaldet uden at være student, og at farfaderen først bliver opkaldt ved den 4. søns dåb.

Mariane Eriksdatter var født 1749 som datter af Erik Hounisen i Nørgård. Ægteskabet varede kun 8 år, så døde Lars Christensen efter kun 2 dages sygdom 24. oktober 1785.

Enken blev pensioneret ved at blive gift med efterfølgeren i embedet, Jørgen Poulin Kannevorff, men først blev der foretaget skifte, og her skal vi se, hvordan et degnehjem så ud på de tider.

I dagligstuen: Et slag uhrværk med huus 6 rd., en bilægger kakkelovn 10 rd., 1 firkantet bord på foed 4 mk., en bæk med

tvende fødder 1 mk., 4re træstoele med rygstøtter 4 mk., 2de dito med dito 2 mk., 2de læhnstoele 3 mk., 1 brunrammet speil 2 mk., en udkiælet egedragkiste med messing beslag, som tilhører den eneste datter, givet hende af hendes salig fader i levende live, 1 fiir stolpet seng uden himmel 4 mk., 1 dito uden indre side 2 mk., 2de fiæl til hylder ved bielken 1 mk. 8 sk., 1 dito med rækker 12 sk.

I sovekammeret: en bielægger kakkelovn 8 rd., 1 fiirkantet fyrrebord 2 mk., enkens seng med sengested, der består af tvende dyner, 3de puder, 1 par lagner, samt gul omhæng blev enken efter gjort påstand mindelig overladt.

Den salig mands gangklæder og andet i dragkisten: 1 blåe hiemhiort kiøle med vest 1 rd. 2 mk., 1 sort kiøle, vest og buxer 2 rd., 1 dito gl. sort klædning 3 mk., 1 sort opsprættet kiøle hiemgjort 1 mk., 1 gl. sort stoffes vest og buxer 1 mk., 1 gl. blåe kiortel 2 mk., 1 dito hvid 1 mk., 2 par gl. sorte strømper 8 sk., 1 par vanter 1 mk., 1 kappe og tvende pude hynder 1 rd., 2de guule og hvid sribede stk. bolster 26 al. a 1 mk. er 4 rd. 2 mk.

Sengeklæder, i dagligstuen: 1 gul og hvid olmerdugs overdyne 3 rd., 1 blåe og hvid sribet bolster underdyne 2 rd., 1 gul og hvid olmerdugs hovedpude 4 mk., 1 taulet dito 2 mk., 1 lædder dito 8 sk., 1 lang bolster dito 1 mk., 1 liden olmerdugs dito 8 sk., 1 par blårgarns lagener 4 mk.

2den seng i stuen: 1 rød og hvid sribet olmerdugs overdyne 1 rd. 4 mk., 1 grå og hvid dito olmerdugs underdyne 1 rd., 1 rød og hvid dito pude 1 mk. 8 sk., 1 grå og hvid bolster dito 1 mk., 1 halsklæde og 1 blårgarns lagen 2 mk., 1 par blikplader 12 sk.

I storstuen: 1 jern bielægger kakkelovn 8 rd., 1 fierstolpet sengested med omhæng 4 mk., 1 gul og hvid sribet underdyne 4 mk., 1 kattuns tæppe 2 mk., 1 fyrbord 2 mk., 1 blå dragkiste med messing beslag, hvorudi enkens klæder var, blev enken tilhørende. I den inderste skuffe fandtes 2de biekubbes dugge 1 mk. 4 sk., 1 dito 10 sk., 1 blåe mahlet kiste tilhører enken, derudi 8 pd. uld a 24 sk. er 2 rd., 5 pd. dito uld a 24 sk. er 1 rd. 1 mk. 8 sk., 1/2 lispd. heglet hør 1 rd., 4 pd. blå a 6 sk. er 1 mk. 8 sk., 1 messing lyse plade 1 mk., 1 par messing lyse stager 4 mk., 1 hvid steen kaffe

kande 8 sk., 3de små flasker 4 sk., 2de glasser 2 sk., 1 caffè qværn 8 sk., 1 gl. hat og hætte 6 sk., 1 træe glas lygte 8 sk., 1 heggel 1 mk. Bøger: Rostochs postil 2 mk., Holbergs Moralske Tanker 4 sk., 1 gl. tydsk calender 8 sk., 1 gl. bibel 12 sk., 1 tydsk piece 1 sk., Herslebs taler ved Christiansborgs kirkes indv. 12 sk., Klims underjordiske reise 8 sk., Herbslebs dito tale 8 sk., Jersiins livets vei 4 sk., 1 gl. lov bog 8 sk., liigprædiken over Niels Juul 4 sk., 1 gl. tydsk lexikon 2 sk., Søren Mathisens regnebog 2 sk., Grev Oxenstiernes tanker 4 sk., Arndts sande Christendom 4 sk., Beinans Samaritan 8 sk., en deel gl. piecer 8 sk., 1 tin thepotte 4 sk., 1 par briller 4 sk., 1 timse 4 sk.

I spisekammeret: 1 gl. fyrbord 8 sk., 1 skiæggemand 8 sk., 1 blåmalet bønnek(?) 4 sk., 1 liden skiæggemand 4 sk., 2de par gl. støvler a 24 sk. er 3 mk., 2de blåe og hvide steenfade 8 sk., 1 messing rivjern 4 sk., 1 kåber dørs slag 8 sk., 1 dito kåber tragt 1 mk. 8 sk., 1 dito halv kåber potte 1 mk., 1 dito vaffel jern 2 mk., 1 stoer messing kiæddel 4 mk., 1 stoer tinfad 3 mk., 7 dito tallerkener a 1 mk. er 1 rd. 1 mk., 5 dito a 1 mk. er 5 mk., $\frac{1}{2}$ dossin hvide steen tallerkener a 4 sk. er 1 mk. 8 sk., 2de flasker 4 stk., 2de træefierdinger og 1 bøtte 1 mk., 1 træe række 8 sk., 1 dito hylde 3 sk., 1 gl. løjte og sæbebuttel 2 sk.

I saltkammeret: 1 halv ølltønde 12 sk., 1 dito 12 sk., 1 ballie 1 mk., 1 trug 4 sk., 1 stråmeel 2 sk., 1 liden spand 2 sk., 2de kurve 2 sk., 1 træe række 4 sk., 2de tappe stole 4 sk., 1 halmløv 2 sk., 1 træe vægt 4 sk.

I bryggerset: 1 stor kar med 3de jerngiorde og 1 log 2 rd., 1 mindre dito 1 rd., 1 dito 3 mk., 1 stand tønde med 3de jerngiorde 4 mk., 1 liden brygge kar med 2de jernbiorde 2 mk., 2de stripper 6 sk., 1 træ sælde 1 mk., 1 brygge kiædel i grubbe gl. kåber 8 rd., 2de tønde sække 1 mk. 8 sk., 3de posser 8 sk., 1 liden bord 1 mk., 1 ildforsk 6 sk., 1 gl. steenkrukke 1 sk.

I skolen: 1 senge sted 1 mk., 1 blåe og hvid bolster dyne 4 mk., 1 dito underdyne 4 mk., 1 lang bolster pude 2 mk., 2de dito sorte og hvide olmerdugs 2 mk., 1 par blårgarns lagener 1 mk. 8 sk., 1 liden skammel 8 sk., 1 timse 2 sk., 1 sold 4 sk., 1 sølv lommeuhr 5 rd., 1 par sølv sko og knæ spænder 2 rd.

I gården: 1 sort hoppe i 6te år 20 rd., 1 sort fjæder-næsset hest i 5te år 20 rd., 1 sort hielmet koe med 2de kalv 7 rd., 1 hvid dito 7 rd., 1 grå broget dito kælver til juul 9 rd., 1 grå dito med kalv 8 rd., 10 gl. får a 4 mk. er 6 rd. 4 mk., 4 årlam a 4 mk. er 2 rd. 4 mk., 2de væddere a 3 mk. 1 rd., 1 gl. beslagen vogn med hammelstok og skrav 3 rd., træhiule til en undervogn 4 rd., 1 ploug med hiule 2 rd. 4 mk., 1 stål harve 1 rd. 2 mk., 1 sæt heste tøj med toug og hammelreebe 2 mk., 1 par læder kobler med jern lænker 2 mk., 1 tømme 1 mk., 4 tøirer a 3 sk. er 12 sk., 1 gl. spade 12 sk., 2de bagges reebe 6 sk., 1 svøbe reeb 8 sk., 1 grebs hejring 4 sk., 2de lyngleer 1 mk. 8 sk., 2de høleer med en skaft a 3 mk. er 1 rd., 1 fork 6 sk., 2de riiver 6 sk., 1 hakkelseskiste med kniv 3 mk., 1 pleil med kasteskovl 3 sk., 1 stk. dobbelt tolv alle med en stumpe 1 mk. 4 sk., 3de vognfiæl a 3 sk., 1 jernbundet skriin 4 mk., deri fandtes en ragekniv med olie steen og remme 4 sk., 1 dossin knapper 4 sk., summa 192 rd. og 11 sk.

Jørgen Kannevorff blev værge for børnene. Den ældste Erik lærte gørtlerfaget og tog borgerskab i Nykøbing Mors den 25. april 1807, og her døde han som brandkaptajn under en ildebrand den 25. juli 1838. Datteren Mariane blev ikke gift, hun får 18. juni 1813 en søn Lars døbt, men barnet dør, og hun bliver gående hjemme i degneboligen. Hendes navn ses ofte i kirkebogen som fadder eller gudmoder. Frants Rantzau Linde kom i guldsmedelære i Holstebro. Ved folketællingen 1801 ses han at være i lære hos den 98-årige guldsmedeenke Elisabeth Weller, Horsstrædegade 127 — der har nok været en svend også. Han bliver gift 7. maj 1806 med Marie Katrine Vang. De får 4 børn, og han dør 26. november 1814, kun 32 år gammel.

Den yngste søn fra degneboligen, Chresten, står omtalt i en artikel, som Chr. Larsen Vestergaard har skrevet i Hardsyssels Aarbog 1918, som „en farende håndværkersvend, gørtler og smed, og nu blev gårdejer og kromand, da han blev gift med Kirsten Lauridsdatter i Ulfkjær.“ Ejnar Poulsen har citeret dette i sin Degnehistorie, H. P. Hansen i sin „Kloge Folk“, og lærer Kaae i bogen om Ulfborg. Chr. Larsen Andersen, Ulfborg, der var fætter til Chr. L. Vestergaard, var meget misfornøjet med denne udlægning,

som han fandt helt forkert. Det var hans far, Anders Ulfkjær, der var urmager og gørtler. Han havde lært hos sin farbroder, Erik Larsen i Nykøbing. Farende svende var mange gårdmands-sønner på de tider. Det var almindeligt, at de tog posen på nakken og drog ud på handel, hvad bl. a. Jens Sandholm har fortalt om i „Bonde og Handelsmand.“ Chr. Ulfkjær er der berettet om i H. P. Hansens „Kloge Folk“, også om hans søn, Anders Ulfkjær, og dennes sønner igen. Han døde 1845. Madame Kannevorff, som Mariane Eriksdatter kom til at hedde, fik 2 børn med sin anden mand, en søn Lars og en datter Johanne Kristine. Hun døde 28. marts 1830 hos Chr. Brink i Kjærgård.

Nu har vi læst om, hvad degnen og hans kone ejede, og om deres børn, men hvordan de var som mennesker, må vi gætte os til. Hvordan de har set ud, er vi afskåret fra at få at vide, da fotografkunsten ikke var opfundet, og almindelige mennesker ikke lod sig male, men hvis det passer, at et træ skal kendes på sine frugter, har vi et godt materiale at arbejde med. Hele den slægt, der er vokset op efter dem, er så særpræget, at man med rette kan føre disse karaktertræk helt tilbage til Staby-deggen. Der er så mange fællestræk i udseende og væremåde i den store familie, hvoraf jeg har kendt 3 generationer. Kønne af udseende er de just ikke med deres markerede træk og store næser, men fælles for dem er deres evne til at vinde venner og til at fortælle. De har i særlig grad det vestjydske lune. Mange af dem er friluftsfolk, jægere og lystfiskere. Musikalske er de fleste, mange udøvende musikere, og mange er håndsnilde. Uden at have lært et håndværk kan de lave næsten, hvad det skal være.

Chr. Larsen Vestergaard i Ulfborg var jo kendt som skribent. Ham har jeg desværre ikke kendt, men hans fætter Chr. L. Andersen havde i rigt mål lunets nådegave. Man blev aldrig træt af at høre ham fortælle. Han fortalte gerne om gamle dage, og han havde en mængde „sejer.“ Mange af dem er ikke kendt, jeg har i hvert fald ikke set dem hverken hos P. Storgaard Pedersen eller Anders Uhrskov. Her er nogle af dem:

„Det var godt, det skete ved æ daw, sagde æ mand, da hans bi sværmet.“ „Der er palkraft, såe æ mand, han rykkede en muld-

varp i halen.“ „Den trak godt, sagde snedkeren, han puttede søm-
met i lommen.“ „Det gik lige op, sagde manden, han lå på ryggen
og brækkede sig.“ „Herom med æ hjaj, såe æ dreng, han danst med
hans muer.“ „Det går godt, såe æ mand, æ tyr var etter ham.“
„Det kan a lid, såe æ degn, de ga' hans baen peng.“ „I daw vil vi
da ha' det, vi kan æde, såe æ mand hver daw.“

Også en arv fra de gamle er deres navne, som stadig bruges i
slægten. Der er Anders, Lars, Erik, Frants og Mariane, en del har
Kannevorff som mellemnavn, selv om forbindelsen med denne
gren af slægten er hørt op.

Den i skiftet omtalte dragkiste stod indtil for få år siden i Ulfborg
hos fru bankdirektør Koldborg, der havde arvet den. Det er et ualmin-
deligt smukt møbel med indlagt monogram M. R. S. B. i elfenben. De
to messinglysestager har vi arvet, de står på et egetræschatol med ind-
indbygget ur, mærket A. Ulfkier 1841.

Kilder: Rigsarkivets folketællingslister.

Landsarkivet: kirkebøger og gejstlig skifteprotokol.

GREVEN PÅ RYDHAVE

Af August F. Schmidt

Den gamle Herregård *Rydhave* i Ryde Sogn (Ginding Herred) blev af Ejeren Johannes Peter Bracht, der var Nordmand, i 1854 solgt til den forrige Besidder af Avnsbjerg C. V. A. Christensen, som kort Tid efter afhændede den for 120.000 Rigsdaler til den bizarre Lensgreve, Dr. phil. G. C. von Raben til Grevskabet Christianssæde (Älholm) på Sydøstlolland. Grev Raben fik dog først 2 År efter, 1856, Skøde på Rydhave. Det var på denne Tid ved at blive Mode blandt det høje Aristokrati at købe Gårde i Jyllands afsides Sogne. Grev Lerche havde Møltrup, Grev Knuth Estvadgård, Grev Holstein Grættrup Nedergård osv. Det var vel nærmest Interessen for Hedernes Opdyrkning, der lå bagved. Også Rydhave havde et betydeligt Hedeareal, over 300 Tdr. Land, som kunde friste en interesseret Opdyrker, men iøvrigt blev Rabens Opmærksomhed kanske snarest henledt på denne Gård ved hans, om end fjerne, Slægtskab med Nordmanden Johs. P. Bracht. Dennes Hustru var en Nordberg, og Raben havde, som vi senere skal høre nærmere om, en Adoptivdatter Amalia, hans afdøde Hustrus Søsterdatter af samme Slægt.

Greve *Gregers Christian von Raben* blev født 22. April 1796 og døbt 4. Maj s. Å. i Christiansholms Slotskirke. Han fik en god boglig Uddannelse og havde Interesse og Anlæg for Studier, især skal han have været stiv i Latin. Han erhvervede en tysk Doktorgrad, blev Medlem af Det latinske Selskab i Jena, udnævntes 1843 til Hofjægermester, og i 1846 fik han Kammerherretitlen¹⁾.

Grev G. C. Raben blev 26. April 1821 gift med *Anna Margrethe Lund*, født 11. Januar 1802. Efter hendes Død 23. November 1851 kunde Greven ikke udholde at bo på det store Älholm Slot, og det lå ham derfor på Sinde at kunne flytte derfra engang imel-

lem. Derfor købte han så, som foran omtalt, Rydhave, hvor han i de følgende År efter 1856 boede en stor Del af Tiden, hvis han da ikke var på lange Rejser, særlig i Norge, hvor han gik på Bjørnejagt. Engang havde han heroppe en Vinterdag nedlagt en stor Bjørn, som han lod køre på en særlig Slæde fra Norge ned gennem Sverrig og derfra til København, hvor han forærede den til Hoffet. Bjørnen blev da også spist ved et af Kong Christian IX's Tafler. Dens Kød karakteriseredes af en Deltager som temmelig sejt, og det vandt ikke synderlig Indgang ved Hove.

Grev Raben var en excentrisk Herre, der kunde være vanskelig nok at omgås. Han omtaltes også længe efter sin Bortrejse fra Rydhave (1873) som „Den gale Greve.“ Det er ham, der fortælles om i Evald Tang Kristensens Værk: „Jysk Almueliv“ Tillægsbind II (1901), Nr. 121. Meddelelsen, Niels Rask fra Mundelstrup ved Århus, beretter om Greven, at han boede på . . . , men han havde også et Gods ovre på Lolland. „Han havde så mange Penge, at han kunde sige: Om jeg også satte 500 Dalere til om Dagen, så kunde jeg ikke dø fattig.“ De Penge hovmodede han sig sådan af, og han var tillige så ustyrlig, at når han kom ind på en Gæstgivergård, kunde han ikke blive logeret ind der, for ingen Gæstgiver vilde huse ham. Han kunde få i Sinde at rejse sig midt om Natten og hamre på alle Døre og gøre sådant Spektakel, at han kunde forstyrre hele Gæstgivergården. Han kom engang med et Skib til Århus og vilde da til at hjem. På Grund af, at han ikke kunde logere sig ind her, havde han bestilt en Vogn, der skulde køre ham til Silkeborg. Da a nu kom og skulde køre med ham, spurgte han: „Hvem er det, du skal køre med?“ — „Med Grev Raben“, svarte a. — „Din Tyv og Kæltringknægt, du møder ikke til Tiden, og så møder du med opslagen Vogn, og jeg har bestilt en nedslagen.“ Vognen var nu ellers, som den skulde være, der var blot det i Vejen, at den ikke var slået ned. „Rasmus!“ det var Tjeneren, „slå Vognen ned!“ Da vi kom lidt hen på Vejen, siger han: „Har du kørt Vejen før?“ — „Ja.“ — Det var nu ikke sandt, men a sagde det alligevel. — „Kender du en Tyveknægt henne på Vejen, jeg har givet tyve Daler for at spise min egen Davre der?“ Det var Manden i Høver Kro, han mente. A sagde nej. „Kender

du en Mand her på Vejen, der har været i Amerika?“ — „Nej.“ Da vi kom til Årslev Kro, stod Kromanden i Døren. „Er det dig, der har været i Amerika? — „Ja.“ — „Så spiser vi Frokost her. Rasmus, tag Stegen og Vinen og hele Møget med dig ind.“ Der blev så rettet an, og så sad Herre og Tjener og drak hinanden fulde, og Brødkrummer og Mad hængte ned i Grevens Skæg.“

Således lyder Niels Rasks Beretning, der naturligvis ikke kan kontrolleres i Enkeltheder angående Karakteristikken af Grev Raben, men helt ved Siden af kan den vel næppe være. Det er rigtigt nok, at den Kromand i *Årslev Kro* (Hasle Herred) ved Århus-Silkeborg Landevej, som Grev Raben besøgte, havde været i Amerika. Han hed Søren Hessellund og havde købt Kroen i 1859. Efter en Del Års Forløb solgte den tavse og indesluttede Mand den idyllisk beliggende Kro til sin Svigersøn, Niels Langballe³⁾. Grev Raben må have bedet i Årslev Kro ved forskellige tidligere Lejligheder, siden han på sin Rejse sammen med Niels Rask vidste, at den Årslev Kromand havde været i Amerika. Begivenheden i Kroen må øjensynlig have gjort et vist Indtryk på Niels Rask, siden han en Årrække senere fandt på at fortælle den til Evald Tang Kristensen.

Da Jernbanen kom til Jylland, havde Greven fra Ålholm ikke nødig at køre i Hestevogn fra Århus til Rydhave. 1865 fik Struer Jernbanestation. Herefter fik Greven for Skik at køre til *Vinderup* Station, hvorfra han lod telegraferne til *Struer* for at erfare det nøjagtige Klokkeslet. Nu var Stationsforstanderen i Vinderup imidlertid en temmelig selvbevidst Herre, der ikke altid parerede Ordre så tjenstvilligt som Grev Raben mente, han burde gøre, og derfor havde de to Mænd et godt Øje til hinanden. Engang fik Stationsforstanderen sig af denne Grund en regulær Dukkert. Greven kom en Dag til Stationen for at rejse til Struer. Han fik også løst Billetten, men da han kom ud på Perronen, så han Toget dampe af Sted efter Struer. Greven foreholdt Forstanderen, at Toget var afsendt 5 Minutter for tidligt og beordrede ham pr. Telegram at melde det passerede til Baneledelsen i Struer. Forstanderen vred sig som en Orm og prøvede både Trods og Bøn; men der var ingen Pardon at opnå. Enden på Sagen blev, at der måtte

sendes et Ekstratog fra Struer for at hente den triumferende Greve. Det bør også nævnes, at der er knyttet et Vandresagn til Grev Raben. Han kørte en Dag til *Stubbergård*, og på denne Udfærd kom han forbi en gammel Kone, der gik på Vejen. Greven lod Vognen standse og gav sig i Samtale med Konen og spurgte, hvor hun skulde hen. Da hun svarede, at hun agtede sig til *Sevel*, inviterede han hende ind i Vognen, for at hun kunde køre med. Han spurgte hende så bl. a. ud om, hvad Folk sagde om den gale Greve på Rydhave. Konen svarede, at Folks Mening var den, at han hverken gjorde ondt eller godt. Da de nærmede sig *Sevel*, hvor der var mange Vanddamme ved Vejen, gav Grev Raben Kusken Besked om at køre ud midt i en af dem og holde der. Da de var nået så vidt, åbnede Greven Karetens Dør og bød Konen træde ud. Hun ømmede sig selvfølgelig ved det uhørte Forlangende, men der hjalp ingen kære Mor, og hun måtte traske gennem Vand og Pløre op på det tørre. Her nåede Vognene hende igen, og Greven rakte hende en stor Pengeseddel med de Ord: „Nu kan du fortælle Folk, at den gale Greve på Rydhave både kan gøre ondt og godt“).

Et særlig smukt Bevis på, at Grev Raben kunde gøre godt, har vi i den Kendsgerning, at han i 1872 oprettede et Legat på 70.000 Rigsdaler til Trængende i Ryde Sogn. Han gjorde meget ud af Rydhave, restaurerede Hovedbygningen og opførte den nye Fløj i to Stokværk til Mejeri- og Husholdningsbygning. 1863 fik Grev Raben Præmie for Herregårdssmør. Han havde i en Årrække til Forpagter den almindelig ansete C. F. Nissen, der ved Mergling, Roedyrkning og kraftig Fodring bragte Jorderne i stærk Gødningskraft. Grevens Interesse for Hedens Opdyrkning gav sig til Kende ved, at han lod bygge 8 nye Lejehuse på den. Forpagter C. F. Nissen døde 1872, og Året efter solgte Grev Raben Rydhave.

*

Grev G. C. Rabens Ægteskab var barnløst, hvorfor han adopterede en ung Pige (Bevilling af 1. November 1849), *Anna Marie Amalie Nordberg*, født i Næstved 1. December 1832, Datter af Billardholder Svend Nordberg og Hustru Erikke Lund. Grevinde Raben var, som foran nævnt, hendes Moster. Efter Adop-

tionen bar den unge Pige Navnet *Amalia Raben*. Hun kom til at opholde sig meget på Rydhave, hvor hun i lange Perioder var alene med en Selskabsdame, mens Greven flakkede hvileløs rundt i Udlandet. Dog havde hun sin Dag optaget ved at holde en lille Skole for fattige Småpiger. Hun besøgte også syge og fattige på Egnen og hjalp, hvor hun kunde. Hun spillede meget smukt, og kunde med sit Spil berolige sin Adoptivfaders Sind, når han kom hjem på sine hastige Besøg. Af og til kom hendes Veninder på længere Gæsteri, og Tiden gik med Samtale, Højtælæsning og Håndarbejde.

*

I 1857 mødte Amalia Raben i Christiania første Gang den norske Digter *Andreas Munch* (f. 19. Oktober 1811), der da var Enkemand. Hans Hustru, Charlotte Amalie Juul, med hvem han var blevet gift 1844, levede i Tiden 1823—50.

Det første Møde mellem Amalia Raben og Andreas Munch førte ikke til noget nærmere Bekendtskab, men 5 År efter, i 1862, genså de hinanden på en stor Udstilling i London. Dette blev Indledningen til deres livsvarige Forbindelse. Grev Raben var meget imod denne, bl. a. også på Grund af Aldersforskellen (21 År), så Parret havde nogle vanskelige Forlovelsesår, hvor de måtte stjele sig til at besøge hinanden. Man erfarer en hel Del herom af de Breve, der i Tiden 1862—64 blev vekslet mellem dem. Flere af disse har Amalia Raben skrevet på Rydhave¹⁾. I Brevene fortæller hun om sin lille Privatskole, om Forholdene under Krigen 1864 (da Älholm blev omdannet til Lazaret²⁾) og om sin Forbindelse med Pastor Møllers i Borbjerg. Hun måtte gennemgå hårde Tider med Grev Raben, men pludselig skiftede han Sind, da han fik at vide, hvor ulykkelig Datteren var over hans Modstand mod Forbindelsen med den norske Digter. Han rejste da op til hende på Rydhave, viste hende Hjertelighed og lod, som intet havde været i Vejen. Greven lod sende en skriftlig Erklæring til Andreas Munch, at Amalia fik Tilladelse til at ægte ham. Grev Raben, der ikke stiledede Brevet direkte til sin Svigersøn, blev kun 8 Dage på Rydhave, han vilde ikke overvære Brylluppet, og han forbød senere Munch at besøge nogensomhelst af hans Herregårde. Beryl-

luppet stod på Rydhave 10. Oktober 1865. Amalia Raben blev da viet i *Borbjerg Kirke* til Andreas Munch af Præsten i Borbjerg, *Christian Frederik Eberhard Møller*, der var Præst her 30. Januar 1856—6. April 1867, derefter i Karrebæk (Sydsjælland). Pastor Møller var gift med Vilhelmine Henriette Storm (1808—1875). Deres Ægteskab var barnløst, men de tog sig af mange unge Kvinder, der i Årenes Løb blev opdragede i deres Hjem. Det udmærkede Ægtepar hørte til Amalia Rabens gode Venner, og Livet igennem vedligeholdte Møllers Forbindelsen med Andreas Munch og Hustru. Et af Munchs Digte: „En dansk Præstegaard“ fortæller om Karrebæk Præstegård, hvor Munchs gerne kom i Besøg. I Juli 1869 tog de til Karrebæk, hvor de indlogerede sig hos en Skibskaptajn; her blev der af Konen sørget godt for dem. De kunde nu daglig besøge Præsteparret, som de havde haft så megen Glæde af på Rydhave. Pastor Chr. Møller overlevede sin Hustru i 2 År, idet han døde i Karrebæk 17. Juni 1877.

*

Man har vel Grund til at tro, at Brylluppet i Borbjerg Kirke 10. Oktober 1865 har været en Begivenhed, der er blevet talt om på Egnen. Amalia Raben var meget afholdt, og hendes Vielse til en berømt norsk Digter har nok kunnet give Anledning til Samtale, samtidig med at man kan have undret sig over Grev Rabens Utilfredshed med Forbindelsen, og at han ikke vilde overvære Formælingen). Han vedblev at vise sin Modstand, hvilket var svært for Munch, der var en ærekær Mand. Amalia Raben kendte jo Faderens Luner, men det var et stort Skår i deres Lykke, at han vedblev ikke at ville se sin Datter. Den hvileløse Greve kunde efterhånden hverken udholde Ålholm eller Rydhave, hvorfor han opholdt sig på sin sydfynske Herregård *Søbo* (Jordløse Sogn), som han havde købt 1872. Her blev han i Foråret 1875 syg, og han lod sende Bud efter Datteren, og det kom til en Forsoning mellem dem. Amalia Munch lukkede hans Øjne (27. Maj 1875), og han var lykkelig over at have hende hos sig i sin sidste Stund.

1873 havde Grev Raben solgt Rydhave. Køberen var Greve F. V. S. Danneskiold-Samsø (til Ulriksholm), der gav 120.000 Rdl. for det gamle vestjydske Herresæde.

Det er uden Tvivl Grev Raben, der tænkes på i *Jeppe Aakjær's* prægtige Digt fra 1910 om Høsletkarlen *Jens Kuk*, som fortæller, at han har kørt for Greven på Rydhave. I hvert af Digtets Vers er der i sidste Linje en Hentydning til Greven på Herregården i Ryde Sogn, således også i sidste Vers, hvor vi hører noget om Jens Kuks Levemåde og om hans Forhåbninger om en behageligere Tilværelse:

*„Men er der trist i Sjælen, og er der småt med Sol,
da fyrer Kuk en Kjende med sin Brændevinspistol,
da stryger han ved Diget sin Kalveskindskiold,
som vilde han i Skrat sin Sorg begrave;
og snart han hildes ind i sit sære Tonespind
og drømmer, h a n er Greven paa Rydhave.“*

Andreas Munch var Bispesøn og Fætter til den berømte norske Historiker P. A. Munch. Han tilhørte således fra Starten de allerbedste Kredse. Fin Dannelse og kristelig Humanisme prægede hans ikke alt for originale Ånd, Længsel og Vémod var Grundtrækene i hans Væsen, den norske Natur talte til hans Ensomhedsfølelse og bidrog til hans dybe, blide Melankoli. Som Digter tilhørte han Senromantikerne, og det blev hans Skæbne at blive stillet i Skyggen af Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson. Andreas Munch, der døde 27. Juni 1884, havde det Held at blive rig gift med Amalia Raben, med hvem han levede i et lykkeligt Ægteskab. Hun var en fin, dannet og begavet Kvinde, blev Moder til 3 Børn og døde i København 24. Februar 1905. Hendes yngste Barn, Datteren *Anna Elisabeth Munch* (født 18. Juni 1876), har vundet sig et kendt Navn som Malerinde. I Bogen: „Et nordisk Digterhjem“ (1954) har hun rejst sine Forældre et smukt Minde.

I Rydhaves lange Historie^o) er det et interessant lille Afsnit, der kan knyttes til Grev Gregers Raben, hans Datter og Svigersøn, og derfor har man ment, det kunde være af Betydning at give de nødvendige Meddelelser herom på dette Sted. Det gamle Herresæde danner nu (fra November 1956) Hjem for en blomstrende *Ungdomsskole*, som man må ønske al Lykke i Fremtiden^o).

Noter:

- ¹⁾ Danmarks Adels Aarbog 1896, 335.
- ²⁾ Aug. F. Schmidt: Brabrand og Aarslev Sognes Historie V (1947), 114. Om Høver Kro se Aug. F. Schmidt i Østjydske Hjemstavn 1956, 137.
- ³⁾ Meddelt af V. Frederiksen, Hvidemose (Vinderup Avis 17. Okt. 1950).
- ⁴⁾ De findes udg. i Datteren, Malerinden Anna E. Munchs smukke Værk: „Et nordisk Digterhjem. Andreas og Amalia Munch 1862—1884. Breve og Erindringer“ (1954), 11—40. Jfr. Tidens Kvinder 26. April 1955 (Else Moltke: Et nordisk Digterhjem).
- ⁵⁾ Flere af Amalia Rabens Breve til Andreas Munch vedrørende Krigsbegivenheder m. v. har Anna E. Munch udgivet i Berlingske Tidendes Søndags Magasin 17. Marts 1946 (med Tegning af Gerda Ploug Sarp).
- ⁶⁾ Se August F. Schmidt: Digte fra Sydsjælland (Historisk Aarbog for Præstø Amt 1944, 209—11).
- ⁷⁾ Jfr. Holstebro Dagblad 11. April 1946.
- ⁸⁾ Om Rydhaves Historie se H. S. Nygårds Fremstilling i det af Arthur G. Hassø redigerede Værk: Danske Slotte og Herregaarde, Ny Samling, Bind III (1946), 361—69. Oluf Nielsen: Hjerm og Ginding Herreder (1895), 401—17. Traps Danmark, 4. Udg. VIII (1928), 178—79. Palle Fløe: Hoveri og Landgildelister for det Fæstegods i Ryde Sogn, som 1790 hørte under Rydhave (Hardsyssels Aarbog 1912, 91—94).
- ⁹⁾ Hejmdal 5. Maj 1956. Sagn og Fortællinger om Rydhave, se Registrerne i Evald Tang Kristensens Værker: Danske Sagn og Jysk Almueliv.

FRA LEMVIG I KEJSERKRIGENS TID

VAR HANS LUDVIGSEN SKYLDIG ELLER USKYLDIG?

Af Alfred Kaae

Efter at kejserkrigens besættelse af Jylland (1627-29) var forbi, førtes rundt om en hel del retssager mod folk, der efter deres medborgeres mening havde optrådt så ukorrekt, at det havde vakt forbitrelse.

I Lemvig vendte man sig imod købmand Hans Ludvigsen, der også var spillemand, hvorfor han ofte blot kaldtes Hans spillemand. Og netop i sin egenskab af byens førende musiker synes han at have haft en gylden tid, mens det øvrige borgerskab sukkede under det uafrystelige åg, besættelsestropperne lagde på deres svage skuldre.

Mange af denne lille bys borgere søgte da også efter krigen ved deres anklager at sanke gloende kul på spillemandens hoved. At aktionen imod ham ikke lykkedes, skyldtes måske mere deres ukendskab til retsvæsenets krinkelkroge end spillemandens af ham selv så højt bedyrede uskyldighed.

Lad os da se, hvad de gode medborgere havde at klage over. På Lemvig byting udstedtes den 11. og 19. februar 1630 en hel række tingsvidner med forskellige anklager imod Hans Ludvigsen, der næste år kærede alle sagerne for landstinget i Viborg, hvor de kom til behandling 12. marts (Viborg Landstings dombog C. 1631 pag. 80 b—82). Herved blev de udstedte tingsvidner bevaret.

Det ser ud, som om sagerne imod Hans Ludvigsen begynder med en anklage for skattesvig, idet en række bymænd med Anders Persen, Anders Andersen, Søren Lassen og Nis Madsen i spidsen vidner, „at Hans Ludvigsen skulle være bedre for hans skat, som de syntes, end han var tillagt.“ Hertil siger den anklagede, at han

har svaret skat lige med borgmester og råd, og klagen er sket af had og avind.

Af dette må vi skønne, at Hans Ludvigsen efter forholdene i byen har været en velhavende mand, men mange folk i byen mente, at han ikke havde vundet sin velstand på anstændig vis.

Købmændene i Lemvig eksporterede på den tid smør til Lybæk, idet de omkring Mortensdag mødte op på markedet i denne by for at sælge. Formodentlig er det for en stor dels vedkommende bøndernes landgildesmør, som er blevet omsat på den måde. Købmændene befordrede smørret ad søvejen i egne eller lejede skibe, og det ser ud til, at Ludvigsen har kunnet sejle med en hel ladning for sig selv, hvilket formodentlig ikke har været tilfældet med alle købmændene. Det var skik, at skibene fra Lemvig fulgtes ad til Lybæk og hernede åbnedes salget på samme dag, så de i fællesskab kunne sætte prisen eller dog hjælpe hverandre til at få en rimelig enhedspris for deres smør. Det var jo købmandslauget fra Lemvig, der kom med smør.

Men i 1629 kom Hans Ludvigsen til Lybæk lidt før de andre og åbnede straks handelen uden at afvente de andres ankomst. Da de kom, havde han sat prisen, og den måtte de rette sig efter, så nødig de ville. De skyldte nu på deres hjemting konkurrenten for, at han havde gjort dem skade for en rigsdaler på hver tønde smør ved at sætte prisen for lavt. For denne streg forlangte de Hans spillemand, som købmændene kaldte ham, idømt en bøde, så han kunne lære at holde laug med andre Lemvigs købmænd.

Det var ikke alt, hvad man i Lemvig havde at sige imod Hans Ludvigsen som medborger. Han havde efter manges mening gjort de kejserske troppers ophold i byen end mere trykkende for sine byfæller, og det var netop i hans egenskab som byens musikanter, at dette skete. Vi skal høre, hvad hans anklagere fortæller.

Mads Madsen, der var købmand og med i anklagen for ukolleligt købmandsskab, fortæller, at noget før jul 1627 kom Hans spillemand ind i hans hus til de soldater, som der lå i kvarter. Da sad de og drak øl derinde en liden stund; så sagde Hans spillemand til dem, at Mads Madsen var en rig og formuende mand, han måtte vel kunne sætte mjød på bordet til dem, og så nødte de

ham til, at „han samme dag og nat måtte lade hente elleve kander mjød til dennem“, hvilket kostede ham elleve halve kroner. Og på det sidste, da han ikke havde flere penge, måtte han rømme fra sit eget hus. Hans spillemand skulle være årsag til dette; ingen havde haft bud efter ham.

Oluf Jensen havde lidt samme overlast. Her var spillemanden den 14. november 1627 kommen ind i huset med nogle soldater, og han bad, at Oluf Jensen skulle skaffe mjød til dem. Han måtte hente syv eller otte kander og selv betale med lige så mange daler, og da han ikke havde flere penge at købe for, „jagede de ham af hans egen hus, og ikke han måtte være hans egen hus mægtig for dem.“

Samme års juleaften kom Hans spillemand og hans staldbrødre ind til korporalen, som lå i kvarter hos Morten Stackendals¹⁾; korporalen og hans kvinde samt deres dreng — vel en oppasser — var allerede i seng og bad, at de ville blive ude; men det hjalp ikke, de ville ikke gå, de blev inde og legte på deres instrumenter. Mortens hustru måtte først skaffe dem „anisvand og brøstvarmer“, men det slog de i gulvet; hun måtte så opvarte dem med mjød og vin, og endda nødtes hun til at give Hans spillemand en halv daler.

Ligeledes vidnede Jens Jensen Thrans med sin ed, at den første aften, da forrideren kom til hans moder, Maren Lauridsdatter, at ligge i kvarter, da kom Hans spillemand derind, og de drak øl af en træstob. Da sagde han til dem: „Hvi drikker I af en træstob?“ Han mente, at værtinden vel kunne skaffe en sølvstob. Så måtte Maren Lauridsdatter nødes og tvinges til at foreskaffe dem to sølvstobe, som de beholdt, og bagefter måtte hun give Hans spillemand fem daler, for at „han legte for dennem.“ Siden kom Hans næsten hver dag og nat i seks uger, og hun måtte give ham øl og mad og hvad, han begærede.

Rådmand Svend Poulsen svor, at tre dage efter Mortensdag samme år kom Hans spillemand ind i hans hus, uden at nogen

¹⁾ Navnet kan ikke læses helt tydeligt. Der står enten S t a c k e n d a l eller S t o c k e n d a l. Efter den sidste læseform kunne navnet være det samme som gården Stokkendal i Humlum, der 1587 skreves Stockendal.

havde haft bud efter ham. Rytterne sad og drak øl sammen med ham, og da de havde siddet lidt, sagde Hans, at de ville have mjød og vin. Så måtte Svend hente de kostbare drikke til dem, og drikkelaget varede dag og nat og den anden dag med. Og Hans spillemand var årsag til, at Svend Poulsen havde så svære udgifter ved at skaffe drikkevarerne til det lange gilde.

Det mente rådmanden, og de øvrige klagerne var enige i at give spillemanden skylden for, at rytterne havde været så ublu i deres fordringer, ja, endog jaget folk ud af deres egne huse. Hans Ludvigsen har sikkert kunnet tale tysk, og han har formentlig optrådt som tolk, når de tyske ryttere krævede ind. Selv siger han, at han drak kun rent vand, og hvad bedre var, når de drak ham til, og at han kun kom, når officererne sendte bud efter ham — når han var hårdelig tiltvungen af fjenderne at betjene dem. Han siger, at vidnerne imod ham er udstedt af had, og at alle klagerne har vidnet i deres egen sag. På Viborg landsting svor og nægtede han, at anklagerne var rigtige.

Landstingdommerne tager slet ikke stilling til spørgsmålet om skyld eller uskyld, men kender de udstedte tingsvidner for ugyldige, da klagerne ikke har ført andre vidner end dem selv.

Skønt Hans Ludvigsen således vandt sagerne for landstinget, så de ikke kom ham til „hinder eller skade“, har folkene i Lemvig nok ikke tiet stille med omtalen af hans bedrifter. Vi fristes vel også til at mene, at han vistnok har været mere villig til at betjene de tyske, end godt var for hans gode omdømme. Han har nok ikke været så uskyldsren, som han gerne vil give det udseende af.

JÆTTESTUE NR. 2 I TORSTED

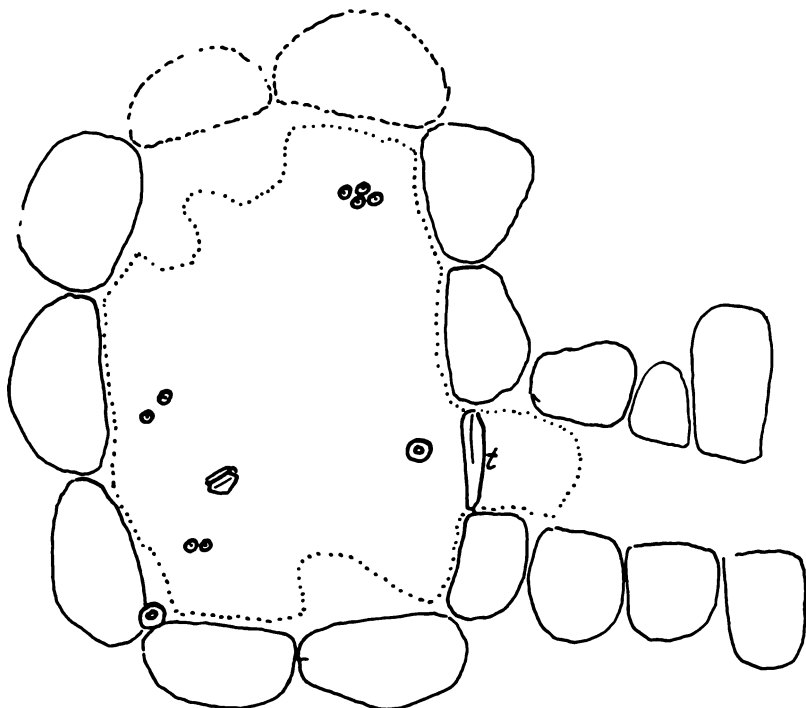
Af Alfred Kaae

I sidste bind af årbogen skrev jeg om gravkomplekset *Kongenshøj*, hvor der blandt andet ved udgravning blev fundet en lille jættestue i en høj, der var plyndret for de store sten, som disse gravkamre var bygget af. Her skal fortælles om et fund af en lignende tomt, en jættestue, hvis store sten for omkring hundrede år siden er blevet bortført og kløvet af en mand på gården Rødsten. Manden kaldtes æ Podemester.

På ejendommen *Nymark* (mtrn. 20 c) ved sognets nordgrænse lå for fyrretyve år siden to gravhøje, af hvilke den ene siden er sløjfet og kørt i et mosehul, uden at der i den gjordes noget fund. I nærheden lå den anden høj, hvorfra både sten og jord er bortslæbt; men højen har dog til vor tid været synlig. Der har været gravet flere kartoffelkuler i den, og jeg mente, at den var helt gennemgravet. Så kom i januar Kristiane Simonsen, der ejer *Nymark*, og viste mig en cirkelrund stenkølle af en hård mørk stenart med lyse årer. Køllen var tydeligvis fra jættestuetid, og en prøvegravning viste, at i højens bund var der et tyndt lerlag overlejret med grus af ildskørnet sten. Ved kanten af dette lerlag var det ualmindelig smukke køllehoved pløjet op.

Det viste sig nu ved en udgravning af højen, der blev foretaget med Nationalmuseets tilladelse, at der var bevaret omtrent hele gulvet i et jættestuegravkammer; men alle store sten var borte, og deres pladser kunne nu kun ses som gruber ned i undergrunden. Lergulvets omrids og gruberne giver et meget tydeligt billede af gravkammerets form og størrelse, så kammeret kan rekonstrueres på papiret.

Gravkammeret har været lige ved 4 m langt og ca. 2,5 m bredt. I sandet over lergulvet fandtes et køllehoved, der også var af en

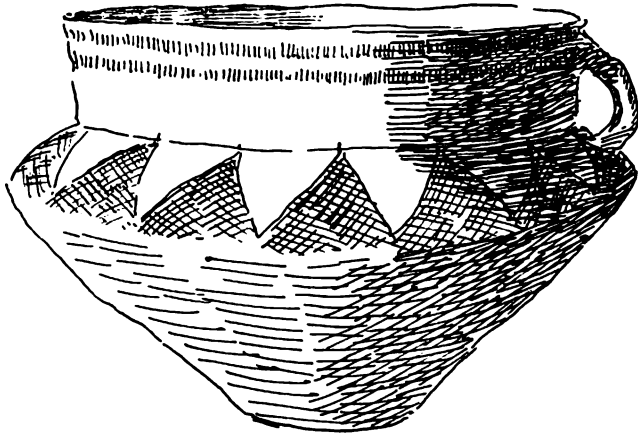

Rekonstruktion af jættestuen, der lå i syd og nord. Lergulvets udstrækning er afmærket med en prikket linie. Fundene i kammeret er afmærket således: rav, en rundkreds med en prik i midten; køllerne, en rundkreds med en mindre kreds midt i; skålen er tegnet på sin plads. Tærskelstenen er mærket med t.

udsøgt stenart, men knap så fint udarbejdet som det opløjede, der har en ophøjet rand omkring skafthullet. Foruden disse to køller, der begge hører gravkammeret til, lå der et tagtbæger af 10,5 cm højde og en største bredde af ca. 17 cm. Det lå med bunden i vejret kun nogle få centimeter under plovfuren. En halv snes ravperler hører også med til fundet i kammeret. Uden for dette, dels i den omgravede jord og dels i pløjelaget foran indgangen lå nakkepartiet af en tyknakket, men tyndbladet økse, samt skår af flere kar, hvoriblandt et kunne skønnes at have været en fodskål eller frugtskål.

En ejendommelighed ved gravkammeret har bidraget til at bevare det i den overpløjede høj. Det var gravet lidt ned i den oprindelige jordoverflade. Dette kunne ses på det sted, hvor indgan-

gen til kammeret havde været. Her var tærskelstenen blevet stående på sin oprindelige plads, og en del af gangens bund nærmest ved denne sten var ligeledes uforstyrret, mens den ydre del af gangens bund var gravet bort, da de store sten blev fjernet. Tærskelstenen var en frakløvet stenflage med en bredde på 35 cm. Den

Tragtbægeret fra gravkammeret, som det så ud, da det var helt og ubrudt. Under mundingranden er to rækker stregmønster lavet med beviklet snor. Skulderpartiets nederste trekanter er ret flygtigt dekoreret med krydsskravering, hvis hensigt er at frembringe et knoppet mønster, hvilket ikke rigtig er lykkedes. Underdelen af karret har ikke nogen dekoration.

var stillet på kanten og stivet af med ler og sten ind mod kammeret, mens dens overkant var omtrent i højde med gulvet i gangen. Herved fremkom som et trappetrin på ca. 25 cm fra gangen ned til kammerets gulv.

Da lergulvet i gravkammeret blev rensed for sand- og gruslaget, kunne man se nogle rødbrændte partier tegne sig på det grå ler. Her har været tændt bål op. Jeg tog nogle småprøver af det rødbrændte lergulv med hjem, og da det var rensed for sand, viste der sig på undersiden af leret nogle forkullede aftryk af blade og småkviste af løvtræ, og på lerets overside var der et sted aftryk af tre fingre, som stenaldersmanden havde sat i det bløde ler, da han lagde gulvet, og stort nærmere end dette identitetsmærke kan vi næppe komme jættestuekulturens folk her i Vestjylland, hvor benrester bevarer så dårligt i den kalkfattige jord.

Fundet af disse to jættestuer: Kongenshøj og Nymark i et sogn, hvor jættestuer hidtil var ukendte, rejser problemet om jættestuernes udbredelse her på egnen og i nabosognene. Man bør fare varsomt frem imod de ødelagte og måske overpløjede høje; de kan rumme skatte, der endnu kan løftes, så vor viden om disse fjerne tider kan blive langt større end nu. Og der er mange helt eller delvis ødelagte høje, hvorfra der er fjernet store sten. Sæt endelig ikke ploven for dybt i jorden på sådanne steder.

I Torsted sogn er nu fundet grave både fra ældre og yngre perioder i jættestuekulturens tid, idet begge jættestuer må henregnes til de ældre afsnit af denne tid, mens nogle simple jordgrave stammer fra yngre perioder af samme kultur. I disse sidste, jordgravene, findes som regel den svære tyknakkede økse som gravgods. Af denne slags grave kendes tre grupper i sognet, og ældre fund af tyknakkede økser tyder på, at der har været mange flere jordgrave på den flade mark her i sognet. Jordgravene er som regel dækket af en flad stendynge.

I sognet er også fundet en helt sikker boplads fra jættestuetiden, den ligger omtrent en kilometer syd for Nymark, og den indeholdt en hel del lerskår, nogle enkelte tværpile og tykke bor af flint samt omtrent 150 skiveskrabere og en mængde flintaffald, men næsten ikke en eneste ordentlig flække.

ET TILBAGEBLIK ¹⁾

Af Jens Højris

*Mens Graven kastes, Vuggen gynger,
og Liv udsletter Dødens Spor,
og immer sig igen forynger
hver adel Slægt i Syd og Nord.*

Da jeg nu er gammel og mæt af Dage, som det hedder, og ikke kan have lang Tid igen, og fra at være et meget virksomt Medlem af Samfundet er blevet et temmeligt unyttigt Medlem, har jeg Lyst til at se tilbage over mit lange Liv. Men om en eller anden skulde faa Lyst til at følge mig paa Vandringen, maa jeg helst gøre Rede for, hvorfra jeg er kommet. Og da jeg har mange Børn, Børnebørn og Børnebørnsbørn, saa kan det heller ikke nægtes, at jeg har efterladt mig Spor her i Verden, som vil være kendelige en Tid fremover.

Jeg har søgt tilbage i gamle Papirer og Kirkebøger, der fandt jeg tilbage til 1715, da blev min Tipoldemoder døbt i Smollerup Kirke og fik Navnet Ane Thomasdatter. Hun blev begravet i samme Sogn 22. April 1798, 83 Aar gammel. Hun blev gift med Anders Madsen i Smollerup, og da hun var 45 Aar, fik hun en Datter, som blev døbt i Smollerup Kirke den 16. Marts 1760 og fik Navnet Maren Andersdatter. Hun blev gift den 5. August 1788 i Smollerup Kirke med Niels Kristensen fra Tastum. Han døde 78 Aar gammel og blev begravet ved Kobberup Kirke, hun døde 80 Aar gammel. De havde en Datter, som blev hjemmedøbt den 5. Maj 1791, og som fik Navnet Bodil Nielsdatter. Hun blev gift den 24. Februar 1826 med Jeppe Thomsen fra Kongebakken i Tastum.

¹⁾ Skrevet 1947. Jens Højris døde i Mejrup d. 28. april 1950 og blev begravet på Mejrup kirkegård.

Jeppe var født i Sevel 3. November 1799, han blev 88 Aar gammel. De fik en Datter, som blev født den 8. Februar 1827. Moderen døde og blev begravet den 11. Maj 1827, og Datteren blev døbt ved hendes Baare, meddeler Kirkebogen mig. Hun fik Navnet Dorte Marie Jepsen, og det blev min elskede Moder. Hun døde 1871, da jeg var 8 Aar.

Det var Slægten paa min Mors Side.

Paa Fædrenes Side kan jeg ikke komme saa langt tilbage paa Grund af, at Vristed Kirke og Præstegaard brændte i 1778, og da brændte ogsaa Kirkebøgerne.

Min Oldefader hed Jakob Kristensen og var fra Fly, min Oldefar hed Dorte Knudsdatter og var fra Egebjerg i Vridsted. Folketællingslisterne fra 1787 viser, at de begge var født 1757. De blev viet 10. April 1778 i Vrou Kirke, fordi Vristed Kirke var brændt. De købte en lille Gaard i Rabes i Vrou-Resen Kommune.

Ja, jeg skriver en lille Gaard, men da det var paa Alheden, har det sikkert ikke kommet an paa et Par Hundrede Tønder Land fra eller til, og naar jeg nu skriver en hel Del om min fædrene Slægt, saa er det, fordi jeg som 10 Aars Dreng kom til at leve blandt disse Mennesker og hørte deres Samtaler om Familieforholdene før og siden. En Bemærkning kunde ofte kaste Lys over Familieforhold, saa jeg aldrig har glemt det siden. Dengang var der ingen Aviser til at sprede Opmærksomheden, Bøger var en Sjældenhed. Min Bedstefar havde en Bog med Sentenser og Ordsprog; jeg husker flere endnu. Et enkelt Sted havde de Holger Danske, paa en Del Gaarde havde de en Bibel, men almindeligt var det ikke. Men en Salmebog, et Ny Testamente var det almindelige. Man fik altsaa ikke Hovedet fyldt med de mange Indtryk som nu, derfor var man modtagelig, naar man hørte noget, og jeg gik i disse Aar mellem en Flok voksne, som drøftede alt, hvad der forefaldt, og særlig Familieforhold, og jeg var meget interesseret og havde en udmærket Hukommelse, saa jeg kender, synes jeg, Familieforholdene Hundrede Aar tilbage i Tiden, og naar man er blevet gammel og snakkesalig, saa vil man gerne ud med det, og er der saa ikke nogen, som gider høre det, saa kan man jo skrive; Papiret er taalmodigt, det tager mod alt, og da jeg altid har holdt meget af min

Familie, ja, saa trækker jeg en Veksel paa Papirets Taalmodighed.

Men altsaa tilbage til Jakob og Dorte. De har sikkert slidt og slæbt i den magre Hede, lidt Eng havde de nok, ellers havde det næppe været muligt for dem at holde det gaaende, men det gjorde de, og klarede sig pænt. Om Jakob ved jeg næsten intet. Det er næsten, som om han er kommen ind ad Bagdøren, billedlig talt. Hans Fader hed vistnok Kristen. Den Gang var det en næsten ufravigelig Regel, at den førstefødte Søn blev kaldt efter Mandens Fader; her blev født 5—6 Sønner, to af dem fik Navnet Jens, men se om nogen af dem blev kaldt Kristen.

Naar der taltes lidt eller intet om Jakob Rabes, saa var det ikke saadan med Dorte. Skønt jeg af gode Grunde aldrig har set hende, da hun var død, længe før jeg blev født, saa har jeg dog dannet mig et Billede af hende, og Billedet har jeg faaet gennem alle de smaa Bemærkninger om hende, som jeg som lille Purk gik og opsnappede, naar jeg gik mellem de ældre, og som ofte kastede et meget kraftigt Lys over hende og omgivelserne.

Jeg ser Dorte som en kraftig og frodig, smuk ung Pige med en stærk Karakter og stor Viljekraft, og dog faldt hun i et svagt Øjeblik. Da hun var 20 Aar, viste det sig, at hun skulde have et Barn, og det var jo forfærdeligt. Hun, en agtet Gaardmandsdatter. Og hvad skulde hun gøre? Det var jo den Skjævting til Jakob. Gaard havde han ikke, eller Familie, det var ikke at tænke sig Giftermaal med ham. Man vidste knap nok om hans Moder, hendes Navn er ikke nævnt i Kirkebogen, hvor hun staa indskrevet som Jakobs Moder.

Men hvis Dorte ikke giftede sig, saa skulde hun staa offentlig Skrifte i Kirken og blive forbandet af Præsten, som vilde læse det 6. Bud i hele Menighedens Paahør. Bagefter kom saa Præstens strenge Formaning til hende, og til Slut vilde han optage hende i Menigheden igen. Altsammen i mange Menneskers Paahør og Paa-syn, for det vilde blive bekendtgjort forud fra Prædikestolen, saa hele Sognet skulde nok være tilstede. Og Jakob kunde gaa frit omkring uden at blive forulempet.

Nej, det var ikke til at holde ud, hun tog ham for at undgaa Skammen. De blev viede i Vrou Kirke den 10. April 1778, og den

10. Maj blev deres Søn døbt og fik Navnet Knud efter hendes Fader.

Hun blev en Kone, der var haard som Staal, men ogsaa rede til at tage Kommandoen, hvor hun kom. Dengang var der hverken Læge eller Jordemor, men trængte nogen der omkring til Hjælp, var Dorte altid rede. Jeg ved, at der ikke blev født mange Børn uden hendes Hjælp, hendes Navn var vidt bekendt. Naar der blev sagt Dorte Rabes, saa vidste alle, hvem det var.

Hun og Jakob havde en halv Snes Børn, den ældste var Sønnen Knud Jakobsen, han blev en dygtig Gaardmand, han boede i Nærheden af Silkeborg. Saa kommer der en Dreng igen, som fik Navnet Visti Jakobsen, han slægtede Moderen paa og blev en kraftig og meget energisk og klog Mand. Han giftede sig med en Enkekone i Karup, som havde en Gaard. Senere blev han Sognefoged og Sognekonge, han skrev Dokumenter for Folk og førte deres Sager for Retten. Engang lagde han Sag an imod Herredsfogeden og vandt den. Dengang var Embedsmændene forfærdelig despotiske, og der var ingen, som turde træde op imod dem. De mente, de kunde tillade sig alt overfor nogle Hedeboender, men det kunde altså ske, at der var en klog og uforfærdet Mand, som vovede Pelsen.

Visti havde nogle ualmindelig smukke Døtre. En af dem hed Ane Marie; jeg har kendt hende meget godt, hun har fortalt mig meget om Familien. Hun var meget livlig, ogsaa paa hendes gamle Dage. Hun kom i Tjeneste sammen med sin Søster hos Præsten for at blive slebet lidt af, det var jo Sognefogedens smukke Døtre. Hun har fortalt mig meget om alle de lystige Dage, de havde der, og det var jo meget godt, men det var kun en Milepæl paa Vejen. Visti holdt Udkig efter at finde det bedste Giftermaal til hende, og det skulde ikke være vanskeligt med saadan en smuk og begavet Pige som Ane Marie. Han standsede ved en Gaard i Nabo-sognet, det var en stor Gaard, den største paa Egnen, 500 Tønder Land Hede, Mose og Eng. Heden var ikke meget værd, men Engen var god. Mosen var ikke særlig værdifuld den Gang, der var 50 Tønder Land, som senere i Ane Maries Søns Tid blev en næsten udtømmelig Guldgrube.

Naa, Visti fik Støvlerne paa og fik et Ærinde derover for at se paa Forholdene. Manden og Konen var døde, og Sønnen Jens Kristian havde Gaarden; de blev snart enige, og saa skulde den gamle hjem til Ane Marie, og saa gjaldt det jo, for hun kunde være lige saa stejl som Faderen. Hun har aldrig rigtig villet fortælle noget om hvordan, men det gik i Orden. Det var jo fristende at komme ind i den gode Gaard, den bedste paa Egnen, det var noget, hun ikke var ufølsom for.

De blev gift og misundt af mange, og jeg tror egentlig ikke, Ægteskabet blev ulykkeligt, men saa er det bedste ogsaa sagt. Der blev tre Børn, som jeg har kendt særdeles godt, da jeg som ung Karl kom meget sammen med dem. Men Manden blev syg og gik og skrantede, og Gaarden blev i høj Grad forsømt. Han døde, før det yngste Barn blev født, og saa sad Ane Marie med den store, forsømte Gaard. Hendes Mands Broder, Peder Kristian, var Bestyrer paa en Gaard i Randersegnen, ham fik hun til at tage hjem og overtage Styret, og han var særdeles dygtig og fik snart Gang i Sagerne.

Men nu var Visti straks paa Tærne. Han skulde nok skaffe hende en Mand med Penge, det tiltrængtes i den store Gaard. Nu var Ane Marie imidlertid ikke saadan at løbe om Hjørnet med, hun havde allerede bestemt sig og var enig med sin Bestyrer om den Ting. Nu gjaldt det om at fare i Stilhed for ikke at faa for megen Spektakel med den gamle Sognefoged. De fik saa i Hemmelighed løst Kongebrev, og saa sendte hun Bud til sin Fader om at besøge hende næste Fredag Klokken 2, da der skulde komme nogle andre. Præsten bestiltes til Klokken 3 præcis.

Visti kom til den bestemte Tid og nogle Naboer, som var indbudt. Han blev bænket paa Hæderspladsen for Bordenden, og en ung Pige blev i Stilhed sendt udenfor for at passe paa, naar Præstevognten kom tilsyne paa Bakken lidt vesten for Gaarden, saa skulde hun komme ganske tilfældig ind og give Ane Marie et Nap i Kjolen.

Og saadan gik det. Da Ane Marie mærkede det lille Nap, gik hun ganske rolig hen til Skabet, tog Kongebrevet og bredte det ud for den gamle. Ja, han blev jo saa rasende, at han ikke kunde sige

noget lige straks, og saa kom Præsten ind, og Ane Marie aabnede Døren til den store Stue, hvor der stod et lille Bord midt paa Gulvet, med hvid Dug paa og to brændende Lys, og paa et Vink af hende fulgte de alle med, og Præsten viede dem. Det kaldte de Stuebryllup. Den gamle maatte bide Vreden i sig, og det blev et lykkeligt Ægteskab med en hel Flok Børn; og naar jeg mindes de mange Dage og Uger, jeg har tilbragt i deres Hjem — og ingen kunde opmuntre de unge til Leg og Løjer som hun, og imod Tiggere og Fattigfolk var hun næsten alt for god. Hun var Gudmoder til mange, mange Børn; ofte hjalp hun dem ogsaa til Verden, naar det var alt for besværligt at skaffe Jordmoder.

Hun blev blind paa sine gamle Dage. Hendes ældste Datter blev gift med min Farbroder Niels Højrís i Sjørup, derfor kom jeg saa meget i hendes Hjem og blev regnet til Familien.

Gamle Visti naaede en høj Alder, vistnok 86, og gik oppe og færdedes som sædvanligt. Saa en Dag sagde han til Sønnen: Du skal hente Kristian Jensen, jeg har noget, jeg skal tale med ham om. Da Manden kom, talte de sammen en Tid, om *hvad*, det var der ingen, der vidste. Da han var gaaet, sagde Visti: Nu gaar jeg i Seng, og jeg lever ikke flere Dage.

Han var en Kæmpe, som aldrig havde været syg, og man kan næsten sige, at han døde staaende som de gamle Romere. Jeg har opholdt mig saa meget ved ham, fordi jeg altid har beundret hans store Kraft. Da han levede, var jeg bange for ham, han havde en vældig, gennemtrængende Røst, der fordrede at blive adlydt.

Der indtraf nu en Episode, som jeg havde tænkt at lade ligge, med ved nærmere Eftertanke synes jeg dog, jeg maa tage den med:

Ane Marie i Hessellund havde en Datter et Aar yngre end jeg (jeg vil kalde hende Søster). Da jeg kom der i Gaarden og skulde være der en Tid, sagde Ane Marie: I er jo et pænt Par, lad mig nu se, I kan gaa og blive rigtig gode Venner.

Min Farbror, som var med, sagde: Sikke da noget Sludder at gaa og sige til de to Børn. — Vi var vel 18 Aar. Men vi to unge syntes svært godt om den Snak og tog det for Alvor, og hun sagde Aftenen efter: Lad os alle gaa hen og se paa et Engstykke, som jeg kan købe. Jeg har jo mange Kyllinger, og Hede har jeg

nok af, og naar man har et Stykke Eng at lægge til et Stykke Hede, saa kan der godt blive en Gaard.

Vi gik hen og saa paa Engen. Om hun senere købte den, ved jeg ikke. Men hvor var det dejlige Dage, Søster og jeg var mere Venner, end hun anede, vi var to meget glade og uskyldige Børn, der levede i Glæde og Lykke hver Dag. Vi talte ogsaa om, at vi om mange Aar skulde være Mand og Kone, men det havde ingen Hast. Hvad Ane Marie egentlig tænkte, har jeg tit spekuleret paa, men det bedste var, at vi var saa uskyldige begge to og ærede hinandens Uskyld. Men en Dag kom Pigen til mig og var ganske ulykkelig, nu havde Moderen fundet en Ungkarl, som havde en Gaard, og ham skulde hun giftes med inden længe. Hun græd, og jeg var bedrøvet, men der var ikke noget at stille op. Jeg har ikke talt med hende siden.

Næste Morgen tog hun sit pæne Tøj paa, for at jeg ikke skulde mindes hende i det gamle Tøj, hun brugte til Hverdag, og jeg snørede min Randsel og drog ud i den vide Verden og blev borte i mange Aar. Jeg saa hende aldrig mere; hun blev gift og døde et Aars Tid efter. Jeg var bedrøvet, da jeg drog bort, men jeg har altid mindedes den korte Tid med Glæde; vort Forhold var saa rent og fint, og saa er gode Minder en Skat, selv om det ogsaa gjorde ondt. Hun har en Datter med sin Mand, som vist lever endnu, han giftede sig med en Kusine til Søster.

Men tilbage til Jakob og Dorte i Rabes. Der blev født nogle Børn, som døde som smaa, der blev vist ti i det hele, og mærkeligt nok blev de alle hjemmedøbt. Juleaften blev der født dem en Dreng, det var 1790, han blev hjemmedøbt to Dage efter og fik Navnet Jens Jakobsen, og det var min Bedstefar. Dorte havde en Søster, som boede i Gaarden Højris i Laanum i Smollerup Sogn, hun havde ingen Børn, og saa forærede Dorte hende sin nyfødte Dreng, han skulde være deres og have Gaarden efter dem. Da der ti Aar efter atter kom en Søn til Dorte, blev han ogsaa kaldt Jens Jakobsen, velsagtens som et Bevis paa, at hun helt havde afskrevet den forrige.

Den sidste Jens er der ikke andet at skrive om, end at han gik

derhjemme i sin Moders Ledebaand, til hun døde, da han var 45 Aar og havde været gift i 20 Aar. Han blev aldrig nogen rigtig Mand; jeg har kendt ham temmelig godt. Han var en Gnier, der ikke nænnede at spise sig mæt, han kom slet ikke til at ligne sine Brødre, de kunde være paaholdne nok, men alting skulde være, saa de kunde være det bekendt — være en Stymper og Gnier var det sidste, de vilde. Og naar de var sammen med Jens Rabes, saa faldt der mange Stikpiller, som han ligesaa stille stak i Lommen. Naar han var sammen med sine stoute Brødre, gjorde han en daarlig Figur. Han var høj og velvoksen, men naar man saa ham, fik man alligevel en Følelse af, at han var slaaet til en Skilling og ikke kunde blive andet.

Jeg har sjældent hørt min Bedstefar omtale sine Plejeforældre, men jeg antager, det har gaaet planmæssigt. Han blev en veloplært, smuk og velvoksen, ung Mand. Dengang var det almindeligt, de blev konfirmeret, naar de var hen ved 18 Aar; til den Tid skulde de møde i Kirken hver Søndag til Overhøring af Præsten, men da han var 16 Aar, fandt Plejeforældrene, at han havde lært nok, og han kom til at gaa til Præsten, men det varede til hans store Sorg ikke ret længe. En Dag sagde Præsten til ham: Nu skal du ikke komme oftere, du skal undervise Sognets Børn, vi har ikke andre, som kan. Jeg har hørt ham mange Gange, endog i sin høje Alderdom, beklage, at han gik Glip af Præstens Undervisning. Den Præst maa altsaa have haft noget at bringe til Børnene.

Min Bedstefader blev altsaa Vinterskolelærer, og det blev han ved med, til han skulde giftes og sætte Bo. Om Sommeren hjalp han Plejeforældrene med Gaardens Drift. Men saa kom Krigen med Englænderne, som varede i 7 Aar. Han skulde møde paa Sessionen, og nu havde han set, hvordan det gik til ved Opøvelsen i Vaabenbrug. Korporalerne gik med svære Stokke og slog af et godt Hjerte paa Soldaternes Rygstykker, og at staa stille og tage mod Prygl i Kammeraternes Paasyn, det var ikke til at finde sig i. Men hvad saa? At rømme fra det hele, nej, det gik heller ikke. Nej, han maatte hjem og snakke med Dorte Rabes, hun vidste Raad for meget.

Saa tog han en Tur hjem og talte med hende. *Jov*, hun skulde

nok ordne det, hun behandlede hans højre Ben, saa der blev et aabent Saar. Den Gang var der vist ikke mere end 2 Læger i Jylland, den ene i Frederits, og den anden i Aalborg, og dem lod man saa vidt muligt i Fred. Han mødte paa Sessionen i 1808, han blev sendt hjem, men fik udleveret en Krukke Salve at smøre Benet med og Paabud om at møde igen næste Aar. Salven smed han væk, Benet skulde jo nok heles, naar han fandt det passende. Han mødte næste Aar med samme Resultat, saa skulde han komme igen om et halvt Aar, og saadan gik det Aar for Aar, han mødte til Eftersyn 11 Gange, Benet var som sædvanligt. Saa blev han dog indskrevet, men saa blev Freden sluttet, og han var fri.

Og nu skulde Benet heles, men se, om det kunde. Han maatte døje med det, lige til han blev 90 Aar, saa kom det sig. Han sagde ofte, at det var en Syndestraf til ham, fordi han ikke havde opfyldt sin Pligt.

Ellers gik alt sin jævne Gang for ham, med Skolen, og med at hjælpe de gamle og med at gaa paa Jagt. Han var en meget dygtig Jæger. Der var rigtignok den Hage derved, at Herredsfogeden havde Jagtretten for hele Herredet, og Sognepræsterne havde Lov til at jage i deres eget Sogn. Men Herredsfogeden boede i Viborg, der var tre Mil til, saa man kunde jo nok se sig for. Med Præsten var det mere betænkeligt, men en Dag, Præsten var ude med Bøssen, kom han ind i Skolen for at høre paa Undervisningen, og da den var forbi, sagde han: Vil du med paa Jagt, Jens?

Ja, saa var han jo ikke bange for noget fra den Kant.

En Dag blev han tilsagt til at møde og være med til at indfange alle Natmandsfolk, de skulde puttes i Viborg Tinghus for at konfirmeres. Han mødte jo og fik anvist en Del af Sognet for at afsøge den og indbringe, hvem han fandt. Han tog Bøssen paa Nakken og gik paa Jagt, ikke efter Natmandsfolkene, da han ikke kunde indse, hvad det kunde nytte. Og Kæltringerne, som de ogsaa kaldtes, vidste god Besked, de skulde nok hytte sig. En havde været saa fornuftig at gaa op i Kirketaarnet, der var der ingen, der tænkte paa at lede, mens han kunde overse Jagten paa hele Egnen.

Da min Bedstefar nu havde undgaaet Krigen og var blevet 25 Aar, havde han som andre raske Mandfolk fundet sig en Pige af

sin egen Stand og var blevet enig med hende og hendes Forældre om den Ting. Saa gik han til Plejeforældrene og forhørte, om de vilde lade ham faa Gaarden og selv gaa paa Aftægt; de var dengang omkring 60 Aar. Men det kunde der ikke være Tale om, de skulde ikke have en ung Kone i Gaarden. Nej, naar de blev saa gamle, at de ikke kunde mere, og han lod være med at gifte sig indtil da, saa kunde han faa Gaarden. Men det vilde han ikke vente efter, det kunde vare baade 10 og 20 Aar.

Han fik saa 60 Tønder Land, mest Hede, af Elses Forældres Gaard, mod at forsørge dem, saa længe de levede. Og saa tog han fat paa at få rejst en Gaard paa Marken. Det var just i den Tid, da Staten gik Fallit efter den store Krig. Pengene var næsten intet værd, en Skæppe Salt kostede 50 Kr., og andet var i Forhold dertil. Bygningerne, de opførte, var ikke overdaadige, men de stod dog i 80 Aar, inden de helt blev afløst.

Nu blev der altsaa slidt med at opdyrke Heden, han tog fat med godt Mod og blev en dygtig Landmand for sin Tid. Dengang kendte man ikke til Mergel, men han havde hørt om, at oppe i Søndén, som de kaldte det (Holsten), brugte de Mergel, som de gravede op af Jordens Dyb. Men hvordan finde det og hvordan kende det, som man aldrig havde set.

Men saa kom det ganske af sig selv. En Dag kom en ung Mand, saadan en, som aldrig kunde finde sig i ordnede Arbejdsforhold, men ellers kunde lave næsten alt, og han fortalte blandt andet, at han kunde finde Mergel.

Ja, lad os saa gaa ud i Marken, sagde Jens Højris, og lad os se, hvad du kan, men det er velsagtens kun pral.

De gik saa ud i Marken, og paa en Bakke nær ved Gaarden groede nogle smaa Planter, som de kaldte Kragerødder, de havde en Rod, som gik langt ned i Jorden. Her, sagde Manden, er der Mergel ikke alt for dybt nede.

Og saadan var det. Der blev taget fat, og Naboerne grinede. Det skal nok hjælpe at køre den ene Slags Jord oven paa den anden. Nej, du er en Nar. Men næste Aar sagde de ikke noget, da var Kornet dobbelt saa kraftigt, hvor det havde faaet Mergel, og der kunde gro Kløver, det havde de aldrig set før.

De første Aaringer fik de ikke andet Kød end den Masse Harer, Urhøns og andet Vildt, han skød. Der var Vildt nok, det var aldrig fredet, og det var ikke let at sælge, uden de vilde køre til Viborg med det, og der var næsten 4 Mil. Nej, saa hellere spise det selv.

Om Vinteren, naar der ikke var noget videre at bestille, tog han Bøssen og gik ud at besøge sin Familie. Den første Dag, naar han havde gaaet sig træt, havnede han hos sin Moder i Rabes. Hvad han havde skudt den Dag, fik hun, medmindre det var en Ræv. Den rev han Huden af og puttede i Tasken. Saa blev han i Rabes om Natten, og saa næste Dag med Bøssen i Haanden med Retning mod Karup til hans Broder Visti. Der var han saa om Natten. Næste Morgen tog Visti sit Gevær, og saa gik det til Kragelund, hvor en Søster boede. Dagen efter til Kristianshede til Broder Knud, og saa var de samlede der, de tre kraftige og selvbevidste Brødre. Jeg gad nok hørt dem en saadan Aften, naar de ikke havde set hinanden et Aarstid. Der er blevet fortalt mangan god Jagthistorie, særlig Rævejagten kunde ofte blive eventyrlig, og der er drukket mangan god Kaffepunch. — —

Og naar man tænker sig saadan en Jagttur. Det har nok drejet sig om frem og tilbage ca. 15 Mil ialt, hovedsagelig igennem Heder og Moser. Dengang har der kun været enkelte Gaarde hist og her. Hvis man nu tog Vejen, vilde man møde grumme lidt Hede.

Men tilbage fra Jagten, det var kun Sport. Jens fik Gaarden i god Drift og blev en anset Mand. Med hans Plejeforældre i Laanum blev det saadan, at Manden døde, og Konen, som da var 60 Aar, vilde gerne giftes igen. Der var straks en Karl paa 20 Aar, som fik Lyst til Gaarden, og de blev gift. Hun havde en Del Penge foruden Gaarden. Pengene skulde den Knægt ikke have fat i, dem skulde hun nok passe. Dagen efter Brylluppet kom hun løbende op til min Bedstefader med 300 Rigsdaler, om han ikke vilde gemme dem. Hun var lige gaaet ud at flytte Kørerne, og imens havde Manden brudt Skabet op og taget Pengene, men han havde ikke fundet dem allesammen. Nu bad hun min Bedstefader gemme Pengene.

Ja, det skal jeg nok. Men du er en god Nar, det var jo Pengene, han vilde have og ikke dig. Han venter bare, du snart kan dø.

Men hun levede dog i 20 Aar efter den Dag.

Jeg tror nok, at Ægteskabet mellem Jens Højris og Else Troelsen blev et lykkeligt Ægteskab. Der blev 3 Sønner, Jakob, født 1817, Troels, født 1818, og Thøger, født 1822. Thøger var min Fader.

Om min Oldemoder i Sjørup ved jeg ikke meget, jeg ved ikke engang, hvad hun hed, men at hun var meget dygtig, ved jeg. Hendes Mand var ikke særlig mandig. Det var jo Tider, hvor Folk ingen Penge havde, de levede af egne Produkter, men Skatterne skulde betales, ellers blev de jaget fra Gaarden. Min Oldemoder havde en gammel Træsko i Sengen, godt gemt, og deri blev alle de Skillinger lagt, som hun fik fat i. Skatten var 6 Daler hvert halve Aar. Naar hun kunde klare det, var hun lykkelig, og det gik for hende, indtil Else blev gift. Siden skulde Jens nok passe Pengene. Men da Else havde været gift 10 Aar og havde 3 Sønner, blev hun syg og gik et Aarstid og skrantede, og saa døde hun.

Nu stod Oldemor jo der og skulde styre Huset; det kunde nok gaa, men de tre skarnagtige Drengene kunde hun ikke styre. Hun brugte Stokken, men de smuttede under Bordet og sloges videre der. Det var hendes Omkvæd til Bedstefader: Du skal gifte dig hurtigst muligt, jeg kan ikke holde det ud.

Det varede saa heller ikke længe, inden han gjorde sit Valg. Han var meget betænkelig ved det, han var jo over 40, og en ældre Pige, syntes han, kunde ikke styre Drengene. Men der var en Gaardmandsdatter i Nabobyen, hun havde en lille Rygskade, men var ellers en god Pige. Hende friede han til og fik ja. Hun blev ham en trofast og dygtig Hustru. Hun havde et smukt Ansigt og et godt Hjerte, jeg holdt meget af hende, men det var jo først paa hendes gamle Dage, jeg lærte hende at kende.

Det maa have været en streng Arbejdsdag, hun gik ind til. De tre store, uorne Drengene og en gammel, skrap Kone og en midaldrende Mand, som giftede sig med hende for at faa en Kone i Huset og en Moder for sine Børn. Hun havde det strengt. Jeg har ikke hørt, hun har beklaget sig, men hun har ofte talt om, hvor strengt det var med Arbejdet baade Dag og Aften, ja, somme tider den halve Nat. Og saa de Drengene, særlig de to tog ikke meget Hensyn til hende, kun Troels har hun altid rost, han var altid rar og

venlig mod hende. Og det er det mærkelige ved det, for han kunde ellers være baade haard og brutal, hvorimod min Fader egentlig var god af Sind, men alle sine Dage uden Takt og Hensyn.

Men Tiden gik, og Huset fyldtes med Børn igen, og de ældste kom ud. Jakob blev gift, men levede ikke ret længe derefter. Han havde en Søn, som blev Murer og boede i Rind ved Viborg. Jeg har kendt ham godt engang, men nu er han naturligvis død.

Troels var gode Venner med en Pige, som hed Maren Kirstine, men de havde ikke noget at købe Gaard for, og da en ældre Enkemand i Aakjær friede til hende, sagde hun ja. Der blev et Par Børn, saa døde Manden, og saa gik der ikke mange Uger, inden Troels fik Kisteklæderne paa og kom paa Besøg i Aakjær. Og nu gik det jo straks i Orden, og Brylluppet blev holdt, saasnart en passende Tid var gaaet.

Saa var der Thøger tilbage. Han mødte paa Sessionen 1844 og blev indskrevet til 2. Jægerkorps og skulde møde til Uddannelse. Han levede saa et Par raske og livlige Aar i Hovedstaden. Soldaterne fik grumme lidt i Løn, nogle faa Skillinger og et Rugbrød om Ugen, men naar de rejste hjemmefra, fik de en solid Madpose med, et Par røgede Faarelaar, en Pølse eller to og en Krukke godt saltet Smør. Hver Eftermiddag havde de fri og kunde tage Arbejde, hvis de kunde finde noget. Om Formiddagen var de til Eksercits, naar de ikke blev beordret ud med Slaverne. Dengang var der ingen, der blev dømt til Tugthusstraf, men de blev dømt til Slaveri, de skulde arbejde ved Fæstningsarbejde eller andet offentligt. Saa blev en Soldat sendt ud med ham, han fik Gevær med med 3 skarpe Skud og Ordre til at skyde, hvis de vilde løbe væk. Soldaterne maatte ikke tale med dem, men det gik ikke saa nøje til. En Dag kom en af Slaverne listende hen til min Fader og vilde sælge en Signet til ham. Jeg synes, jeg kender dig, sagde min Fader, var det ikke dig, som fandt Mergel for os? Hvordan er du kommet her?

Jo, jeg havde ingen Penge, saa lavede jeg dem selv, men det gik ikke. Fader købte Signeten og gav ham dobbelt Pris for den, og saa var det Bekendtskab forbi.

Ja, saa gik Tiden, og da han havde været der i et Par Aar, blev

han permitteret, og saa rejste han, eller man kan sige, han spadserede hjem til Sjørup og tog fat paa sit daglige Arbejde igen i Fortrøstning til, at hans Soldatertid var forbi. Men det gik ikke saa glat; en Dag, da han i Marts Maaned 1848 stod i Loen og piskede paa Havrenegene med Plejlen, stak Sognefogeden sit Hoved ind ad Lugen og sagde: Lad nu Plejlen ligge og se at komme afsted. Hele Holsten er i Oprør. Her er dit Pas, du skal møde i København hurtigt, at de ikke skal faa for megen Magt, inden I kan møde dem.

Og saa fik han at vide, hvem flere der var. En behjertet Mand kørte dem til Aarhus, for at de saa hurtigt som muligt kunde komme frem. Der var dog en Mand, som gemte sig i alle de tre Aar og slap altsaa fri, men han blev altid omtalt med den største Foragt. Jeg mindes ham, fra jeg var Dreng, og han var en ældre Mand, men ingen vilde have med ham at gøre, som heller ingen vilde angive ham.

De kom med en Postsmakke fra Aarhus til Kalundborg og gik derfra til København. Der blev de ekviperet og bevæbnet og sejlet Syd om Lolland til Als. Den Dag, de gik i Land paa Als, sejlede Oprørets Leder, Hertugen af Augustenborg, fra Als til Tyskland med alle sine Skatte. Det ærgrede dem i høj Grad, at de ikke var kommet en Dag før, saa de kunde have taget ham og hans Rigdomme, inden han slap væk. De kom til Als i første Uge af April, og da fik de første Gang at prøve at ligge ude paa en Græsmark og sove om Natten. Næste Dag kom de over Alssund til Sundeved og marcherede mod Bov og kom med til Slaget. Der fik de at se, Tyskerne flygtede med Prinsen af Nør i Spidsen, det var en god Begyndelse, og saa gik det mod Dannevirke. Men saa kom Prøjserne, og de maatte tilbage, og saadan gik det op og ned med mange sure og mange glade Dage. I Sønderjylland havde de det godt, naar de var indkvarteret hos Danske, der blev de forkælede paa alle Maader.

Saadan gik 3 $\frac{1}{2}$ Aar. Hvert Efteraar blev der sluttet Vaabenhvile, saa skulde de til København og aflevere Vaabnene og Tøjet, og saa gik de hjem. Det var en drøj Tur, de kunde nok trænge til nogle Dages Hvil, og saa skulde de omkring til Naboer og Venner

og fortælle om, hvordan Forholdene var andre Steder, og hvad de havde oplevet. Saa var der jo Fest og glade Dage for dem, som kom helskindet hjem.

Ja, saa var han altsaa hjemme igen og tog fat som Karl hos sin Fader og gik der nogle Aar. Men nu var han over de 30, saa det var rart at faa eget Hjem, men hvordan? Der er ingen Tvivl om, at Familien laa paa Udkig, men det vilde ikke rigtig lykkes. Endelig fik de Øje paa Gaarden Overhede i Resen, det var en god Gaard, som de syntes om, og der var ogsaa en Datter, som kunde faa Gaarden, men han sagde rent ud nej, og saa kom det frem, hvad der var i Vejen. Han havde fundet sig en Pige, som han havde været Venner med i 5 Aar, og nu skulde det være hende. Men hun havde ikke noget videre, saa de var meget imod det, men det hjalp ikke. Den 28. April 1857 blev de viet i Fly Kirke; den Dag blev han 35 Aar, og hun var lige blevet 30. Hun hed Dorte Marie Jensen og var Datter af Bodil Nielsdatter og Jeppe Thomsen (Skov). De købte en Hedelod paa 8¹/₂ Tønder Land i Handbjerg.

Nu virker Handbjerg ret hyggelig, naar man kommer der igennem, men for 85 Aar siden sagde de gamle Studedrivere, som drev Stude til Husum, at naar de kom fra Salling og kom forbi Handbjerg Kirke, saa havde de den mest trøstesløse Egn for sig, til de kom ned til Kongeaaen. Den sydligste Del af Sognet var mest smaa Hedeskifter paa 8—14 Tønder Land, hvor hver af Sognets Gaarde havde et Skifte, og de laa hen til ingen Nytte. Det var stiv Lerjord, saa Lyngen ikke engang holdt af at gro der, og saa var det blevet saadan, at hvem der ikke kunde skaffe sig Hjem andetsteds, kunde dog faa en Smule Hytte sat op der, og det blev en morsom Samling af Mennesker, der slog sig ned. Først var der min særdeles gode Veninde, Ane Thy, en gammel Pige, som havde tjent paa Herregaarde som myndig Kokkepige, til hun havde faaet 3 Børn, saa gik det ikke længere. Hun fik Lov til at slaa sig ned der. Tømmeret til Hytten hentede hun i Volstrup Skov. Hun huggede det om Natten og bar det hjem paa sin Ryg, det var aldeles ikke at stjæle, saadan gjorde alle. Der var bare den Forskel, at Gaardmændene tog Heste og Vogn med. Ane Thy bar det paa sin

stærke Ryg. Fruen, som ejede Skoven, vilde ikke sælge en Stump, det var kommet af Jord, og skulde blive til Jord igen, men saadan syntes Omegnens Folk ikke.

Ane Thy fik en lille Hytte sat op og slog Bo der med sine to Døtre, og da jeg blev saa stor, at jeg kunde gaa derhen med en Flaske Mælk, var det en Fest. Ane Thy strejfede ellers om i Omegnen og solgte Løg, Stikkelsbær, Æbler og Blommer og fik nærmest Føden paa den Maade. Hun var Børnenes Ven, hvor hun kom. Hun veg heller ikke tilbage for en kraftig Kaffepunch eller flere, hvis det kunde falde sig.

Paa den anden Side boede en stortalende Mand, han havde en kraftig Røst og var altid den første til at tage Ordet og den sidste til at slutte, han blev altid kaldt Kong Kristian. Saa var der et Par tyske Familier fra Lauenburg, som aldrig lærte rigtig at tale dansk, den ene hed Kolze, han havde en Masse Børn, som løb om i Heden tidlig og sent og gjorde Heden usikker for Gæs og Ænder og andet Smaakrav. Saa var der Mikkell, som handlede og snød, hvor han kunde, det var Ræven. Og saa var der Skræderen Peter og Pjaltekræmmeren, og saa Peter Eriksen, som gik omkring og købte Klude og solgte Hægter og Knapper og meget andet, som vi gerne vilde købe. Og havde vi ingen Penge, kunde vi dog faa Lov at se paa al hans Herlighed. Han var den morsomste af dem alle, han var saa skarp og vittig, der var ikke mange i Sognet, han ikke kunde skære ned.

Der var ogsaa Thomas Sahl, han var Søn fra den rigeste og bedste Gaard i Sognet. Hans Fader havde et Skrin staaende under den gamle Bilæggerovn, fyldt med Sølvdalere. Han talte dem ikke, han løftede blot paa den ene Ende for at mærke, om de svandt, og det gjorde de, endda temmelig stærkt. Folk troede, det var uærlige Penge, som lige saa stille svandt af sig selv. Til sidst var der kun Gaard og Gæld. Den ene Søn fik Gaarden, Thomas fik en sølvbeslaaet Merskumspibe og en Violin. Han giftede sig med en fin Sypige, og de fik en Hytte sat op paa Heden. Han gad ikke røre en Haand til Arbejdet, men gik omkring og fortalte Historier og var en farlig Karl, skønt han var meget lille. Han var altid sulten, naar han kom, det vidste Folk, saa han fik altid et Stykke Mad.

Folk drev Løjer med ham. Men han kunde ogsaa optræde, naar han fik Lyst. Saa tog han til Marked, hvor der var en Masse Heste. Saa gik Thomas langs Rækkerne og udsøgte sig den bedste.

— Hvad koster den Hest der?

— 400 Daler.

— Tag den ud og lad os se den trave.

Og saa saa han den grundig efter.

— Nej, forstaar du, den passer mig ikke, sæt den paa plads igen.

Og saa gik Thomas, han ejede ikke ti Øre, men saa havde han haft den Fornøjelse.

Og saa var der — ja, der var mange flere, men nu kan det være nok af den Slags.

Vor Hede laa lige ved Kanten af den gode Agermark, og der fik Fader og Moder et Hus bygget, det var simpelt nok, men i Forhold til de andres var det særdeles godt. Og saa boede vi lige ved den store Bondegaard Lindbjerg, hvor Jens Kristian og Else boede. De var særdeles gode og rare Mennesker og var vor Støtte i onde og gode Dage. De havde ogsaa deres mindre gode Sider, men dem vil jeg helst se bort fra og tænke paa alt det gode, de har gjort imod os fattige Børn.

Nu gjaldt det saa for Fader at faa noget af Heden pløjet, og det maatte han gøre Arbejde for hos en Gaardmand, og i det hele tog han fat paa, hvad Arbejde han kunde faa. Det var et træls Liv at gaa ud og slide fra Morgen Klokken 5 til Aften Klokken 10 for nogle Ører om Dagen, Folk havde ingen Penge dengang, en Gaardmand kunde gaa flere Maaneder og ingen Penge have.

Naa, Tiden gik med Slid og Slæb. Den anden Sommer, de boede der, havde de lidt Havre, dog ikke mere, end min Moder bar det hjem, det var ikke meget til den Ko, de havde faaet. I 1859 blev min Broder født og fik Navnet Jeppe efter min Moders Fader, og 1862 kom saa jeg til Verden og blev døbt i Handbjerg Kirke af Pastor Davidsen, som min Moder havde meget godt at sige om. Det har glædet mig meget, at jeg blev optaget i Guds Rige af en Mand, som jeg haaber var Guds Ven.

Det første Menneske, jeg kan huske, er min Broder. Han indviede mig i Verdens mange Mysterier. Han var meget begavet i

alle Maader, jeg har altid følt mig som Lillebror over for ham, og han har været min gode Broder Livet igennem. Jeg har altid haft det saadan, at med nogle Mennesker kunde jeg ikke tale noget videre, og andre kunde jeg tale med, kort sagt, kunde altid faa Forbindelse med. Min Broder kunde jeg udveksle Tanker med, saa længe det skulde være. Ellers havde han det saadan, at der var meget faa, han kunde tale med, han var ikke meget selskabelig, medens jeg gerne vilde være sammen med Folk. Han havde sine bestemte Principper, og jeg tror at kunne sige, at han aldrig gik paa Akkord med Uretten.

Naar jeg nu tænker paa den Tid, vi gik derhjemme i Handbjerg, saa kan jeg ikke se andet, end vi havde en mørk og trist barndom. Der var Fattigdom til Huse, vor Moder var aldrig rask, og saa havde hun en meget mørk og trist Religionsopfattelse. Allerede inden vi naaede Skolealderen, blev vi truet med, at hvis vi ikke omvendte os, kom vi i Helvede i en Sø af brændende Svovl, som aldrig slukkedes, og hvor vi ikke kunde dø, men maatte leve der i evig Pine. Og i Skolen blev det ikke bedre. Det var Læreren, som beherskede hele Sognet, naar undtages nogle enkelte forhærdede Stakler, som han ikke kunde faa Bugt med.

Det var grueligt, skønt det blev gjort i den bedste Mening. Men een Ting lærte vi, at tale Sandhed, og det har siddet fast hos os alle Dage.

Der var en Ting, som gjorde et uudsletteligt Indtryk paa mig og vakte en brændende Fædrelandskærlighed og en inderlig Kærlighed til Sønderjylland. Jeg var jo født mellem Krigene. 1848 havde vækket Begejstring i alle Sind. Saa kom 64 med den dybe Sorg og Mismod, mere end det var Folk bevidst, og det følte vi Børn, naar Folk sad og talte sammen om Aftenerne, og der var nogen tilstede, som havde været med. Saa skulde Talen nok dreje sig derhen.

Saa var der vor Lærer i Skolen, der var saa pietistisk. Naar han kom til at tale om Sønderjylland, saa var han med af hele sin Sjæl, han fortalte os om Dannevirke, som alle stolede paa var uindtagelig, og saa kom Budskabet alligevel en Dag, at den var opgivet. Det gjorde Indtryk paa hele Befolkningen, som ingen nu

kan forestille sig; det var, som hele Befolkningen lammedes. Naar han fortalte os om det flere Aar efter, var han dybt bevæget, og det satte sit Præg paa os Børn og lagde Grunden til en dyb Fædrelandskærlighed, som Folk nu næppe kan forstaa.

Ja, det var bevægede Tider.

Nu kunne man jo vente, at den Opdragelse, vi fik, gjorde os mørke og sure, men saa kan der komme noget andet. Jeg tror bestemt, at Gud sender sine Engle til det Barn, som han ser, trænger dertil, og som kan hjælpes. Jeg har oplevet visse Øjeblikke, som jeg ikke kan tro andet, end at Gud selv har lagt til rette for at lægge et Grundlag i min Sjæl, som jeg kunde have at leve paa.

Det var en Sommermorgen med det dejligste Solskin, jeg var nok 5—6 Aar, jeg laa og sov. Jeg vaagnede ved, at der stod den dejligste Kvinde ved min Seng, og hun havde et Smil saa yndigt, som om det var en Engels Ansigt. Skønt det nu er 80 Aar siden, er det, som jeg ser hende endnu. Hun sagde: Jeg er din Gudmoder og har holdt dig over Daaben, at du kunde blive et Guds Barn.

Aa, hvor blev jeg glad. Hun var min Moders Søster, som havde gaaet en Mil for at besøge os. Mange Gange har jeg gaaet den Mil til hendes Hjem for at se hendes kære Ansigt.

Hvad var det nu, som gjorde, at hun altid havde det elskelige Smil? Hun havde det ondt, hendes Mand var brutal til Hverdag og kom ofte beruset hjem, og hun var altid syg (vel nok Tuberkulose). Den eneste Grund, jeg kan se, er, at hun helt havde givet sig Gud i Vold, da alt andet glippede. Sidste Gang jeg besøgte hende, var jeg 8 Aar. Da laa hun dødssyg, og det gjorde min Moder ogsaa. Da jeg sagde Farvel til hende, sagde hun: Hils din Moder og sig, at nu kan hun gaa foran, jeg kommer straks efter.

Og saadan gik det. En Maaned efter var de begge døde. Gud glæde deres Sjæle hos sig, jeg glæder mig til at møde dem der.

Et Par Aar efter havde jeg atter et Møde, som fik stor Betydning. Jeg var 7 Aar, og min Broder var 10. Vi fik Lov at gaa fra Handbjerg til Sjørup for at besøge vor Faders Familie der. Det var en grumme lang Vej for saadan et Par Smaafyre, vi var trætte, da vi naaede Halvvejen, vi gik paa nogle Bakker ved Stubber Sø,

hvor Klosteret i gamle Dage havde ligget, nu var der bare Ruinerne tilbage. Det var det dejligste Junivejr, vi to Drengene gik og talte om, hvor smukt alting var. Der var ingen Bosteder i Nærheden, alt aandede Fred og Stilhed. Vi talte om, at det ikke kunde være skønnere i Paradis. Vi vilde aldeles ikke blive forundrede, om en Engel kom tilsyne og gik ved vor Side. Vi saa ikke Englen, men han var der sikkert. I mange Aar glemte jeg det, men efterhaanden som jeg er blevet ældre, er det kommet tydeligere og tydeligere frem.

— — —

Vi naaede da frem til Bestemmelsesstedet, Bedstefaders Gaard i Sjørup, og var der i 3 Uger, og det var lykkelige Dage for os. Vi følte os særdeles hjemme der. Jeg tænkte mindst paa, at det senere gennem mange Aar skulde blive et Hjem for mig.

Paa Hjemvejen kom der en mørk Sky over os. Da vi gik hjemmefra, havde Fader givet os sin Spadserestok med til at værge os for Hunde. Den var meget smuk, af Spanskrør og med Elfenbenshaandtag, og vi skulde passe godt paa den. Da vi skulde hjem, kørte min Farbroder os over Karup Aa ved Trevad, der var ingen Bro dengang, og kørte os et godt Stykke Vej ind i den milebrede Hede, og vi høvlede saa af det bedste, vi kunde. Men o vé, da vi var omtrent igennem Heden, manglede vi den kostbare Stok. Det var skrækkeligt. Vi havde dog haft den med i Vognen. Min Broder besluttede sig til at løbe tilbage over Heden for at finde den. Han førte mig op paa en lille Høj, hvor jeg lovede at blive siddende, for at han kunde finde mig, naar han kom tilbage. Jeg ventede, og Tiden var en Evighed for mig. Jeg græd og tænkte, han kommer aldrig igen. Der var ingenting at se, jo, et lille Hus, man kunde se, Skorstenen røg, og Konen maa have set den lille Purk paa Højen. Hun kom hen til mig og vilde have mig med sig hjem, men jeg turde ikke. Hvad skulde min Broder gøre, naar han kom, og jeg var væk.

Jamen, jeg bager Pandekager, og vi skal nok passe paa din Broder.

Jeg var sulten og vilde meget gerne have Pandekager, men jeg havde lovet at blive der, og skulde han saa gaa sin Vej, nej, jeg

turde ikke. Den gamle Kone blev vrippen og sagde: Saa kan du blive siddende. Saa gik hun, og jeg græd videre. Min Broder kom tilbage uden Stok, og vi maatte gaa videre tung i Sind.

Vi naaede omsider til Handbjerg igen. Min Bedstefar havde givet os hver en Daler, det var ikke saa lidt den Gang. Vi talte om, da vi gik hjem, bare vi kunde faa Lov at beholde dem, men vi havde ikke stort Haab. Fader trængte altid saa haardt til Penge. Jeg gjorde mig ingen Illusioner i den Retning. Min Broder haabede dog at faa Lov at beholde 8 Skilling, men nej, der hjalp ingen Snak. Jeg ynkedes meget over min Broder, han bad saa ynkeligt for sig, det var netop noget, han trængte til i Skolen. Jeg var saa lille, at jeg ingen Fornødenheder havde, saa jeg tog det ikke saa haardt.

I 1865 fik vi en lille Søster, hun var lille og svag i hele sin Opvækst, men senere blev hun en selvstændig Dame, der nok kunde styre sine Sager. Da hun var 25 Aar, rejste hun til Amerika, hvor hun blev gift og havde det godt. Jeg kommer nok tilbage til hende senere.

Jeg voksede altsaa op i det blandede Selskab i Handbjerg. Min Moder døde, da jeg var 8 Aar, og saa sad Fader tilbage med 3 Børn og i stor Fattigdom. Min Moder havde været syg i flere Aar og meget trist tilmode. Jeg gik hjemme og hjalp hende og kom ikke i Skole, inden jeg var 8 Aar. Det var ofte noget trist, men jeg var den, der bedst kunde omgås hende. Hun blev tung i Sindet, alle hendes Ungdomsdrømme var bristet, og saa blev hun efterhaanden noget uligevægtig. Det var ikke altid let. 1870 blev hun syg før Jul og gik til Sengs og kom ikke op mere. Hun døde den 7. Febr.

Vi fik saa en stakkels gammel Pige til at passe Huset, det eneste, hun duede til, var at passe de to Køer, vi havde, og Fader gik ud paa Arbejde hver Dag. Og saa gik vi Børn derhjemme ved den halvgamle Havgasse til Kvinde, det gik ikke alt for godt. Det gik bedst for mig, jeg var altid villig til at hjælpe hende, men trist var det. Da der var gaaget et Aarstid, fik vi en Stedmoder, det var en ældre Pige paa 45 Aar, hun hed Ane Katrine. Hun havde lidt Penge, og det kunde der trænges til. Men det bedste var, at hun blev os en god Moder, jeg har altid været hende taknemlig.

Jeg var altsaa derhjemme og gik i Skole. Min Broder har jeg altid holdt meget af, og han har været mig en god Broder, men jeg har altid følt mig staaende i Skygge; i min Opvækst, naar Skrædderen kom og syede Tøj til os, saa var der kun lidt at tage af. Skrædderen sagde straks: Jep skal have først, saa kan vi se, om der bliver noget til den anden. Det forstod jeg godt, men det var saadan en sær ublufærdig Maade, han sagde det paa, jeg følte det haardt. Men saa traadte Else Lindbjerg til: Du kan følge mig hjem, Jens, jeg har et Stykke Tøj, der ligger, vi faar Sypige i Morgen, der kan nok blive til Bukser og Trøje.

Og saa blev jeg hjulpet den Gang. Jeg kom med hende hjem og var der i 3 Dage. Det var dejligt, der var god Mad og meget af den, tre Børn at lege med. Ja, naar jeg tænker paa den Familie, føler jeg altid en dyb Taknemlighed. Jeg var næsten daglig Gæst der og blev altid godt modtaget. De var os alle til umaadelig Hjælp. Var der et Menneske sygt eller andet i Vejen, vidste de ikke alt det gode, de vilde gøre.

Nu begynder et helt nyt Kapitel, jeg blev rykket op med Rode og plantet om i helt ny Jord.

*To Engle smaa
os følge, hvor vi gaa.*

Jeg kom til Sjørup til min Bedstefaders Gaard, og der har jeg altid siden følt mig som hjemme. Bare jeg kommer saa nær, at jeg ser Bakkernes Bølgeform, er det, som Hjemmets Luft slaar mig imøde. Jeg har aldrig lidt af Hjemvé, men det er dog saadan, at naar jeg nu, saa gammel som jeg er, kommer med Bilen dertil og ser det hele i Frastand, saa er det, som kunde jeg favne det hele. Naar jeg tænker paa den Dag, jeg flyttede dertil, saa er det en hel Omvæltning i mit Liv, og naar jeg tænker paa Skolen i Handbjerg, hvor vi var 65 skarnagtige Børn i een Klasse, og Læreren, som var baade saa og saa, ja, saa var der en slem Forskel. Jeg kom i en gammel, simpel Skole med Stengulv og en Bilæggerkakkellovn, en halvgammel Lærer, som var næsten lige saa barnlig som vi, og saa nogle og tyve Børn, hvor Drengene og Piger kunde lege sammen. Det var utænkeligt i Handbjerg. Jo, der følte jeg mig hjemme. Og saa

var der Gaarden hos min Bedstefader. Han var 80 Aar, hans Kone 60, en Datter, som var 38, saa 2 Sønner, som var sidst i Tyverne, og en Datter, som var 24. De gik hjemme allesammen og passede Gaardens Drift. Den ene Søn murede om Sommeren. De var alle gode Mennesker, der var Harmoni i det hele, og jeg faldt straks godt til. Der har altid været et meget godt Forhold for mig iblandt dem. Men jeg var jo kommet for at være til Nytte. Da jeg havde været der i et Par Dage, skulde jeg i Heden med Faarene. Der var en Landevej, som gjorde Skel mellem Marken og Heden, paa den anden Side af Heden var en Bæk. Heden var paa mindst 1000 Tønder Land, der var Plads nok. Den første Dag fulgte min Bedstefader med til Kanten af Heden, saa sagde han:

Nu kan du se, der i Heden maa Faarene gaa, hvor de vil, men du maa passe paa, at de ikke gaar ned paa Marken, for saa gaar de i Rugen, og det gaar ikke. Og saa er det, om du kan komme hjem til Middag med dem.

Jamen, hvordan skal jeg se, naar det er Middag.

Det lærer du nok. Naar Solen skinner, er det ikke saa vanskeligt, saa ser du paa din Skygge. Naar den er 2 Trin lang, saa er det Middag. Her har du en Stok, ser du en Hugorm, saa slaa Hovedet i Stykker med den og lav et Hul med Enden af Stokken og begrav den der.

Og saa vendte han sig og gik hjem, og jeg var ene med Faarene. I Førstningen var Dagen meget lang, jeg var ikke dristig ved den store Hede med de mange dybe Dale, saa jeg holdt mig i Kanten af den, men det varede ikke længe, inden Eventyrlysten vaagnede, og hver Dag vovede jeg mig et Stykke længere ind, og det blev min største Lyst at opdage nye Hemmeligheder i de mange Dale, som fandtes. Jeg spekulerede paa, hvordan de egentlig var blevet saadan, med de stejle, skraa Sider og som Regel en Kæmpehøj paa Toppen af Bakken ved Siden af.

Om Morgenen Klokken 7, naar jeg havde faaet min Davre, gav Bedstemoder mig en Madpakke med, og saa drog jeg af. Ved Landevejen var der fire Kæmpehøje i en Klynge, en af de midterste var meget høj, der gik jeg straks op og prøvede paa, hvor mange Kirker, jeg kunde tælle, det var langt over en Snes, og saa kunde jeg

se, hvor Faarene nu vilde hen i Dag. Den første Fjerdingvej gjorde ikke noget. Og saa kunde jeg se, om der var nogen ude i Heden at slaa Lyng eller grave Tørv. Var der det, skulde man jo hen at se, hvem det var, og maaske kunde man faa en Taar Øl af deres Flaske, og mærkeligt nok fik jeg næsten altid Lov, skønt de ikke havde for meget til sig selv. Og saa kunde man faa at vide, hvad Klokken var, det var det vigtigste.

Og saa gik jeg og byggede Luftkasteller. For de fleste Drengene var Faarepasningen en Skræk, men jeg kunde let faa Tiden til at gaa. Saa gik jeg og spekulerede paa, hvor der nu var den bedste Plads til, naar man blev voksen, at dyrke et Stykke Hede og bygge en Gaard. Jeg fandt et Sted, hvor der løb to Bække sammen (Resenholm), der skulde min Gaard ligge. Der blev nu ingen Gaard paa det Sted, nu ligger der nogle Huse, men jeg havde megen Fornøjelse af mine Spekulationer.

Jeg havde en Kammerat, som jeg lod faa et lille, kun et lille, Indblik i mit Rige. Jeg vilde jo begynde med et Par stærke Stude, men han erklærede flot, at kunde han ikke faa Heste, saa skulde han ikke nyde noget. Jeg tror ikke, han fik nogen af Delene. Jeg tænkte, kunde jeg bare faa Stude; men siden holdt jeg klogeligt mine Planer for mig selv.

Og saadan gik Tiden. Den gamle sagde, jeg var god til at sørge for Faarene, og jeg var lykkelig. Jeg har altid mindedes disse Dage med Glæde. Naar jeg nu besøger disse Egne, saa er Heden væk, i Stedet er der en frodig Skov, og det er min Lyst at gaa ind i Skoven og beundre de ranke Stammer, som staar, hvor der før kun var lidt Lyng, og nu ser man Raadyret springe, hvor der før var en enkelt Hare, Ræv og nogle klagende Hjejler.

Men jeg ønsker ikke Lyngheden tilbage, jeg har drømt mine Ungdomsdrømme der, det var en rig Tid for mig, og en helt ny Tid drog ind over Landet i disse Aar. Før havde jeg næppe set en Avis, der var ingen Aviser paa Landet. Jeg mindes, der kom en til Sognefogeden to Gange om Ugen, den blev lagt ind paa Skolen, saa Børnene kunde faa den med til ham, hvordan den kom der, ved jeg ikke. Post var der ikke. Jeg husker den første Gang, Landposten kom til Sjørup, det var i 1873. Der blev bestemt en Gaard i

Byen, hvor han kunde lægge, hvad der var, saa kunde Folk selv forhøre, om der var noget. Han kom to Gange om Ugen.

Der skete meget andet i de Aar. Folk opdagede, at der var en Højskole langt Syd paa, og saa var der Rigsdagen, som Folk nok vidste om, men nu blev der vældig Uro. Estrup vilde ikke respektere Lovene, Venstre var blevet oprettet. En Mand, som hed Christian Skorstensgaard, kom til Byen og købte en Gaard. Han havde været paa Højskole. Han fik min Farbroder med til at holde Morgenbladet, som kom hver Dag fra København og bragte alt Nyt fra Christiansborg. Der blev vældig Røre i den lille By, min Bedstefader var ikke glad ved det altsammen. Det skal nok gaa med os, sagde han, som det gik i Polen. Naar vi ikke kan enes, saa kommer andre Lande og tager Styret, og saa bliver vi delt, og saa er vi færdige. Men han var jo over 80 Aar, saa det gjorde ikke stort Indtryk paa mig, men jeg var med og fulgte det altsammen, saa godt jeg kunde. Det var en bevæget Tid, som jeg altid har været glad for, at jeg har oplevet, og netop paa et Sted, hvor alt blev drøftet. I de Aar skrev Bjørnson sine dejlige Bondefortællinger, og den store Christoffer Brun og Ulman skrev deres oplysende Artikler, som jeg læste med stor Interesse. Jo, det var Tider, som kunde løfte en Ungs Tanker over det lave.

Jeg var nu groet fast i Sjørup og følte mig rigtig hjemme i Familien der, men efterhaanden skete der stor Forandring. Min kære Faster, Else Marie, som altid havde været saa god mod mig, døde efter 8 Maaneders streng Sygdom, min anden Faster, Dorte Marie, blev gift, og Farbror Niels fik Gaarden og blev gift med Visti i Karups Datterdatter fra Hessellund, og jeg fortsatte som Karl der i Gaarden, til jeg var 20 Aar. Indtil den Tid var det mit Hjem, men saa fik jeg Lyst til at lære Landet bedre at kende. Jeg var i Fly ved Skive, og Aaret efter var jeg i Harboøre ved Kystsikringen, og derefter var jeg paa Fyn i 3 Aar. Der havde jeg en Plads, som passede mig meget godt, da jeg altid har haft Lyst til at komme ud omkring. Det var i en Stationsby hos en Mand, der havde et lille Landbrug, 12 Tønder Land, og da han havde et Par raske Heste og ikke meget at bestille, saa lejede han Køretøjet ud med Kusk, og det var jo min Bestilling. En Dag til Begravelse, en an-

den til Bryllup, en tredie i Skoven. Der havde jeg det godt, jeg var der i 3 Aar, og da jeg kom der, traf jeg straks Folk, som jeg kendte godt; da jeg var i Sjørup i Vrou Sogn, fik de en ny Præst, som hed Glerup. Der var en stor Præstegaard, de havde 3 Karle og 3 Piger og 2 Dreng. Da han havde været der i nogle Aar, fik han Kald i Skydebjerg paa Fyen, det var ogsaa en stor Præstegaard. Og da han flyttede derover, tog han Folkene og Heste og Vogne med, og saa køre de med Flyttegodset gennem Jylland og Fyen til Skydebjerg. Disse Folk kendte jeg godt, og det var netop i det Sogn, hvor jeg flyttede til. Pigerne rejste til Jylland inden længe, men Karlene blev, og da jeg nu kom til samme Sogn, skulde jeg jo hen at besøge mine gamle Venner. Da var de jydsk Piger rejst hjem, men de havde faaet tre fynske Piger i Stedet, og det var tre Søstre. Jeg kom der ofte paa Besøg og blev gode Venner med dem alle, men især den yngste, og det blev senere min trofaste Hustru.

Der gik saa et Par Aar. Jeg havde lovet mine gamle Forældre, at naar de ikke kunde klare det længere, saa skulde jeg komme hjem og forsørge dem. Det kneb allerede for dem. Jeg maatte allerede sende lidt Penge, men noget bestemt var der ikke aftalt. Det har de heller ikke ment, da de i Mellemtiden tilbød min Søster Ejendommen, men hun svarede: Hvad skulde jeg med den.

Og det kan jeg ikke fortænke hende i. Det hele var grumme lidt værd. Jeg skriver det bare for at vise, at jeg stod frit, fraregnet mit Løfte, som jeg følte mig bundet af. Den Gang var der jo ikke noget, som hed Aldersrente, der var kun Fattigvæsenet at falde tilbage paa for gamle Folk, som ikke kunde klare sig.

Jeg havde nu tænkt at se mig lidt mere om, inden jeg blev bundet. I 1888 skulde der være en stor Udstilling i København, noget i retning af en Verdensudstilling, og den havde jeg bestemt at ville se, og med det samme se Byens Mærkværdigheder. Jeg sagde min Plads op og fik en Plads i København og skaffede ogsaa min Pige Plads derovre. Hun kom hos en fin Familie og blev Fruens gode og betroede Pige. Jeg selv havde jo været Kusk i tre Aar paa Fyen og havde faaet en god anbefaling, og i Kraft deraf fik jeg Plads paa Traverbanen, kørte ogsaa til Væddeløb og fik 2. Præmie, men det var et Hundeliv, som slet ikke passede mig, jeg søgte noget

andet, og naaede efter 3 Maaneders Forløb at faa en god og vel-lønnet Plads paa et stort Bryggeri. Nu var Vejen klarer for os, vi kunde gifte os, naar vi vilde, og vi vilde gerne.

Men — ja, der var et Men. Vi kunde ikke finde os tilrette i aandelig Henseende i al den Uro. Der var meget at tænke over. Jeg havde en god Plads, som vi meget godt kunde leve af, og hvis vi nu opgav den og rejste hjem til mine Forældres meget forsømte og forfaldne Ejendom og fik to gamle Mennesker at forsørge, ja, det saa ikke godt ud. Jeg overvejede længe frem og tilbage. Der var jo det at faa et Stykke Jord at arbejde med, det var noget haandgri-beligt og fast. Og saa var der den aandelige Side. Jeg kunde ikke finde Ro i den store By. Jeg havde meget Natarbejde, da var der god Lejlighed til at overveje. Jeg husker saa tydeligt en Nat, jeg gik og spekulerede paa Sagen. Jeg sagde til mig selv: Hvad er der egentlig at spekulere over? Kunde du tænke dig at have dine Børn til at lege her i Baggaardene, og naar de blev større at løbe paa Gaden. Og dig selv? Du finder dig aldrig hjemme her. Nej, nu skal det være Slut.

I det samme kom Brygmesteren og saa paa Arbejdet, og jeg sagde op straks. Han blev meget forundret og vilde sige noget, men saa vendte han sig og gik sin Vej, og saa var Sagen afgjort, og det var godt. Vi havde selvfølgelig ikke tænkt os, at vi skulde faa 11 Børn, for saa havde Valget været meget lettere. Uha, at sætte saadan en Flok paa Gaden i København, det var nok ikke hygge-ligt.

En smuk Sommerdag blev vi viede i Mattæuskirken i Køben-havn. Vi spiste Middag hos en Kammerat og hans Kone, som vi betalte for Maden. Min Broder og min Kones Søster var de eneste Gæster. Om Aftenen Klokker 10 tog vi Toget til Jylland. Jeg hu-sker endnu saa tydeligt, vi stod paa Frederiksberg Bakke og saa, hvor smukt Solen gik ned. Og saa gik Turen til Vestjylland. Vi naaede til Vinderup Klokker 10 om Formiddagen, og saa oprandt en ny Arbejdsdag for os.

Nu er det vist paa sin Plads at skrive lidt om min kære, dygtige Hustru. Hun hed Petrine Jensen og var Datter af Træskomager

Jens Jensen i Orte paa Fyen. Hans Kone hed Ane Marie. Det var dygtige Folk, som havde opdraget en stor Flok Børn. Der var hverken Rigdom eller Velstand, men det var meget agtværdige og alvorlige Folk, og jeg tog deres kære og yngste Datter fra dem. De var ikke meget glade ved at betro deres Datter til en fremmed Karl helt ovre fra Jylland, som de bare havde hørt omtale som et Land langt, langt borte, bevokset med Lyng og Pors. Men da Trine forsikrede dem, at hun kom i gode Hænder hos sin jydsk Ven, saa slog de sig til Taals med det og tog vel imod mig, naar jeg besøgte dem. Hendes Moder døde samme Aar, vi blev gift, hendes Fader besøgte os Aaret efter og befandt sig godt hos os. Han døde et Par Aar efter. To af Trines Søstre lever endnu. Den ældste, Stine, blev gift med en Søn fra Bakgaard i Resen, de bestyrede den store Præstegaard, til baade de og Præsten blev saa gamle, at de ikke kunde mere. Præsten tog sin Afsked, Kresten og Stine købte et Hus med en stor Have samt en Livrente for de Penge, de havde sparet sammen. Nu er han død, men Stine lever endnu. Hun er næsten blind, hun er vist 87 Aar og skriver, at hun kun venter paa Døden for at samles med de andre. Saa var der en Søster, Karen, som var en livlig, ung Pige, da jeg først traf hende. Hun havde været paa Ollerup Højskole, senere rejste hun til Californien og blev gift med en dansk Mand. Hun havde en Søn, som har besøgt os flere Gange, han var en rask ung Mand, nu er han død, han mistede Livet ved en Bilulykke. Karen lever endnu og bliver vist snart 86 Aar.

Trine og jeg kom altsaa til Handbjerg Hede, men nu var det meget forandret. Det var ikke saadan et Allemandsland, som da mine Forældre slog sig ned der. Der var ikke mange tilbage af de første Beboere.

Nu gjaldt det om for os at lægge et Grundlag for Livet. Det havde været en meget tør og ufrugtbar Sommer det Aar, og Ejendommen var i høj Grad forsømt, baade Marker og Bygninger. Avlen bestod af nogle faa Traver Korn med rigelig Indlæg af Tidssel og Følfod, og saa var der tre Læs Turnips. Der var to radmagre Køer, som der maatte købes Foder til. Men Jorden var der jo, 8 Tdr. Land tung Lerjord, det skulde nok blive liggende, selv om det blæste nok saa meget.

Det saa ikke just lysteligt ud for os. Naboerne sagde, at vi var tossede. To gamle Folk at forsørge, og saadan en Ejendom, som ikke var stort mere værd end Gælden, som hvilede paa den. Men selv om det var rigtigt, hvad de sagde, kunde vi saa overlade de gamle til Fattighuset? Jeg kunde ikke. Og jeg saa ogsaa anderledes

Trine Højris.
Ungdomsbillede.

paa det. Jeg vilde have Jord at arbejde med, saa gik det nok. Jeg havde sparet 500 Kroner sammen Nu er 500 Kr. jo ingenting, men dengang kunde der faas en Del for den Sum. Og saa gav det et vist moralsk Rygstød at have dem, men indtil videre maatte de ikke røres, de skulde ikke spises op.

Jeg søgte Arbejde. Jeg kom til at hugge Sten og lægge Stenbro for en Mand for en Betaling af 75 Øre om Dagen. Det var der ingen Fremtid i, og det var meget strengt Arbejde.

Der var en ældre Mand, som var Nabo til os, han lavede Kurve til en Gærffabrik, han sad og sludrede ret hyggeligt med os, saa siger han: Det er ikke det strenge Arbejde, der hjælper os. Vi slider bare os selv op. Se nu mig, jeg er nu snart en gammel Mand, men jeg kan dog sidde ved mine Kurve og tjene halvanden Krone om Dagen og passe mine 2 Køer og være hjemme hos Kone og Børn. Men saa begynder jeg ogsaa Klokken 7 om Morgenen og bliver ved til 10 om Aftenen. Du kan komme ned til mig i Morgen, saa skal jeg lære dig det.

Jeg var straks villig, og det blev mig en stor Hjælp. Men hvad jeg først og sidst tænkte paa, var at faa en Hest og faa Markens Grøde i Gang. Men for at have en Hest, skal man have noget at give den, og for at faa noget at give den, skal man kunne avle no-

get, og det kan ikke blive godt, uden at man selv har en Hest. Her var et dødt Punkt, som ikke var til at komme over. Men saa var det, som det hele gled i Lave af sig selv. En Gaardmand solgte sin Gaard, men der var 10 Tønder Land, som laa lige ved vor Mark, som han ikke havde Ret til at sælge. Det var ret god Jord, det fik jeg Tilbud om at leje for 80 Kroner om Aaret. Jeg var ikke sen til at slaa til, og nu var jeg ikke bange for at sætte mine 500 Kroner til. Jeg fik snart købt en Hest. Men der manglede jo alt. Vogn, Sele-tøj, Redskaber. Men saa var der en Husmand, som havde Penge, Det var Thomas Hede-gaard.

Han tilbød at laane mig 800 Kroner mod Pant i min Faders Ejendom. Men saa skal du have Skødet. Det duer ikke, at I to unge gaar og slider for at drive Ejendommen op, og han har Skødet. Nu skal jeg komme paa Søndag, saa skal jeg nok faa det ordnet.

Og saadan blev det. Til min store Forundring var min Fader ikke alt for ivrig til at give Skødet fra sig, men Thomas fik ham snakket tilrette.

Nu blev der Plan i Tingene. Vi avlede godt den Sommer, vi kørte ikke ret meget Korn i Huset, der var for lidt Plads. Vi havde 7 Stakke det Aar. Jeg husker tydeligt, at Niels Højris kom en Aften i Mørkningen, han skulde til Holstebro Dagen efter. Det første, han sagde, var: Hvor har I dog alt det Korn fra. Jeg forklarede saa om Lejemaalet af den fremmede Jord, og at jeg havde avlet 75 Traver Korn netop paa den. Jeg mærkede, at jeg steg betydeligt i hans Agtelse.

Nu, da vi havde Hest, fik vi ogsaa vor egen Jord i god Drift.

*Trine og Jens Højris.
Aldersbillede.*

Tre Aar efter blev Lejemaalet af den fremmede Jord sagt op. Det var jo, hvad vi kunde vente, men da havde jeg faaet vor egen i god Drift, saa nu gik det alligevel. Jeg gennemdrænede vor Lod og gjorde selv det hele. Jeg brugte 11.000 Drænrør, og det gjorde sin Virkning. Vi anlagde en stor Have og plantede mange Træer, baade Læ- og Frugttræer. Jeg fik 1. Præmie 3 Gange for veldreven Husmandsbrug, og sidst blev jeg indstillet til Sølvmedaille for Landboflid, men da vi var tre indstillet, fik den ældste af os Medaillen. Det var min gode Ven, P. Chr. Troelsen i Ryde, Søn af Troels Petersen i Høgild, min Fætter, og jeg undte ham den vel. Tre Gange har jeg været indvalgt i Mejeribestyrelsen og to Gange i Sogneraadet. Om jeg har gjort Fyldest, tilkommer det ikke mig at bedømme. Jeg var glad for den Tillid, der vistest mig og forfægtede ivrigt, hvad jeg fandt var rigtigt; det gik ikke altid saa stille af, men jeg har kun gode Minder fra den Tid. Jeg tog aldrig mod Genvalg, da jeg altid havde saa travlt hjemme, at det kunde give mig nok.

Men saa det, der drev mig fra København. Det var især de aandelige Spørgsmaal. I Handbjerg dumpede vi atter ned i den gamle Missionskreds, som var der i min Barndom, den havde uvidet sig meget og stivnet en Del, men tyranniserede hele Sognet i Guds Navn. Præsten, som var der, en stejl Islænder, kunde vi godt lide at høre, skønt han som de fleste Islændere var meget paradoksal og kom ofte med mærkelige Udtalelser. Men vi kunde ikke andet end respektere ham. Den ledende Klike i Missionskredsen kunde vi ikke med. Men saa fik vi en ny Præst, som vi slet ikke kunde finde os i. Vi stod og vaklede lidt og vidste ikke, hvor vi skulde finde Sandheden.

Nu var der nogle Aar før den Tid dannet en Valgmenighed i Holstebro med en Præst ved Navn Morten Larsen. Han var en ukendt Mand, men der gik megen Snak blandt Folk om ham. Noget ondt kunde man ikke finde at sige, men han var ikke som andre. Og saa det Navn: Valgmenighed, som selv vilde vælge og kunde afskedige sin Præst, som det ellers er Skik, at Staten tildeler os. Dengang var der intet Menighedsraad. Og den ny Præst, som slet intet højærværdigt Væsen havde, som kunde tale med enhver

Sjover paa Gaden, og saa snart han hørte om en, der led Uret, saa var han straks rede til at blande sig i Sagen for at skaffe Manden Ret, selv om det var overfor den af Staten ansatte Herredsfoged. Nej, ham maatte man helst holde sig langt væk fra. Djævlene kunde paatage sig mange Skikkelser for at forføre de fromme. Nej, i Handbjerg var der Enighed om, at ham skulde man holde sig fri af.

Det var sikkert Guds Vilje, naar vi trodsede den almindelige Mening og tog ud at høre ham og fandt, hvad vi søgte i saa mange Aar. Ikke saadan at Morten Larsens Prædikener var Sødssuppe, nej, han kunde sige os Sandheden saa skarp som nogen, men han stod ikke som den retfærdige Revser, men som den lille, fattige Synder, der trængte til Hjælp som alle vi andre.

Men den lange Vej op ad Bakke og ned ad Bakke i Vinterkulde og Blæst med Enspænderkøretøj, den var mange Gange ret slem. Mor sagde ofte, naar det var rigtig slemt: Jeg kommer ikke med i den Kulde. Jeg svarede intet hertil, og hun fulgte alligevel. Men det altsammen gjorde, at vi begyndte at overveje, om vi ikke skulde flytte.

Vi vilde gerne have en større Ejendom. Vi havde nu 10 Børn og en gammel Mand, det var 13 daglige Folk. En Nabo sagde rigtig nok, at Børn i Flok gjorde ikke noget. Naar en blev født, kunde man sende en ud fra den store Ende. Men naar man kun har 8 Tønder Land, saa var man nødt til at sende dem ud, saa snart de kunde begynde at gøre en lille Smule Nytte. Det var saa ubehageligt. Det skulde helst være saadan, at man sendte dem ud, naar baade vi selv og Børnene fandt det passende.

Hvis vi nu skulde flytte, skulde vi helst noget nærmere til vor Kirke. Jeg saa en Dag i Avisen: Holtbjerg i Mejrup skal sælges. 30 Tønder Land god Jord, $\frac{3}{4}$ Mil fra Holstebro.

Jeg tænkte straks over, om det ikke var noget for os. Vi syntes ikke, det lød saa galt, vi byttede. Men der var den Hage derved, at vi kom atter ind i en meget forsømt Ejendom, som det tog Tid og meget Besvær at faa sat Skik paa, men det gik, og her i Mejrup følte vi os straks hjemme. Børnene følte sig vel i Skolen. Her blev vort sidste Barn født. Nu havde vi 1 Dreng og 10 Piger, den yngste er nu 40 Aar og købte Gaarden af mig for 2 Aar siden. Det var

jeg glad ved. Men der var dog den Hage derved, at det jo alligevel var mig, der skulde staa for Styret, og det var jeg for gammel til.

Men saa føjede det sig saa vel, at hun et Aar efter blev gift og fik en dygtig Mand, som kunde tage Styret, og det var jeg meget glad for.

Og nu vil jeg saa prøve, om jeg kan trække denne Historie sammen til en ordentlig Slutning. Der kunde godt skrives meget mere, men vi er kommen saa tæt ind paa den nuværende Tid, at det ikke er Historie længere, saa nu kan enhver af Familien føje til, om de synes.

I Sjørup er Familietræet vokset op. Der har jeg 4 dygtige Fætre, de staar ved Roden af Stammen, nu vilde det være ret naturligt, om en af dem traadte til og førte Optegnelserne videre, ligesom det vilde være naturligt, at ethvert Menneske gjorde nogle Optegnelser om deres Egn og Slægtens Liv og Virke.

Naar jeg ser tilbage, saa viser det sig, at de næsten alle har været Landbrugere i mindre Gaarde. De har levet et sundt og arbejdsomt Liv. De fleste er blevet gamle, 80—90 er det almindelige, og en enkelt lige ved 100 Aar. Jeg føler mig sammenkædet med hele den lange Kæde. Meget af det, de har levet, har de modtaget fra deres Fædre og Mødre og givet i Arv til deres Børn og Børnebørn. Gud sagde til Moses: Jeg er en nidkær Gud, som hjemsøger Fædrenes Synder paa Børnene indtil 3. og 4. Led, men de, som elsker mig og holder mine Bud, dem gør jeg vel imod i Tusinde Led. Det er en Forjættelse, som har bragt mig megen Glæde.

Nu har jeg levet i 85 Aar, og naar jeg ser tilbage paa mit Liv, er der meget, jeg gerne vilde skulde have været anderledes, men dog maa jeg takke for det altsammen. Jeg blev gift, da jeg var 26 Aar og fik en god og elskelig Hustru, som tillige var meget dygtig. Hun holdt mest af at være hjemme, men naar jeg af og til fik hende med paa en Rejse, var hun den hyggeligste Rejsekammerat, man kunde have, og vort Samliv var meget lykkeligt. Ikke saadan at forstaa, at vi altid var enige, hun havde sin egen Mening om Tingene og jeg ogsaa, men det satte intet Skel, snarere omvendt.

Vor Gaard laa paa Kanten af en Bakke, som fra gammel Tid

kaldtes Holtbjerg. Vi kan se Vejen et lille Stykke, saa forsvinder den over Kammen. Over den Bakke drog vore Børn ud i Verden. Naar en drog afsted, stod vi ved Gaarden og vinkede Farvel. Det var altid vemodigt, naar de forsvandt over Bakken, og vi ikke kunde se dem mere. Værst var det, naar de drog til de fjerne Lande. Men vi havde altid en stor Trøst. Lige fra de var smaa, bar vi dem i Fællesbøn frem for Gud, at han vilde sende sin Engel for deres Ansigt og bevare dem for alt ondt. Derfor kunde vi altid med Fortrøstning tage Afsked med dem, de var i bedre Hænder end vore.

Og nu vil jeg sige alle vore Børn en *hjertelig Tak*, fordi de aldrig har gjort os Skam.

Mor og jeg havde mange gode og festlige Dage sammen. Vor Bryllupsdag den 1. September var altid en festlig Mindedag for os, selv om vi ikke talte meget om det. I 1914 holdt vi Sølvbryllup og i 1939 Guldbryllup. Det var Højtidsdage for os.

Mor var blevet svagelig det sidste Aar. Vi talte ofte om, at det lakkede mod Enden, og vi mente begge, at det var lykkeligst, om hun gik først, da hun ikke saa godt kunde klare sig ene, og saadan blev det jo ogsaa. Et halvt Aar efter Guldbrylluppet blev hun meget syg, en Operation var nødvendig, men hun havde ikke Kræfter til at staa imod med, hun døde nogle Timer efter.

Og saa var jeg tilbage. For os alle var det en stor Sorg og et stort Savn. 3 Aar efter døde vor tredie ældste Datter Thora. Jeg følte det haardt. Men alle de andre lever. Min Søster og min Broder døde begge i 1935. De havde begge været svage fra Ungdommen af, og dog naaede de op i Halvfjerdserne.

Og nu, hvis I vil spørge mig: Er du bange for at dø? Så vil jeg svare: Jeg gruer ej. Men Døden er en meget alvorlig Ting, den taler man ikke letsindig om. Jeg kunde meget hellere tænke mig Kristus komme i Skyerne og saa fare ham i Møde.

Og nu vil jeg slutte. Jeg er saa taknemlig mod alle mine Børn, min Slægt og mine Venner, og ikke mindst mod min Slægt i Sjørup. Ogsaa mine Naboer her i Mejrup, der har været mig til stor Glæde. Jeg har aldrig haft Uvenskab med nogen af dem, det er jeg meget taknemlig for.

Jeg vil slutte med Grundtvigs dejlige Vers:

*Udrundne er de gamle Dage,
som Floder i det store Hav,
og hvor sig hviler nu den svage,
der fandt den stærke og sin Grav.
Men lovet være Himlens Gud,
de ædles Æt dør aldrig ud.*

NOGLE STEDNAVNE I RIND SOGN, HAMMERUM HERRED

Af N. C. Soby

Da Rind sogn hører til Hammerum herred, vil det være naturligt først at begynde med herredet og herredsnavnet. Ordet herred hed oprindelig hæræth og er antagelig sammensat af hær og gammel dansk red (ridt), altsaa en hær, der rider ud. Vi maa derfor antage, at herredet oprindelig var en militær inddeling, hvor en hærstyrke kunde udrustes, eller som skulde stille et vist antal ryttere. Hammerum er et meget gammelt navn og hører til de saakaldte oldnavne, der gaar helt tilbage til vor tidsregnings begyndelse. Navnet kommer af hammer, der betyder en stenet bakke, jvf. Hammeren paa Bornholm.

Stednavnet Rind.

Navnet Rind er uden tvivl det ældste af samtlige stednavne i sognet. Det hører til de saakaldte kortnavne eller usammensatte navne, som er de ældste, og som maaske kan føres helt tilbage til bronzealderbebyggelsen. Selve ordet rind bruges iøvrigt ikke mere i dansk, men er det samme som norsk rind, der er en sideform til rand og betyder jordryg. Navnet passer egentlig godt her som jordryggen eller randen paa begge sider af den oprindelig mægtige Rind aa.

Skovnavne.

Der findes i Rind sogn 14 stednavne, der hører til de saakaldte skovnavne, idet de alle mere eller mindre tydeligt hentyder til de skove, der engang har staaet tæt i sognet. Der maa være ryddet meget skov for at skaffe plads til alle disse bosteder. Lad mig

straks her nævne alle disse skovnavne: Lind, Kollund, Voulund, Svendlund, Bærslund, Taulund, Holt, Fjederholt, Elmholt, Høgild, Stokkildhoved, Kideris, Hjortsballe og Fejerskov.

Vi maa nu se nøjere paa hvert enkelt af disse navne. Navnet Lind henviser til, at der her i fordums tid har staaet en lindeskov. Byen hed i aaret 1547 Lindt, men endelsen t er sikkert kun sat til for at pynte paa navnet. Denne lindeskov, hvoraf der i dag intet er tilbage, har sikkert været en udpræget nytteskov, idet man har haft stærk brug for lindetræets bast, som i gamle dage benyttedes som bindemateriale.

Navne, der ender paa lund.

Vi kommer nu til 5 navne, der ender paa lund, som betyder en lille skov. Nu først Kollund, som i 1610 skrives Kallund. Dette stednavn er sammensat af efterleddet lund og forleddet Kaa, ældre dansk Ka, der betyder Allike. Efter dette skulde Kollund betyde Allikelund, hvad der ogsaa nok skal passe, thi i min barndom i 90'erne holdt allikerne endnu til i resterne af den oprindelige skov, det saakaldte Kollund krat.

Voulund eller Vognlund hed i 1267 Woghnelund, i 1547 Vognlundt, i 1660 Wofflund. Navnet er sikkert sammensat af vogn og lund, og Vognlund betyder da en lille skov, hvor man henter materiale til at bygge vogne af eller reparere vogne med.

Svendlund hed i 1498 Swenælund, i 1558 Suenlundt. Forleddet er her mandnavnet Svend, der ogsaa bruges om en yngling, karl eller knøs. Tager vi her den ældste form som udgangspunkt, saa skulde Svendlund betyde de unge mænds eller karles skov.

Bærslund skrives i 1660 Berszlund. Forleddet er her antagelig mandnavnet Bersi, som findes hos Saxo. Kan maaske ogsaa være norsk bersi eller bessi, der betyder bjørn. Navnet skulde da betyde Bjørnlund.

Taulund skrives oprindelig Taullund. Forleddet er ordet tavl, som findes i tavlbræt og betyder lille firkant. Tavl bruges imidlertid ogsaa om smaa firkantede stykker opdyrket jord. Taulund skulde efter dette betyde den lund eller krat, hvori der hist og her fandtes smaa firkantede dyrkede jordlodder.

Navne, der ender paa holt.

Holt betyder en mindre skov eller krat. Hedegaarden Holt hed i 1498 Holtom, i 1610 Holtt og i 1688 Holtegaard. Som navnet antyder, har denne gaard i fordums tid været omgivet af skov, men da Dalgas i 1868 aflagde den et besøg, fandt han kun lyng-hede omkring den. Nu er der imidlertid skov igen, nemlig den store Holt plantage.

Fjederholt skreves i 1610 Federholtt. Naar hensyn tages til ud-talen paa egnen, saa mener jeg, at Fjeder kommer af fjár, som er ejefald af ordet fé, der betyder fæ eller kvæg. Fjederholt betyder da fæskov eller kvægets skov.

Elmholt skreves i 1547 Clemholt og i 1648 Ellemholdt. C'et i Clemholt maa sikkert være en fejlskrivning. Der skulde have staaet E i stedet for. Forleddet maa være Elm, saa at Elmholt betyder Elmekrat.

Navne, der ender paa ild.

Af disse navne har Rind sogn to, nemlig Høgild og Stokkild-hoved. Endelsen ild kan betyde skov eller snarere krat, men ild kan også være en gammel afledningsendelse i lighed f. eks. med ing.

Høgild skreves i 1498 Hygill og i 1688 Høgelt. Forleddet er fuglenavnet høg, saa at Høgild skulde betyde høgekrat. Hvis ild i dette tilfælde her ikke kan betyde krat, saa kan Høgild ogsaa tydes som det sted, hvor mange høge holder til, f. eks. høgebakke eller høgested.

Stokkild-hoved hed i 1688 Stokhøy, men dette navn har sikkert ikke noget med en høj at gøre, thi stedet ligger jo ikke paa en bakke, men paa skraaningen langs med Kollund bæk. Man lad os nu se paa navnets enkelte led. Stok betyder en slank, tynd træ-stamme, altsaa en tømmerstok. Ild kan betyde krat. Hoved kan bl. a. betyde en fremspringende del af en skov, der skiller sig ud fra den øvrige skov. Stokkild-hoved skulde efter dette betyde en fremspringende del af en skov (her Kollund krat), i hvilken man kunde skære de i fordums tid saa anvendelige, ja, uundværlige

tømmerstokke. Det er dog mere sandsynligt, at ild her kommer af vedel, der betyder vadested. — Stokkild betyder da et vadested af stokke og risknipper, lagt ud i Kollund bæk. — Vi kommer nu til navnet Kidris, som i 1612 hed Kiderisz. Forleddet kid betyder raakid, hjortekid eller gedekid. Endelsen betyder kratskov, og Kidris betyder altsaa den skov, i hvilken der lever hjorte — eller raakid og maaske gedekid.

Hjortsballe har kun noget med skov at gøre, for saa vidt som hjorte sædvanligvis holder til i en skov. Efterleddet balle betyder bakke med svagt skraanende flader, hvad der passer usædvanlig godt i dette tilfælde, da Hjortsballe med sine kæmpehøje netop ligger paa et stort bakkedrag. Lærer Alfred Kaae gør mig opmærksom paa, at Hjortsballe maaske ogsaa kunde tolkes som Hjordsballe, dvs. hyrdernes bakke. Stedet ligger nemlig i et sogneskel, og hjorddrengene har maaske haft en slags mødested der.

Tilbage staar nu at tyde ordet Fejrskov, som i 1660 skreves Fierschouff. Forleddet fejr er sandsynligvis komparativ eller højere grad af ordet fager, saa at Fejrskov i virkeligheden blot betyder den smukkere skov.

Bosteder med endelsen rup.

Der findes i sognet 4 bebyggelser, hvis navne ender paa rup, nemlig Gunnerup, Slumstrup, Kovstrup og Mørup. Om disse fire gælder det, at navnene oprindelig har endt paa gammeldansk thorp, der betyder dyrket areal eller bebyggelse, maaske kun en enkelt gaard. I tidernes løb er saa thorp lidt efter lidt blevet omdannet til rup. Der er noget fælles ved disse navne, idet de tre af dem begynder med et personnavn.

I Gunnerup, der i 1688 skreves Gunderop, indgaar det gamle mandsnavn Gunni, og stedet kan derfor tydes som Gunnis mark eller gaard. Ligeledes med Slumstrup, som i 1612 hed Slombstrup. Forleddet er her mandsnavnet Slum.

Forleddet i Kovstrup har oprindelig været det gammeldanske mandsnavn Kok (13. aarh.), og stedet skulde derfor egentlig betyde Koks mark eller gaard.

Mørup hed i 1539 Mørdrup. Forleddet Mør kommer af oldnor-

disk myrr, der betyder mose. Mørup betyder altsaa Mosethorp eller Mosegaard.

Naturnavne, dvs. stednavne, der knytter sig til naturen.

Der findes i Rind sogne nogle stednavne, som man kunde kalde naturnavne, fordi de henviser til stedets natur. Her kan nævnes Kølkær, Malmkær, Søby, Sig, Donsig, Knudmose, Ballehede, Skærbæk og Sandgaard. Et kær er et vandrigt jordsmon eller fugtig strækning. Forleddet i Kølkær er tillægsordet køl, der betyder kølig eller sval. Navnet betyder altsaa det kølige kær.

Malmkær hentyder til, at man her i tidligere tid har udvundet jern af myremalm.

Søby, som i 1610 skreves Søebye, er den eneste bebyggelse, der ender paa by, og stedet er antagelig bebygget i vikingetiden. Ordet by, oldnordisk byr, træffes i hele Norden samt i Danelagen, Normandiet og den svenske del af Finland, men ikke syd for Ejderen.

Sig er et lavtliggende fugtigt stykke land. Bebyggelsen Sig skreves i 1660 Gammel Bouszig. Skrivemaaden er her sikkert forkert. Der menes antagelig Gammelbo-Sig. Navnet forklarer da sig selv. Navnet Donsig, som er bevaret i Donsigbro, hed i 1660 Dansøe og i 1688 Donsig Boell. Forleddet Don kommer af dunhammer, tidligere ogsaa skrevet donhammer (dialektform dannehammer), der er en vandplante, som vokser der paa stedet.

Navnene Knudmose og Sandgaard taler for sig selv og behøver ingen forklaring.

Ballehede betyder Bakkeheden, og tilbage af naturnavnene staar nu kun Skærbæk, der i 1610 skreves Skierbeck. Forleddet Skær betyder ren og klar, og Skærbæk skulde følgelig betyde den rene og klare bæk.

I sognet er der to navne, der ender paa borg, nemlig Orneborg og Skjoldborg.

Orneborg hed i 1688 Ørnborg. Navnet har dog sikkert intet med ørn at gøre, men det er overvejende sandsynligt, at forleddet betyder orne, idet folk paa egnen kalder stedet for Wonniborg.

Orneborg hører antagelig til de stednavne, der oprindeligt er

brugt i nedsættende eller ringeagtende betydning. Jeg kan med det samme her nævne stednavnet Godrum i Rind. Dette navn betyder god plads, og der har uden tvivl oprindeligt ogsaa ligget noget nedsættende i det.

Skjoldborg hed i 1844 Skoldborg. Naar hensyn tages til udtalen paa egnen, saa har navnet sikkert intet med skjold at gøre, men forleddet kommer af et ældre dansk ord, skold, der betyder sviddende blæst eller bævreasp.

Vestlig for Rind kirke ligger Nørre og Sønder Vejen (1539 weien, 1688 wegen). Dette navn er vanskeligt at tyde, men det kan maaske komme af det ældgamle norske ord vin, der betyder græsgang. (Jvf. Johannes Steenstrup: De danske Stednavne pag. 107). Det er dog ogsaa sandsynligt, at navnet ganske simpelt hentyder til den gamle driftsvej, der i gammel tid gik fra Holstebro til Foldingbro, og som passerer lige forbi stedet.

Vi kommer nu til stednavnet Okkels, men da dette navn allerede er udførligt behandlet af Svend Aakjær i Festskrift til H. P. Hansen, vil jeg indskrænke mig til at henvise dertil.

Jeg har ovenfor behandlet alle bebyggelsesnavne med undtagelse af Trehuse, den første lille bebyggelse, man støder paa i Rind sogn, naar man kommer ad landevejen fra Herning og lige har passeret skelgrøften mellem Rind og Herning sogne. Dette navn passede godt i 1890'erne, for dengang var der kun tre huse paa stedet, men allerede nu, saa kort tid efter, er navnet misvisende, idet der er kommet flere huse til. Lad os tage dette sidste eksempel som bevis for, hvor hurtigt navne kan forældes, og hvor vanskeligt det maa være at tolke stednavne rigtigt, især da naar aarhundreders tunge vægt ligger over dem.

Kilder:

Oluf Nielsens Samlinger II, 13. Stednavneudvalget.

Oluf Nielsen: Gamle danske personnavne.

Kristian Hald: Vore Stednavne.

Johannes Steenstrup: De danske Stednavne.

Svend Aakjær: Stednavne. Danmark før og nu III.

Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie, pag. 233 flg.

Svend Aakjær: Den jyske Hede, pag. 344. Kølvrå.

Trap: Danmark VIII.

EN BORTFØRELSE I RIND SOGN, HAMMERUM HRD., ANNO 1694

Af N. C. Søby

I raadstuearkivar dr. phil. Oluf Niensens efterladte optegnelser og dokumentafskrifter, der findes i Stednavneudvalgets arkiv, har jeg i en pakke, mærket Rind sogn, fundet en afskrift af en retssag, indført i Hammerum Hrd's tingbog for 30. juni 1694.

Afskriften handler om en bortførelse, og da historien er ganske morsom og interessant og samtidig giver et godt tidsbillede, gengives den her, idet jeg dog tvinges til at udelade enkelte ulæselige ord, der heldigvis ikke har nogen betydning for forstaaelsen af sagen.

Hammerum Herreds tingbog for 30. juni 1694:

Peder Eriksen stævner Niels Mortensen Alling, fordi han havde bortført hans datter, Anne Dorthe, natten mellem 3. og 4. april fra Lind by.

Niels Mortensen kunde ikke benægte, at han tog hende med sig og fulgtes med hende til Sædding i Bølling Hrd., hvor de angav sig til degnen at ville rejse sønderud for at arbejde — fik der 2 potter øl — derpaa videre sydværts over Skjernbro, Varde og kom i følge med en pige (fra et hus ved Rybjerg) lige til Ribe, hvor han i porten blev arresteret og ført i vagten, idet officererne vilde tage ham til soldat, men blev løs ved mellemkomst af Bachmann¹⁾, hos Ribe amtmanden²⁾, paa de to pigers forbøn hos ham.

I Ribe maatte de blive i 4 dage paa grund af vandflod; derfra

¹⁾ Antagelig amtsfuldmægtig.

²⁾ Frans Eberhard v. Speckhan, amtmand over Riberhus amt og stiftsbefalingsmand over Ribe stift fra 1683—1697.

drog de til Tønder, hvor de talte med 2 af Sivert Friis's¹⁾ døtre, den ene ved navn Dorte, som tjener gartneren der i byen, og den anden Birte.

Den ene pige blev nu i Tønder, de andre to gik til Læk²⁾, hvor de traf en hel hob folk, som vilde sønderpaa, og fulgtes med dem til Nørre Husum vej, hvorpaa de to i forening med en anden kvindsperson gik til Husum og logerede der hos en mand, Chr. Christensen Brændgaard. Næste dag gik de to til Over Fjælde³⁾, hvor han bortfæstede hende til en mand, Sorte Jørgen, at køre hans plov, og han selv drog til Garding⁴⁾ og talte med Herning bys karle⁵⁾, tog siden arbejde hos en smed — der var født i Ribe — i 3 uger, tog derpaa arbejde i Hanborre³⁾ i en uge, derfra til Rønis⁴⁾, hvor der bor en mand, født i Sunds sogn, og hjalp ham med at gøre vognkurve. Derpaa kom bud fra Anne Dorthe, at hun ikke kunde blive i tjenesten og ikke gøre den gerning ved ploven, som begæredes. Han skaffede hende en anden tjeneste.

Derfra drog han til Olderup⁵⁾ til en mand, barnefødt her i landet, drog igen til K. . . . (navnet ulæseligt), men fik igen bud fra Anne Dorthe, at hendes forrige husbonde forholdt hende den løn, hun havde fortjent.

Han gik igen til hende, og de rejste begge med en fragtvogn til Foldingbro. Derfra vandrede de videre. Paa den anden side af Harte Kirke gik de ind i et hus — hun skrev en liden seddel til sine forældre — og saa skiltes de.

Hun tog vejen ad Snoghøj, og hun gik i et grønt skørt med rander neden om, en rød vadmeststrøje, et blaat lærredsforklæde, en sribet silkehue og et tørklæde om hendes hoved — endelig desforuden et rødt skørt og linklæder under sin arm.

¹⁾ Sivert Friis til Trinderup, Onsild herred, falleret adelsmand, der havde ejet Mørup i Rind sogn.

²⁾ I Sydslesvig.

³⁾ Større by midt paa halvøen Ejdersted.

⁴⁾ De tjente der i byen.

⁵⁾ Antagelig Haneborg lidt øst for Husum.

⁶⁾ Rødenis syd for Husum.

⁷⁾ Nord for Husum i nærheden af Fjælde.

Han gik ad Nygaard¹⁾ til og laa en nat i Nygaards Brakker²⁾, derfra til Vingsted mølle, Ejstrup, Søby og Kideris.

Anne Dorthe kom hjem 3. juli og var afhentet i Fyn af Niels Allings hustru og en pige fra Odense, hvor hendes fadersøster bor. Hun forklarede, at hun havde begæret, at Niels skulde føre hende til Odense af den aarsag, at hun var besnakket af ham, ligesom han lagde sig efter hende. Da kom han en nat, og hun fulgte med ham. Sagde, at denne rejse sydpaa var hende aldeles imod.

Dog havde hun intet at klage paa ham for anden ond medfart, heller ej kunde hun beskyldte ham for utugt, men han havde en puffert i sin lomme og truede, at hvis hendes fader eller moder kom efter dem, skulde han lægge dem ned med den, hvilket han benægter.

Niels Alling gjorde Peder Eriksen, hans hustru og datter ydmygt afbigt og bad med grædende taarer om forladelse, hvorover og samtlige tilstedeværende, som i dag tinget søgte, ynkedes over ham og bad med ham, at hans forseelse maatte ham forlades, helst eftersom delinkventen var kommet igen, hun tilstede og hverken paa liv eller lemmer beskadiget ejheller ved nogen utugt beegnet til hendes æres forklejning. De tog derved imod, at han skulle love:

1. Aldrig han, hans hustru eller børn inde at finde i Peder Eriksens hus.
2. At han ej i nogen maade enten dem eller hans naboer utilbørlig beegner eller tilføjer dem skade paa liv og gods.
3. At forlade sit hus i Lind by med hustru, børn og moder inden 3 solemærker og forføje sig af sognet og herredet.

Som man ser, er stævningen udfærdiget den 30. juni. Selve retsmødet og domfældelsen maa derimod have fundet sted efter den 3. juli, da Anna Dorthe blev hentet hjem fra Fyn.

For Niels Alling blev dommen efter datidens forhold ret mild, idet han slap for det, der var værre.

Set med nutidens øjne er dommen over ham dog haard nok,

¹⁾ Gaard mellem Kolding og Egtved.

²⁾ Landsby nær Nygaard.

idet en forvisningsstraf jo ikke alene gaar ud over ham selv, men især over hans familie.

Interessant er det at se, hvordan vandfloden hænger omkring Ribe paa den tid og velsagtens ogsaa længere sydpaa. I 1694 var der jo kun gaaet 60 aar, siden store dele af Sønderjyllands vestkyst gik tabt under den store vandflod i 1634. Man har øjensynligt endnu ikke naaet at faa bygget diger, der kunde byde havet trods.

Endelig udviser retssagen, at der paa den tid har været en livlig forbindelse mellem Vestjylland og Sønderjylland helt ned til Ejderen.

Kilder:

- 1) Dr. phil. Oluf Niensens samlinger. Kasse 2, pakke 13.
- 2) Trap. Bd. 8, pag. 220.
- 3) J. Bloch: Stiftamtmand og Amtmand i Danmark og Island 1660—1848.
- 4) Geodætisk Institut: Kort over Danmark.
- 5) Hector Boeck: Kort over Sydslesvig.
- 6) Danmarks Adelsaarbog 1886, pag. 144.

FORENINGSMEDDELELSER 1957

Arbejdet i 1956 var præget af jubilæet, og møderne blev afholdt til andre tider end de sædvanlige. Vi henlagde årsmødet for 1956 til 27. maj, fordi det skulle afholdes i E j s i n g efter elskværdig indbydelse fra pastor N. B u n d g a a r d. Lærer A. K a a e talte i forsamlingshuset om, hvad de gamle tingbøger kan fortælle, og pastor Bundgaard talte i kirken; begge foredrag påhørtes med stor interesse. Om mødet og generalforsamlingen er der givet besked i årbogen 1956, side 35.

I j u b i l æ u m s f e s t e n den 25. september 1956, som afholdtes i håndværkerforeningens sal i Ringkøbing, deltog 119 medlemmer. Til det fælles kaffebord havde Ringkøbing byråd bevilget 350 kr. Når deltagelse blev mindre end ventet, kan årsagen vel have været den, at festen holdtes en søndag, og at kun medlemmer følte sig indbudt, uagtet mødet som alle vore andre jo var offentligt og gratis.

Festen fik et strålende forløb og refereres her efter Ringkøbing Amts Dagblad.

Formanden, kammerherre K a r b e r g bød velkommen. Blandt de mænd, der var med til at stifte Historisk Samfund, er der i dag kun to levende, nemlig æresmedlemmet, maler Hansen, Hoven, og tidligere gdr. i Bøvling, Poul Poulsen, Lemvig, som nu er 93 år og i foreningens første 20 år var medlem af styrelsen. Ingen af dem var dog til stede ved festen i går, og formanden fik forsamlingens tilslutning til at sende dem en hilsen.

Formanden omtalte iøvrigt det store arbejde, der gennem årene er gjort af styrelsesmedlemmer og forfattere for at efterleve foreningens formålsparagraf: at vække og udvikle den historiske sans i amtet. Alle fortjener en hjertelig tak. En af de mænd, foreningen skylder mest, er lærer Storgaard Pedersen, Hee. Det er hans skyld, at Historisk Samfund blev oprettet. Bestyrelsen har i dag lagt en krans på hans grav på Hee kirkegård.

Bøndernes liv i 1700-tallet.

Mødets første foredragsholder var landsarkivar J o h a n H v i d t f e l d t, Viborg, som skildrede den jyske bondes liv i 1700-tallet. Bønderne levede et meget primitivt liv, som man næppe kan forestille sig i dag. Frisk luft og renlighed var der ikke meget af i datidens huse på

landet. Lopper og fnat var noget, der var såre almindeligt. Med læsning var det småt bevendt. Mange kunne slet ikke læse. Overtroen florerede. Frygten for overnaturlige væsener var lige så levende som i den grå oldtid. I 1733 kom stavnsbåndet. Ludvig Holberg skildrer i „Jeppe på Bjerget“ på glimrende måde den stavnsbundne bonde, hvis eneste trøst er flasken. Den jyske bonde kendte også til drikkeri. Han var ikke blot fattig, men meget forkuet og undertrykt.

Småkårsfolk blev straffet meget hårdt for den mindste forseelse. Tugthusprotokollerne giver et gribende vidnesbyrd om, hvordan menigmand havde det i Danmark. Den lille hyrdedreng kunne måske sidde og drømme om en anden verden, og en skønne dag blev udlængslen så stor, at han brød op fra sin stavnsbundne tilværelse. Han kunne søge til Sønderjylland eller til udlandet. Mange af de jyder, der drog ud i den store verden, har klaret sig godt. Nogle vendte hjem med rigdomme, men andre fandt deres grav i havet eller under tropernes sol. I de 150 år, der er gået, er der sket et fuldstændigt brud med fortiden. I 1788 blev stavnsbåndet ophævet. Udskiftning og udstykning sprængte rammerne i de gamle samfund. Det er en ny tids bonde, der i dag står på sin toft. Er han lykkeligere end bonden i gamle dage? Det er ikke let at sige, men vi skal altid prøve på at få det bedste fra fortiden over i nutiden, uden at romantisere fortiden. Fattigdommen er i hvert fald mindre i vore dage end tidligere; man kan vist sige, at vi i dag forstår mere af Jyske Lov end de, der regerede land og rige i tidligere tider.

En lang række lykønskninger.

Efter foredraget var der kaffebord. Formanden oplyste, at der var kommet lykønskningshilsener fra Historisk Samfund for Thisted Amt og for Hjørring Amt samt en blomsterhilsen fra naboforeningen, Historisk Samfund for Ribe Amt. Ved kaffebordet havde en række af de tilstedeværende ordet. Forfatteren Salomon J. Frifelt, Ølgod, bragte som formand for Historisk Samfund for Ribe Amt en lykønskning til den jubilerende forening og takkede for godt naboskab.

Amtmand Sommer-Andersen, Ringkøbing, understregede, at jo mere man bygger på tidligere tiders erfaringer, desto bedre kan man klare sig i nutiden, både materielt og åndeligt. Han ønskede til lykke såvel på egne som på amtsrådets vegne.

Kammerherre Karger udtalte, at det kniber med at få ungdommen i tale, når det gælder det historiske. Der bør gøres noget for at skærpe ungdommens interesse for vort lands historie.

Skoleinspektør Bøgner, Ringkøbing, ønskede også til lykke og takkede de folk, der lægger årbogen tilrette. Han udtalte iøvrigt, at hjemstavnslæren i skolerne kan medvirke til at skærpe den historiske sans hos børnene.

Provst Olsen, Nr. Nissum, fremdrog eksempler på, at overtroen også lever i vor tid. Han anbefalede en ny bog, der nylig er udkommet, og som er skrevet af landsarkivar Hvidtfeldt. Den hedder „Håndbog i lokalhistorie.“ Iøvrigt håbede han, at medlemstallet snart måtte overstige de 1000.

Landsarkivar Hvidtfeldt bragte en hilsen fra Dansk historisk Fællesforening og håbede, Historisk Samfund måtte gå frem i medlemstallet.

Niels Petersen, Opsund, foreslog, at man skulle sætte sig i forbindelse med ungdomsbevægelsen.

Amtsrådsmedlem Halkjær, Aulum, foreslog, at hver af de tilstedeværende tegnede to nye medlemmer.

Lærer Jespersen, Vinding, håbede, at jubilæumsbogens fortegnelser over stoffet gennem 50 år måtte blive brugt som vejledning gennem de 50 bind. Forhåbentlig ville der også i fremtiden komme gode og letlæselige artikler i årbøgerne.

Lærer Kaare, Kronhede, Ulfborg, omtalte en række artikler af engshistorisk art, der virkede som en slags illustration til rigets historie.

Hans Povlsen fortæller om sig selv.

Mødet sluttede med et causeri af forfatteren Hans Povlsen, der med ægte himmerlandsk lune fortalte om sig selv, og hvordan han blev forfatter. Skylden var, sagde han bl. a., min bedstemors. Hun bestemte, at min far skulle være en „åndens mand“, altså lærer. Min far blev også forfatter, skrev vers og fortællinger, men trods tusindvis af læsere i landet vedblev han at være anonym.

Alle forventninger til „vidunderbarnet“ blev gjort til skamme; al undervisning var spildt på mig, fortsatte Hans Povlsen. Det bliver ikke modsagt af mit præliminæreksamens bevis. Skrivelysten havde jeg i arv fra min far. Når nogle kritikere siger, at jeg forstår mig på mennesker, så er det en arv fra min mor.

Hans Povlsen fortalte meget fornøjeligt om sin uddannelse, først til fotograf, senere til lærer. Han havde også virket som journalist og gennem avisartikler gjort udfald mod folketingsmænd og værtshusholdere. Efter et års kamp mod kroer og smugkroer pådrog han sig en injuriereproces, som varede 1½ år. Det endte med, at han idømtes en mulkt. Kronvidnet kunne nemlig ikke aflægge ed, desformedelst han manglede de tre fingre, han skulle bruge.

Efter 10 års „udlændighed“ i Vestjylland vendte Hans Povlsen tilbage til Himmerland, og mødet med barndomsegnen inspirerede ham til den første bog, „Sand“, der udkom i 1918. Hans Povlsen skildrede Himmerlands natur, befolkning og sproget, der er blødt og indladende.

Selv ederne har lyriske sving. Til sidst læste forfatteren en række af sine digte og høstede stort bifald.

Årsmødet for 1957 holdtes i Skjern søndag den 24. februar. Her vedtoges det at forhøje medlemskontingentet til 8,00 kr. i lighed med, hvad der sker i andre amtshistoriske samfund. Jubilæumsbogen, 15 ark, svarende til en bogladepris af 15 kr., havde jo tæret på vor opsparede formue, hvilket var forudset og beregnet; men da vi har til hensigt at udsende Nørre Horne Herreds historie ved H. K. Kristensen, så snart forfatteren får arbejdet færdigt, samt at vi har engageret os i et samarbejde med Stednavneudvalget om udsendelse af amtets stednavne, må vi, for også i fremtiden at kunne løse vore sædvanlige opgaver, beholde en passende reserve.

Bogtrykker Gullander var årsmødets dirigent. De på valg værende medlemmer af styrelsen, Jespersen, Skouvig og Gadgaard Nielsen, genvalgtes, og politifuldmægtig Kn. Engby Larsen, Holstebro, genvalgtes som revisor.

Efter generalforsamlingen konstituerede styrelsen sig som hidtil med kammerherre Karberg som formand, museumsforstander H. P. Hansen som næstformand, lærer E. Jespersen som sekretær og kasserer, og lærerne A. Kaac, J. Søndergaard Jacobsen og E. Jespersen som redaktionsudvalg.

Årsmødet i Skjern var for dårligt besøgt. Alt for få hørte professor C. J. Beckers store, veltilrettelagte lysbilledforedrag om „Aktuelle spørgsmål i Vestjyllands yngre stenalder.“

Sommermødet i Bøvling den 30. juni 1957 fik et strålende forløb i det skønneste solskinsvejr, man kunne ønske sig. Der deltog et par hundrede mennesker, hovedparten som sædvanligt gamle kendinge fra alle egne af amtet. Man samledes kl. 14 på Rysensten, hvor lærer Kaac holdt første afdeling af sit foredrag om Bøvling slot, medens han henlagde anden afdeling til mødet i forsamlingshuset, hvor der var fælles kaffebord. Såvel i sognekirken som i valgmenighedskirken blev man fortrinligt vejledet af henholdsvis sognepræst Sevelsted og valgmenighedspræst Lomholt Hansen.

Næste sammenkomst bliver vort årsmøde på Hammerum landbrugsskole søndag den 16. februar 1958 med foredrag af pastor Bjørnbak, Randers, og forstander K. Møller, Hammerum.

Vedrørende amtsudgaven af Danmarks Riges Breve må jeg oplyse følgende: Det første hefte (2. del, 2. hefte) udsendtes til medlemmerne 1941, andet hefte (2. del, 3. hefte) i 1943, tredje hefte (3. del, 1. hefte) 1948. I år har vi modtaget to hefter, nemlig 2. del, 4. hefte og 2. del, 5. hefte. Disse to sidste hefter har vore medlemmer kunnet få udleveret på vore sidste møder. De kan også fås på vort næste møde i Hammerum. Iøvrigt må medlemmer, som ønsker sig disse to sidste hefter,

altså 2/4 og 2/5 give meddelelse derom på indbetalingskuponen 1957. Det er vanskeligt at holde rede på disse publikationer, som udkommer, uden at der umiddelbart kan ses noget system; men det er jo meningen, at vore medlemmer, som måtte ønske det, skulle have disse breve gratis. Vi er ganske uansvarlige for, at udsendelsen af brevene kom til at strække sig over så langt et åremål. Af de tre først udsendte hefter har vi praktisk talt intet tilbage, af hefe 3/1 og 2/2 dog en halv snes eksemplarer. Forholdet er uden vor skyld blevet dette, at mange medlemmer har fået de første hefter, andre får kun de sidste, med mindre vi kan hjælpe hverandre derved, at de først udkomne hefter af medlemmer, som ikke bryder sig om at beholde dem, sendes tilbage til sekretæren, som således bliver i stand til at hjælpe dem, der ellers ikke kan få værket komplet. Endnu må for en ordens skyld tilføjes, at samfundet ikke har påtaget sig noget ansvar for, at alle kan få hele værket, som kun blev tiltænkt de medlemmer, vi havde, da foretagendet startedes.

Af Knud Thøgersens 200 sider store bog om „Ringkøbing Amts indsats i dansk landbrugs udvikling“ har vi et lille restoplag. Bogen kan erhverves mod indsendelse af 2 kr. til sekretæren.

Sognebeskrivelser, hvis udgivelse Samfundet har understøttet, er vel ikke ganske udsolgte; men derom må ske henvendelse til forfatterne.

Tidsskrifter Fortid og Nutid kan fås til favørpris ved henvendelse til museumsinspektør Jørgen Paulsen, Hillerød, hvor også oplysninger om andre af Dansk historisk Fællesforenings publikationer kan erholdes. Opmærksomheden henledes i denne forbindelse på Håndbog for danske lokalhistorikere, redigeret af landsarkivar Johan Hvidtfeldt, favørprisen for medlemmer er 36,00 kr., bogladeprisen 60,00 kr.

Af E. Jespersens to sidste bøger Hedens Børn og Fra Vinding/Vind til Vedersø findes endnu et lille restoplag.

De ældste årgange af Hardsyssels årbog er forlængst udgået, og der er iøvrigt betydelige huller i rækken. Der er ikke efter kontingentforhøjelsen taget bestemmelse om nogen ændring af prisen, som fremdeles er 4,00 kr. pr. bind, dog med undtagelse af jubilæumsbogen, hvis meget lille restoplag må forbeholdes tiltrædende medlemmer.

Med venlig hilsen.

E. Jespersen.

MEDLEMSFORTEGNELSE

Nye medlemmer, indmeldt efter medlemslistens affattelse til årbog 1956

- Aarup, Anders, gdr., Kloster, Ringkøbing.
Andersen, Chr., dommerfuldmægtig, Struer.
Andersen, Heine, boghandler, Holstebro.
Andersen, Jens, gdr., Vinding.
Agerskov, Lars, landbrugslærer, Fjordvang, Velling.
Bertelsen, Laurits, snedkermester, Vinding.
Bisgaard, P. K., fuldmægtig, cand. polit., Bagsværd.
Bjerre Jensen, J., gdr., Gudum.
Borgå, lærer, Trandum, Skive.
Busch, bankbestyrer, Kibæk.
Buskbjerg Jensen, Jens, arbejdsmand, Vinding.
Christensen, Anders, overlæge, Lemvig.
Christensen, Jens, brugsforeningsuddeler, Lyne, Ølgod.
Christiansen, Niels, gdr., Ny Sogn, Ringkøbing.
Christiansen, P. N., lærer, Madum.
Dalgaard-Knudsen, Knud, fuldmægtig, cand. polit., Ringkøbing.
Davidsen, Martin, Engbjerg, Strande.
Frandsen, Emil H., købmand, Skjern.
Frandsen, Sv. Gadegaard, dyrlæge, Gudum.
Folkeringets Bibliotek og Arkiv, Christiansborg, Kbhvn.
Gravlund, Arne, gdr., Kølkjær, Ikast.
Hermansen, Else, lærerinde, Holstebro.
Hvam, Niels, gdr., Avlum gamle Kro, Avlum.
Jensen, C. C., vicevært, Nordkap, Holstebro.
Jensen, Ejnar Rich., Præstholm, Ølby.
Jensen, Jens Chr., Bukdal, Borbjerg.
Johansen, Jens, kommunaldirektør, Holstebro.
Jørgensgaard, Peder, Skalstrup, Vemb.
Kastbjerg, M. C., overmontør, Skjern.
Klejnstrup Jensen, Svend, Duholm, Tvis.
Knudsen, Rudolf, sagfører, Videbæk.
Krag, Erik, førstelærer, Borbjerg.
Laustsen, H., sektionsleder, Bur.
Leth Danielsen, Aage, bogbinder, Holstebro.
Lindbjerg, J., Troldhede.
Lund, Aage, Sandefjord, Norge.
Lykke, Robert, fisker, Nees, Vemb.
Madsen, Anna, forstanderinde, Husholdningsskolen, Struer.
Madsen, Erik, lærer, Bøvling.
Madsen, Henrik, gdr., Astrup, Skjern.
Madsen, Rasmus, inspektør, Skjern.
Majgaard, Niels, slagteriarbejder, Vinding.
Medum, Jens, gdr., Lyne, Ølgod.
Nedergaard, fyrmester, Nr. Lyngvig, Ringkøbing.

Nielsen, E. W., typograf, Herning,
Nielsen, J. S., Fiskbæk Mølle,
Herborg.

Nygaard, Harald, fabrikant, Hol-
stebro.

Næss-Schmidt, Maria, frue, Ring-
købing.

Olesen, O. J., fabrikant, Videbæk.

Olesen, Oluf, fhv. postmester,
Holstebro.

Olsen, Henry, ekspedient, Skjern.

Pedersen, Eli Brandt, Ljørring,
Avlum.

Pedersen, Marinus, gdr., Ejstrup,
Skjern.

Pedersen, N. P. H., førstelærer,
Over Feldborg, Skive.

Pedersen, Ole Homann, ingeniør,
Helsingør.

Pedersen, P. R., East Meredith
N. Y., U. S. A.

Petersen, J. M., journalist, Herning.

Petersen, L. Bonde, direktør, Hol-
stebro.

Poulsen, Elisabeth, bibliotekar,
Ringkøbing.

Poulsen, Olaf, snedkerm., Sinding.

Riber, Vagn, apoteker, Bøvlingbjerg.

Risvig, Arne, disponent, Skjern.

Risvig, Jens, Vemb.

Romvig, Oline, frue, Ørre.

Sand, Frede, sognefoged, Vemb.

Sejer, Fink, sognepræst, Rindum.

Skydsgaard Linde, konsulent, Hol-
stebro.

Struer Statsgymnasium.

Svendsen, Aug., O. Feldborg, Skive.

Sylvestersen, Jens, autoforhandler,
Holstebro.

Søby, N. C., viceskoleinspektør,
Hellerup.

Tang, Peder, Lyne, Ølgod.

Thomsen, Harry, ingeniør, Skjern.

Uhre, Aage, gdr., Lyne, Ølgod.

Vallentiner-Branth, dommer, Struer.

Vestergaard, Knud, gdr., Vedersø.

Østergaard, Kr., folketingsmand,
gdr., Krogsdal, Nr. Felding.

Østergaard, Kr., sognerådsformand,
Madum.

*Berigtigelse til medlemslisten
i årbog 1956.*

Hvam, J., læge, Avlum.

Larsen, J. Vejen, musikhandler,
Ringkøbing.

Larsen, Kr., bogholder, Måbjerg.

Løvig, Mads, Trabjerg, Holstebro.

Nielsen, amtsvandinspektør, Ring-
købing.

Sognekommuner :

Assing.

Brejning.

Flynder.

Gimsing.

Gudum.

Gørding-Vemb-Bur.

Hanning.

Hoven.

Timring.

Tvis.

Tørring-Heldum.

Velling.

Ølby-Asp-Fousing.

Ølstrup.

UDTOG AF NAVNE OG EMNER

Efter vor sædvane afstår vi ganske fra at bringe en fuldstændig oversigt over personnavnene, som især for de omfangsrige erindringsartiklernes vedkommende ikke kan påregne samme interesse som de meddelte kulturtræk, der for øvrigt som menneskeligt liv overhovedet slet ikke lader sig opdele i emner. — * henviser til billede.

1868, den tørre sommer, 19.

Åndeligt liv, 136 ff.

Bank, Mads, handelsmand, 7.

Biskolelærer, 80.

Byggearbejde, 15 ff.

Christensen, Ane Marie, 37 *.

Christensen, Lars, degn i Staby, 84.

Dalgas, 21 ff.

Drilleri 48, 50.

Drongstrupgård, 11 ff., 21 *.

Drongstrup, slægten på, 29.

Folkelig vækkelse, 130.

Frank, Peder, original, 73 f.

Handbjerg hede, 120 ff.

Husmandskår, 134 ff.

Hyrdeliv, 13 ff., 128 f.

Højris, Jens, forfædre, 106, 107, 108 f.

Højris, Trine, 132, 134 *.

Højris, Trine og Jens, 135 *.

Indbo i degnehjem 1785, 84 ff.

Jakobsen, Jens, 112 ff.

Jepsen, Dorte Marie, Jens Højris' moder, 107 ff.

Jættestue, 103 *.

Jættestuetid, boplads, 105.

Kanneworff, J. P., degn i Staby, 84.

Karlekkammer, 49.

Klædedragt, 148.

Lemvig, 98 f.

Ludvigsen, Hans, købmand og spillemand i Lemvig, 98 ff.

Madsen, Th. Kristian, 27 *.

Mariane i Drongstrup, 32 ff.

Munch, Andreas, norsk digter, 94 ff.

Møller, C. F. E., præst i Borbjerg, 95.

Nellemann, lærer, 50 f, 57, 70 f.

Nielsdatter, Johanne Katrine, 27 *.

Nissen, C. F., forpagter på Rydhave, 93.

Nymark, ejendom i Torsted, 102.

Nørre Nissum seminarium, 82.

Ordsprog, 88.

Raben, Amalie, 94.

Raben, greve på Rydhave, 90 ff.

Rabes, Dorte, 108 ff.

Rabes, Jakob, 108 ff.

Rind sogn, 141 ff.

Risbjerg, Niels Kristian, indremissionær, 24 f.

Risbjerg Thomsens søskende, 30 f., 50, 65 f., 69.

Rydhave, 90 ff.

Sjørup, 127 f.

Staby seminarium, 79 f.

Stednavne i Rind, forklarede, 141 ff.

Sønder Felding, 6 ff.

Thomsen, Jens Smith, 36 *.

Thomsen, Knud Kristian, 58 *.

Thøger, Jens Højris' fader, 117 ff.

Tragtbæger, 104 *.

Treårskrigen, 119.

Vandingsanlæg, 22 ff.

Vandflod i Ribe, 147.

Regnskab 1956 for Historisk Samfund for Ringkøbing Amt

INDTÆGTER:	Kr.	Øre	UDGIFTER:	Kr.	Øre
Kontant beholdning ved årets begyndelse.	419	14	Årbogens trykning i 1200 eksemplarer....	7824	75
Efterbetaling for 1955	135	00	Klichéer	510	05
Kontingent af 953 medlemmer	4765	00	Forfatterhonorarer	1380	00
Salg af årbøger og sange	548	84	Annoncer	71	00
Godtgjort forsendelsesudgifter	1306	20	Møder, foredrag, repræsentation m. m....	1907	39
Refunderet forbrugsafgift.....	142	50	Dansk historisk Fællesforening	90	00
Statstilskud	850	00	Bogkøb	73	10
Fra pengeinstitutter.....	625	00	Kontormateriale, omslag, blanketter	315	51
Fra bykommuner	520	00	Forsendelsesudgifter	876	43
Fra landkommuner	460	00	Sekretærens løn	750	00
Renter til 11. decbr. 1956.....	590	01			
	10361	69			
Underskud	3436	54			
Balance	13798	23	Balance	13798	23

I sparekassen ¹⁰ / ₄ 1956.....	14.293 91
I sparekassen ²² / ₂ 1957.....	10.733 92
Udtræk	3.559 99
Til dækning af underskud 1956.....	3.436 54
Kontant beholdning at overføre til 1957	123 45

Regnskabet dags dato gennemgået og fundet i orden. Bilagene, kassebeholdning og sparekassebøger forevist.
 Holstebro, den 22. februar 1957.

Kr. Engby Larsen.

V. Nedergaard Pedersen.